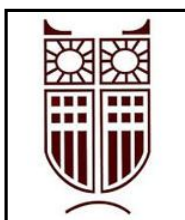

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERCITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΜΣ στις Στρατηγικές Σπουδές Ασφαλείας

«Η γερμανική επίθεση στην Ελλάδα. Ελληνικές και γερμανικές στρατηγικές»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Γεώργιος Παπαγεωργίου

Αθήνα, 2017

Εξεταστική Επιτροπή

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου
Κωνσταντίνος Υφαντής
Κωνσταντίνος Κολιόπουλος

Copyright © Γεώργιος Παπαγεωργίου, 2017

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας πτυχιακής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό.

Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της πτυχιακής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση πτυχιακής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

*Στη γυναίκα μου Σταυρούλα
και στο γιό μου Φάνη*

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ:	4
ΣΚΟΠΟΣ:	4
ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ:	5
1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
α. Διεθνείς Σχέσεις της Ελλάδας τον Μεσοπόλεμο	6
β. Άνοδος των Ναζί στη Γερμανία	8
γ. Διεθνής Κρίση (1935-1939)	9
δ. Ευρώπη 1939-1940 (Γεγονότα μετά την Κήρυξη του Β΄ ΠΠ)	10
ε. Η Ελλάδα πριν την Ελληνοϊταλική Σύρραξη	11
2. ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
α. Η Ελλάδα στον Πόλεμο	13
β. Γεωπολιτική Κατάσταση στα Βαλκάνια (Οκτ 1940-Απρ 1941)	15
3. ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
α. Στρατηγική της Γερμανίας στα Βαλκάνια (1940-41)	21
β. Γεγονότα που Διαμόρφωσαν τη Στρατηγική της Ελλάδας (1940-41)	26
γ. Στρατιωτικός Στρατηγικός και Επιχειρησιακός Σχεδιασμός κατά της Γερμανικής Απειλής (Φεβ-Απρ 1941)	29
δ. Γερμανική Επίθεση κατά της Ελλάδας	34
4. ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
α. Το Ελληνικό Στρατιωτικό Αμυντικό Δίλημμα πριν τη Γερμανική Επίθεση	37
β. Το Στρατηγικό Διακύβευμα της Ελλάδας και η «Θεωρία της Νίκης» των Αντιπάλων	40
5. ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
α. Ανάλυση Υψηλής και Στρατιωτικής Στρατηγικής της Ελλάδας και της Γερμανίας	42
β. Διαπιστώσεις και Συμπεράσματα	

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΘΕΜΑ: «Η γερμανική επίθεση στην Ελλάδα. Ελληνικές και γερμανικές στρατηγικές»

Η Ελλάδα ενεπλάκη στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, λόγω της ιταλικής επίθεσης, η οποία ήταν δύσκολο να αποφευχθεί, δεδομένης της γενικότερης αναταραχής και πολεμικής εμπλοκής στο εγγύς αλλά και ευρύτερο περιβάλλον του γεωστρατηγικού ενδιαφέροντος της χώρας, αλλά και της κομβικής γεωστρατηγικής της θέσεως. Η γερμανική επίθεση που ακολούθησε έξι μήνες αργότερα, σηματοδότησε την τριπλή κατοχή της χώρας για τρεισήμισι χρόνια. Η Ελλάδα το χρονικό διάστημα που προηγήθηκε της γερμανικής επίθεσης, αλλά και όταν αυτή εκδηλώθηκε, ακολούθησε στρατηγικές προσαρμοσμένες στο γεωπολιτικό περιβάλλον, με γνώμονα το εθνικό της συμφέρον. Η ελληνική ηγεσία επεδίωξε την αποφυγή της πολεμικής σύρραξης και όταν αυτό δεν κατέστη δυνατό προσπάθησε μέσω συμμαχιών και κυρίως βασισμένη στις πηγές ισχύος της χώρας να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των προκλήσεων που αντιμετώπιζε. Αντίστοιχα η γερμανική στρατηγική απέναντι στη χώρα μας, ευθυγραμμίστηκε στην γενικότερη στρατηγική του Άξονα απέναντι στις μικρότερες ευρωπαϊκές δυνάμεις, συσχετισμένη άμεσα με την υψηλή στρατηγική της Γερμανίας εκείνης της εποχής. Η Γερμανία ως η ανερχόμενη υπερδύναμη της εποχής, περιέλαβε την Ελλάδα ως στρατηγικό στόχο στην περιοχή, που εξυπηρετούσε τα συμφέροντα και τους στρατηγικούς στόχους που είχε θέσει στην Α. Μεσόγειο αρχικά και στην Α. Ευρώπη στη συνέχεια.

Η Ελλάδα κατά τη διάρκεια του Β΄ ΠΠ δεν ήταν ανεξάρτητη μεταβλητή στον ηγεμονικό πόλεμο του Άξονα στην Ευρώπη. Η χώρα επηρεάζονταν άμεσα από τα συμφέροντα των Υπερδυνάμεων με τον αγγλοσαξονικό άξονα να λειτουργεί εξισορροπητικά στην ευρωπαϊκή ήπειρο έναντι της ναζιστικής Γερμανίας.

Η Ελλάδα βρίσκεται στην ευρωπαϊκή περιφέρεια, διαθέτει μικρό στρατηγικό βάθος και ήταν ικανή να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά έναν ισχυρό αντίπαλο για περιορισμένο χρονικά διάστημα. Ο αγώνας της για εθνική ασφάλεια και ο ρόλος της στον ανταγωνισμό για επικράτηση στην ευρωπαϊκή ήπειρο την ανέδειξε σε ρυθμιστικό παράγοντα, λόγω κυρίως της γεωγραφικής της θέσης, αλλά και της στρατηγικής της επιλογής να σταθεί στο πλευρό των Δυτικών Συμμάχων. Η θεσμική οργάνωση της Ελλάδας, κυρίως λόγω του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου 1936, προετοίμασε τη χώρα για την ένοπλη σύγκρουση που θα γίνονταν στον ευρωπαϊκό χώρο. Η περίοδος κρίσης ανέδειξε το ρόλο της πολιτικής

και στρατιωτικής ηγεσίας της χώρας, οι οποίες κλήθηκαν να ανταποκριθούν στις ιστορικές απαιτήσεις. Οι δύο ηγεσίες κατόρθωσαν να θεμελιώσουν «θεωρία νίκης» για την Ελλάδα μέσα από τις στρατιωτικές επιτυχίες και κυρίως την επιλογή συμμάχων. Η ανάλυση του διεθνούς συστήματος της εποχής έγινε με γνώμονα τους διεθνείς κανόνες που ήταν σε ισχύ, το εθνικό συμφέρον και τις προσωπικές πεποιθήσεις των ηγετών. Η στρατιωτική υπεροχή του αντιπάλου με την είσοδο της Γερμανίας στη σύρραξη και ο θάνατος του πολιτικού ηγέτη της χώρας Ι. Μεταξά, δεν επέτρεψαν την ολοκλήρωση της εθνικής στρατηγικής την οποία διαμόρφωσαν. Γενικότερα σε εποχές κρίσης με τον παράγοντα «ηγέτης» να παίζει υψηλό ρόλο στη διαμόρφωση και κυρίως στην εφαρμογή της στρατηγικής, η Ελλάδα στερήθηκε το πολιτικό πρόσωπο που εφάρμοζε τη υψηλή στρατηγική της. Στον αντίποδα στη Γερμανία, με τη πολιτική ηγεσία να βρίσκεται στο απόγειο της, η στρατηγική συνθέτονταν και εφαρμόζονταν στην απόλυτη μορφή.

Η προσπάθεια της Ελλάδας να μεταβάλει το σε βάρος της συσχετισμό δυνάμεων που δημιουργούνταν από τη γερμανική απειλή, έγινε με επιλογή ως συμμάχου της Υπερδύναμης Βρετανίας που θεωρήθηκε ότι θα λειτουργούσε ως πολλαπλασιαστής ισχύος για την Ελλάδα. Η συγκεκριμένη επιλογή, δεν δικαιώθηκε πρωτογενώς καθώς η στρατιωτική συνδρομή που έλαβε ήταν κατώτερη των προσδοκιών, αλλά αποδείχθηκε στρατηγικά ορθή καθώς μέσα από την εξέλιξη των γεγονότων η Δυτική Συμμαχία επικράτησε στον πόλεμο.

Η Γερμανία ως αναθεωρητική Υπερδύναμη της εποχής, διαμόρφωσε τη δική της «θεωρία νίκης», μέσα από δική της ανάλυση του διεθνούς συστήματος, υπό το πρίσμα των κανόνων που ήθελε να αλλάξει, το εθνικό της συμφέρον και κυρίως των πολιτικών και ιδεολογικών αντιλήψεων της ηγεσίας της. Η διαχρονική θεωρητική αρχή του Θουκυδίδη κατά την οποία ο ισχυρός επιβάλλει τη θέληση του (δίκαιο) και ο αδύνατος υποχωρεί όσο του επιτρέπει η αδυναμία του, στην περίπτωση της γερμανικής επίθεσης εναντίον της Ελλάδας δε βρίσκει την απόλυτη εφαρμογή. Ενώ «λειτουργεί» ως προς το πρώτο σκέλος του ισχυρού (Γερμανία), δεν ανταποκρίνεται στο δεύτερο που αφορά τον αδύνατο, καθώς ο τελευταίος (Ελλάδα) επιλέγει να μην υποχωρήσει παρά την επίγνωση της αδυναμίας του. Η διπλωματία του καταναγκασμού, μέσω της πειθαναγκαστικής προσέγγισης που επιλέγει η Γερμανία εξελίσσεται σε χρήση βίας με σκοπό την επιβολή της θέλησής της. Η διαφορά στο συσχετισμό ισχύος μεταξύ της Ελλάδας και της Γερμανίας, λειτουργεί καταλυτικά υπέρ της Υπερδύναμης, περιορίζοντας δραματικά τις στρατηγικές επιλογές του αδυνάτου.

Τα κίνητρα και η αιτιολόγηση των αποφάσεων που λαμβάνονταν από την ελληνική

πλευρά μεταβάλλονταν ανάλογα με την εκάστοτε εξωτερική κατάσταση. Η τελευταία άλλαζε στο επίπεδο της βρετανικής συνδρομής, των φαινομενικών προθέσεων του Άξονα και της ευμετάβλητης πολιτικής και στρατιωτικής κατάστασης στη Βαλκανική. Με την κύρια στρατιωτική προσπάθεια της Ελλάδας στο μέτωπο της Αλβανίας, η αντιμετώπιση της γερμανικής απειλής απαιτούσε πόρους και μέσα τα οποία υπερέβαιναν τις ελληνικές δυνατότητες.

Σε επίπεδο συμμαχιών η Ελλάδα δεν κατόρθωσε να προσελκύσει χώρες όπως η Γιουγκοσλαβία και η Τουρκία με την ευθύνη να βαραίνει κυρίως τους Βρετανούς. Επιπρόσθετα δεν κατάφερε να πείσει τη Μ. Βρετανία να ενισχύσει αποτελεσματικά με στρατεύματα για την αντιμετώπιση της γερμανικής απειλής.

Στρατηγικά η άμυνα της Ελλάδας από άποψη στρατιωτικής λογικής ήταν εσφαλμένη λόγω του κατακερματισμού των δυνάμεων σε δύο αμυντικές τοποθεσίες και της αδυναμίας να ανακόψει τη γερμανική εισβολή και να διαφυλάξει το εθνικό έδαφος. Από πολιτικής άποψης χαρακτηρίζεται ορθή καθόσον ως επίσημη ηγεσία, δεν εγκατέλειψε εθνικό έδαφος χωρίς αντίσταση, δεν συνθηκολόγησε με τους Ιταλούς και τήρησε κοινή στάση στο πλευρό των Βρετανών. Αυτή ήταν η εθνική στρατηγική που είχε χαραχθεί στο ανώτατο επίπεδο, με σκοπό τη διασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας και της ανεξαρτησίας της χώρας. Το εθνικό συμφέρον επέβαλε η χώρα να σταθεί αλληλέγγυα στη Μεγάλη Βρετανία στο διεξαγόμενο πόλεμο, να εκπληρώσει ως σύμμαχος μέχρι τέλους τις υποχρεώσεις της, οποιοδήποτε και αν ήταν το κόστος, όσο βαρύ και αν ήταν αυτό και τέλος να ελπίζει και να πιστεύει ότι και η Μεγάλη Βρετανία θα έκανε το ίδιο. Η ιστορική μεταπολεμική πραγματικότητα δικαίωσε τη συγκεκριμένη εθνική στρατηγική κατατάσσοντας την Ελλάδα στο πλευρό των νικητών και αναδεικνύοντας το γεωπολιτικό της στίγμα στο δυτικό κόσμο.

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: «Η γερμανική επίθεση στην Ελλάδα. Ελληνικές και γερμανικές στρατηγικές»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ελλάδα ενεπλάκη στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, λόγω της ιταλικής επίθεσης, η οποία ήταν δύσκολο να αποφευχθεί, δεδομένης της γενικότερης αναταραχής και πολεμικής εμπλοκής στο εγγύς αλλά και ευρύτερο περιβάλλον του γεωστρατηγικού ενδιαφέροντος της χώρας, αλλά και της κομβικής γεωστρατηγικής της θέσεως. Η γερμανική επίθεση που ακολούθησε έξι μήνες αργότερα, σηματοδότησε την τριπλή κατοχή της χώρας για τρεισήμισι χρόνια. Η Ελλάδα το χρονικό διάστημα που προηγήθηκε της γερμανικής επίθεσης, αλλά και όταν αυτή εκδηλώθηκε, ακολούθησε στρατηγικές προσαρμοσμένες στο γεωπολιτικό περιβάλλον, με γνώμονα το εθνικό της συμφέρον. Η ελληνική ηγεσία επεδίωξε την αποφυγή της πολεμικής σύρραξης και όταν αυτό δεν κατέστη δυνατό προσπάθησε μέσω συμμαχιών και κυρίως βασισμένη στις πηγές ισχύος της χώρας να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των προκλήσεων που αντιμετώπιζε. Αντίστοιχα η γερμανική στρατηγική απέναντι στη χώρα μας, ευθυγραμμίστηκε στην γενικότερη στρατηγική του Άξονα απέναντί στις μικρότερες ευρωπαϊκές δυνάμεις, συσχετισμένη άμεσα με την υψηλή στρατηγική της Γερμανίας εκείνης της εποχής. Η Γερμανία ως η ανερχόμενη υπερδύναμη της εποχής, περιέλαβε την Ελλάδα ως στρατηγικό στόχο στην περιοχή, που εξυπηρετούσε τα συμφέροντα και τους στρατηγικούς στόχους που είχε θέσει στην Α. Μεσόγειο αρχικά και στην Α. Ευρώπη στη συνέχεια.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της παρούσης μελέτης είναι η εξέταση των στρατηγικών που εφάρμοσαν η Γερμανία και η Ελλάδα, πριν και κατά, την επίθεση της πρώτης στη δεύτερη. Η στρατηγική ανάλυση βασίζεται στις αρχές που διέπουν την εφαρμογή της στρατηγικής, καθώς και στις διαδικασίες που επιτελούνται κατά την εκτέλεση αυτής της διεργασίας, σε επίπεδο θεωρητικών αρχών. Η αναλυτική εξέταση των δύο στρατηγικών απεικονίζει τη στρατηγική προσέγγιση μίας ιμπεριαλιστικής υπερδύναμης της εποχής και μίας μικρότερης σε δυναμικότητα χώρα της ευρωπαϊκής περιφέρειας, η οποία προσπαθούσε

να διατηρήσει την κρατική της υπόσταση, σε μία χρονική περίοδο που χαρακτηρίζονταν από παγκόσμιες ανακατατάξεις.

Η μεθοδολογία που ακολουθείται στην ανάλυση, προκειμένου να διαμορφωθεί το πλαίσιο της στρατηγικής που επέλεξαν οι δύο χώρες την εκάστοτε χρονική περίοδο, πριν την μεταξύ τους ένοπλη σύρραξη, επιβάλλει να προσδιοριστούν ορισμένοι παράγοντες της ιστορικής περιόδου που προηγήθηκε. Τα κριτήρια επιλογής στρατηγικής που εξετάζονται, δυναμικά εξελισσόμενα και συνεχώς αξιολογούμενα από κάθε πλευρά, αποσκοπούσαν στην επιλογή της βέλτιστης στρατηγικής από τους δύο αντιπάλους. Καθοριστικός παράγοντας αποδείχθηκε η επιλογή των συμμαχιών, ιδιαίτερα για την Ελλάδα, καθώς και η ερμηνεία από κάθε πλευρά, των ιστορικών γεγονότων τα οποία εξελίσσονταν ραγδαία χρονικά και καθόριζαν σε μεγάλο βαθμό τη στάση των αντιπάλων.

Οι στρατηγικές που θα εξετάσουμε και οι συνέπειες αυτών, καθόρισαν το ιστορικό αποτύπωμα των δύο χωρών και διαμόρφωσαν το μέλλον τους για τις δεκαετίες που ακολούθησαν.

ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

- Η ανάλυση του διεθνούς συστήματος της εποχής που διαμόρφωσε τις στρατηγικές, βασίστηκε στους κανόνες που ίσχυαν, στα εθνικά συμφέροντα των χωρών καθώς και στους κώδικες – συστήματα πεποιθήσεων των ηγετών.

- Η παρούσα διατριβή στηρίζεται σε ιστορική βιβλιογραφία των γεγονότων της εποχής καθώς και σε ερμηνείες σύγχρονων ιστορικών σχετικά με τις στρατηγικές επιλογές των αντιμαχόμενων.

- Η ερμηνεία των στρατηγικών που εφαρμόστηκαν, επιβάλλεται να γίνει μέσα από το πρίσμα της πραγματικότητας εκείνης της χρονικής περιόδου, δυνατόν απαλλαγμένη από τη γνώση του ιστορικά καταγεγραμμένου αποτελέσματος που ακολούθησε.

- Κρίνεται απαραίτητο να αναφερθούν οι διαφορετικές προσεγγίσεις ιστορικών για το θέμα και για τις συνέπειες που είχε η υιοθετηθείσα στρατηγική για τη Γερμανία και την Ελλάδα τα χρόνια που ακολούθησαν.

- Η διατριβή δεν θα εξετάσει τις υποθετικές συνέπειες που δυνατόν να είχε η επιλογή διαφορετικής στρατηγικής από τις δύο χώρες, καθόσον η ιστορική πραγματικότητα αποτελεί γεγονός που δεν διαφοροποιείται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

α. Διεθνείς Σχέσεις της Ελλάδας τον Μεσοπόλεμο

Η Ελλάδα στο πρώτο μισό του εικοστού αιώνα, εξέρχεται της Μικρασιατικής Εκστρατείας στρατιωτικά ηττημένη, πολιτικά διχασμένη, χωρίς ισχυρά διεθνή ερείσματα, οικονομικά καθημαγμένη, απειλούμενη από τις απαιτήσεις των γειτονικών χωρών και υποχρεωμένη να περιθάλπει και να ενσωματώσει πέραν του ενός εκατομμυρίου προσφύγων.

Η παραδοσιακή προστασία που έτυχε η Ελλάδα, μετά την Επανάσταση του 1821 από τις τρεις μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία) μέχρι τον Α'ΠΠ, τερματίστηκε. Όπως είναι φυσικό αυτό δημιούργησε την ανάγκη αναζήτησης ασφάλειας.

Συγκεντρωτικά συμποσούμενα τα παραπάνω στη Συνθήκη της Λωζάννης τον Ιούλιο 1923, προκάλεσαν όπως είναι φυσικό αναπροσανατολισμό της στρατηγικής και των εθνικών επιδιώξεων. Η Ελλάδα κινήθηκε στο άξονα της αποφυγής εμπλοκής σε γενικότερη ένοπλη σύγκρουση. Επίσης στο πλαίσιο του νέου συσχετισμού ισχύος που διαμορφώθηκε στον ευρωπαϊκό χώρο, η χώρα ενήργησε για τη διασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας και της εθνικής ανεξαρτησίας, εδραζόμενη στη νομιμότητα, στην εφαρμογή και τήρηση του καθεστώτος των συμβάσεων, όπως επίσης και στο πλέγμα της διεθνούς συνεργασίας.

Η αποφυγή εμπλοκής και εξάρτησης από τους συνδυασμούς των Μεγάλων Δυνάμεων αποτέλεσε βασικό προσανατολισμό της ελληνικής πολιτικής, τουλάχιστον μέχρι τα μέσα του μεσοπολέμου. Σε πρώτο στάδιο η χώρα επιδίωξε να επιτύχει τους στόχους της, στο γενικό πλαίσιο των εγγυήσεων του Καταστατικού Χάρτη της Κοινωνίας των Εθνών (ΚτΕ). Όταν διαπίστωσε ότι οι μηχανισμοί αυτοί δεν ήταν αποτελεσματικοί στην επίλυση των διαφορών που ανέκυπταν μεταξύ των κρατών μέσω του συλλογικού συστήματος ασφαλείας, επέλεξε τη διαδικασία των απ' ευθείας επαφών και συνεννόησης με τα άλλα κράτη, κυρίως των Βαλκανίων.

Την 21 Μαρτίου 1928 η Ελλάδα υπέγραψε με τη Ρουμανία Σύμφωνο μη Επιθέσεως και Διαιτησίας και στις 23 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους Σύμφωνο Φιλίας, Συνδιαλλαγής και Δικαστικού Διακανονισμού δεκαετούς διάρκειας με την Ιταλία. Την 27 Μαρτίου 1929 υπογράφηκε με τη Γιουγκοσλαβία Σύμφωνο Φιλίας, Συνδιαλλαγής και Δικαστικού

Διακανονισμού, με το οποίο αποκαταστάθηκαν οι διαταραγμένες από το 1924 σχέσεις των δύο χωρών, εξαιτίας των διαφορετικών προσεγγίσεων για την ελεύθερη ζώνη της Θεσσαλονίκης. Με την Τουρκία υπογράφηκαν δύο ακόμη Σύμφωνα για τη διευθέτηση των προβλημάτων που είχαν προκύψει από την ανταλλαγή των πληθυσμών: η Συνθήκη Φιλίας, Ουδετερότητας, Συνδιαλλαγής και Διαιτησίας την 30 Οκτωβρίου 1930 και το Σύμφωνο Εγκάρδιας Συνεννόησης, στις 14 Σεπτεμβρίου 1933. Επρόκειτο για συμφωνίες αμυντικού χαρακτήρα χωρίς όμως αντίστοιχες στρατιωτικές συμβάσεις. Αντίστοιχα με την Αλβανία η Ελλάδα υπέγραψε τον Οκτώβριο 1926 συμβάσεις ήσσονος σημασίας με τις οποίες διευθετήθηκαν ορισμένα διμερή θέματα.

Μετά το 1933 η διεθνής κατάσταση αρχίζει να επιδεινώνεται. Το καθεστώς της Συνθήκης των Βερσαλλιών δοκιμάζεται και το διεθνές σύστημα συλλογικής ασφάλειας καταρρέει. Η άνοδος του Hitler στην εξουσία ενισχύει τις αναθεωρητικές δυνάμεις στην Ευρώπη. Η αποχώρηση της Γερμανίας από την ΚτΕ και τη Διάσκεψη του Αφοπλισμού, διεύρυνε και επέκτεινε τις ενδοευρωπαϊκές αντιθέσεις. Προκειμένου να διασφαλισθεί σταθερότητα στην περιοχή τους, οι χώρες της Βαλκανικής προσανατολιζόνταν στην ένταξη σε ευρύτερα συλλογικά όργανα. Οι διμερείς συμφωνίες είχαν αμβλύνει τις ενδοβαλκανικές αντιθέσεις, ωστόσο κρίνονται πλέον ανεπαρκείς για τη διασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας και της εθνικής ανεξαρτησίας. Έτσι η Ελλάδα, η Γιουγκοσλαβία, η Τουρκία και η Ρουμανία προχωρούν στην υπογραφή στην Αθήνα, ενός πολυμερούς τοπικού συμφώνου αμοιβαίας εγγυήσεως, την 9 Φεβρουαρίου 1934, του **Βαλκανικού Συμφώνου Συνεννόησης**, επταετούς διάρκειας το οποίο ανανεώθηκε ένα έτος πριν την εκπνοή του για άλλα επτά έτη. Το Σύμφωνο ήταν αμυντικού χαρακτήρα, απέβλεπε στη διατήρηση του εδαφικού καθεστώτος της Βαλκανικής από την αναθεωρητική στάση της Βουλγαρίας και συνοδεύτηκε από ανάλογες στρατιωτικές συμβάσεις. Η Αθήνα υπέγραψε το Σύμφωνο αυτό υπό την αίρεση ότι θα ίσχυε μόνο κατά της Βουλγαρίας, δεδομένου του Συμφώνου Φιλίας της με την Ιταλία και των βλέψεων της Ιταλίας έναντι της Γιουγκοσλαβίας. Εάν μία μεγάλη ευρωπαϊκή Δύναμη αναμειγνύονταν στα Βαλκάνια, τότε το Βαλκανικό Σύμφωνο δεν θα ίσχυε. Με αυτόν τον τρόπο η Αθήνα υπέσκαπτε το νόημα του Συμφώνου, διότι η Βουλγαρία ουδέποτε θα έκανε επίθεση μόνη κατά των τεσσάρων γειτόνων της.¹

Στο Σύμφωνο δεν συμμετείχε η Βουλγαρία η οποία επέμενε στην αναθεώρηση των Συνθηκών Ειρήνης του Α΄ Παγκοσμίου Πόλεμου, όπως επίσης και η Αλβανία η οποία

¹ Heintz A. Richter: Η ιταλογερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδας

στην ουσία τελούσε υπό την κηδεμονία της Ιταλίας. Η Βουλγαρία επιδίωκε κάποιες συνεννοήσεις με τις γειτονικές χώρες που αποσκοπούσαν στην άρση των περιορισμών της Συνθήκης του Νεϊγύ, προσεγγίζοντας τη Γιουγκοσλαβία με μυστικό Σύμφωνο Φιλίας που υπονόμειε τη συνοχή του Βαλκανικού Συμφώνου. Επίσης υπέγραψε στη Θεσσαλονίκη τον Ιούλιο 1938 Σύμφωνο μη επιθέσεως εναντίον των κρατών της Βαλκανικής Συνεννόησης.

β. Άνοδος των Ναζί στη Γερμανία

Στις αρχές της δεκαετίας του 1930 το κλίμα στη Γερμανία ήταν ζοφερό. Η παγκόσμια οικονομική ύφεση είχε χτυπήσει ιδιαίτερα σκληρά τη χώρα και εκατομμύρια άτομα ήταν άνεργα. Έχοντας ακόμα πρόσφατη στη συνείδησή τους την ατιμωτική ήττα της Γερμανίας δεκαπέντε χρόνια νωρίτερα στον Α' ΠΠ, οι Γερμανοί δεν είχαν πλέον εμπιστοσύνη στην αδύναμη κυβέρνησή τους, που ήταν γνωστή ως η Δημοκρατία της Βαϊμάρης. Οι συνθήκες αυτές ευνόησαν την άνοδο ενός νέου ηγέτη, του Αδόλφου Hitler και του Εθνοσοσιαλιστικού Κόμματος των Γερμανών Εργατών, εν συντομία του ναζιστικού κόμματος (NAZI). Γρήγορα το κόμμα προσέλκυσε μεγάλο τμήμα της γερμανικής κοινωνίας το οποίο επιθυμούσε διακαώς μια αλλαγή. Υποσχέθηκε στους απογοητευμένους Γερμανούς μια καλύτερη ζωή και μια νέα, ένδοξη Γερμανία. Οι Ναζί απευθύνθηκαν ιδίως στους ανέργους, τους νέους και τα μέλη των κατώτερων και μεσαίων τάξεων (ιδιοκτήτες μικρών καταστημάτων, υπάλληλοι, τεχνίτες και αγρότες).

Η άνοδος του κόμματος μέχρι την κατάκτηση της εξουσίας ήταν ταχύτατη. Πριν ενσκήψει η οικονομική ύφεση, οι Ναζί ήταν ουσιαστικά άγνωστοι. Στις εκλογές του 1924 εξασφάλισαν μόλις το 3% των ψήφων για το Ράιχσταγκ (το γερμανικό κοινοβούλιο). Στις εκλογές του 1932 οι Ναζί κέρδισαν των 33% των ψήφων, περισσότερες από κάθε άλλο κόμμα. Τον Ιανουάριο του 1933 ο Hitler διορίστηκε καγκελάριος, επικεφαλής δηλαδή της γερμανικής κυβέρνησης, και πολλοί Γερμανοί πίστεψαν ότι είχαν βρει ένα σωτήρα για το έθνος τους. Από εκείνη τη χρονική στιγμή η αναθεώρηση της Συνθήκης των Βερσαλλιών αποτελεί προτεραιότητα για τη Γερμανία, η οποία συνοδεύεται από επανεξοπλισμό και υιοθέτηση επεκτατικής πολιτικής. Τα χρόνια που θα ακολουθήσουν θα στραφεί αρχικά στα γειτονικά της Γερμανίας κράτη και στη συνέχεια στο σύνολο σχεδόν της ευρωπαϊκής ηπείρου.

γ. Διεθνής Κρίση (1935-1939)

Τα γεγονότα στην παγκόσμια γεωπολιτική σκηνή εξελίσσονται ραγδαία το δεύτερο μισό της δεκαετίας του '30 και αποτελούν προοίμιο παγκόσμιας σύρραξης. Στις 02 Οκτωβρίου 1935 η Ιταλία εισβάλλει στην Αιθιοπία, την κατακτά και την προσαρτά. Οι σχέσεις της Ελλάδος με την Ιταλία διαταράχθηκαν στη διάρκεια της Αιθιοπικής κρίσης λόγω της συμμετοχής της Ελλάδας στην επιβολή κυρώσεων (ΚτΕ) σε βάρος της Ιταλίας.

Την 1η Νοεμβρίου 1936, ανακοινώνεται ως σύμφωνο συνεργασίας, ο Άξονας Ρώμης-Βερολίνου, ενώ 25 ημέρες αργότερα η Γερμανία και η Ιαπωνία υπογράφουν το Σύμφωνο κατά της Κομμουνιστικής Διεθνούς (Σύμφωνο Αντι-Κομιντέρν), το οποίο στρεφόταν εναντίον του διεθνούς κομμουνιστικού κινήματος. Η Ιταλία προσχώρησε σε αυτό ένα χρόνο αργότερα.

Στις 11-13 Μαρτίου 1938 η Γερμανία ενσωματώνει την Αυστρία (Anschluss - Ένωση), ενώ στις 29 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους η Γερμανία, η Ιταλία, η Μεγάλη Βρετανία και η Γαλλία υπογράφουν τη Συμφωνία του Μονάχου, με την οποία αναγκάζουν τη Δημοκρατία της Τσεχοσλοβακίας να εκχωρήσει τη Σουδητία, συμπεριλαμβανομένων των νευραλγικών αμυντικών στρατιωτικών θέσεων της Τσεχοσλοβακίας, στη Γερμανία. Στις 15 Μαρτίου του 1939 οι Γερμανοί καταλαμβάνουν τα υπόλοιπα εδάφη της Τσεχοσλοβακίας παραβιάζοντας τη Συμφωνία του Μονάχου και ιδρύουν το Προτεκτοράτο της Βοημίας και Μοραβίας. Στις 31 Μαρτίου 1939 η Γαλλία και η Μεγάλη Βρετανία εγγυώνται την ακεραιότητα των συνόρων της Πολωνίας, ενώ μία εβδομάδα αργότερα η Ιταλία εισβάλλει στην Αλβανία και την προσαρτά. Μετά την κατάληψη της Αλβανίας από την Ιταλία τον Απρίλιο 1939, η Μ. Βρετανία και η Γαλλία προχώρησαν στην παροχή «Εγγυήσεων» προς την Ελλάδα που συνιστούσε το μέγιστο της παρεχόμενης προστασίας. Οι μονομερείς εγγυήσεις δόθηκαν με δημόσιες δηλώσεις χωρίς δεσμεύσεις στρατιωτικού χαρακτήρα και δεν κάλυπταν την εδαφική ακεραιότητα της χώρας από εξωτερική επίθεση. Οι εγγυήσεις αυτές αποσκοπούσαν στη στήριξη της ελληνικής κυβέρνησης ώστε να μην υποκύψει στις επικείμενες πιέσεις της Ιταλίας.

Στις 23 Αυγούστου 1939 η Γερμανία και η Σοβιετική Ένωση υπογράφουν σύμφωνο μη επιθέσεως (Σύμφωνο Μολότοφ - Ρίμπεντροπ) καθώς και ένα μυστικό συμπληρωματικό πρωτόκολλο, μοιράζοντας την ανατολική Ευρώπη σε σφαίρες

επιρροής. Λίγες ημέρες αργότερα την 1 Σεπτεμβρίου 1939, η Γερμανία εισβάλλει στην Πολωνία και δύο ημέρες αργότερα η Μεγάλη Βρετανία και η Γαλλία κηρύσσουν τον πόλεμο στη Γερμανία με βάση την εγγύησή τους για τα πολωνικά σύνορα.

Τα γεγονότα που προηγήθηκαν της έναρξης του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, σηματοδοτούν τις προκλήσεις που έθεσε η χερσαία ανερχόμενη υπερδύναμη στην ευρωπαϊκή ήπειρο Γερμανία, στην παραδοσιακή αποικιοκρατική δύναμη Μεγάλη Βρετανία, με την τελευταία να μην μπορεί να ανταποκριθεί. Η Μ. Βρετανία μαζί με την Γαλλία, υιοθετώντας την «πολιτική του κατευνασμού» προσπάθησαν με κάθε τρόπο να αποφύγουν την ευρωπαϊκή σύρραξη, διατηρώντας το «status quo», τουλάχιστον στην περιφέρεια και εκτός της ευρωπαϊκής ηπείρου, αφού στο εσωτερικό της η γερμανική σφαίρα επιρροής μεγάλωνε συνεχώς απειλώντας στο τέλος της δεκαετίας και τις ίδιες.

δ. Ευρώπη 1939- 40 (Γεγονότα μετά την Κήρυξη του Β΄ ΠΠ)

Τη γερμανική εισβολή στην Πολωνία ακολούθησε η Σοβιετική από τα ανατολικά, με την Βαρσοβία να συνθηκολογεί στις 27 Σεπτεμβρίου 1939. Στις 10 Μαΐου 1940, η Γερμανία επιτίθεται στη δυτική Ευρώπη, τη Γαλλία και τις ουδέτερες Κάτω Χώρες. Το Λουξεμβούργο καταλαμβάνεται στις 10 Μαΐου. Η Ολλανδία συνθηκολογεί στις 14 Μαΐου, ενώ το Βέλγιο στις 28 Μαΐου. Στις 22 Ιουνίου, η Γαλλία υπογράφει συμφωνία εκεχειρίας, με την οποία το νότιο μισό της χώρας και ολόκληρη η ακτογραμμή του Ατλαντικού περνάει στην κατοχή των Γερμανών. Στη νότια Γαλλία, εγκαθιδρύεται ένα καθεστώς δωσίλογων, με πρωτεύουσα το Βισύ. Από τις 09 Ιουνίου ο Hitler έχει υποτάξει τη Δανία και τη Νορβηγία. Στις 10 Ιουνίου η Ιταλία εισέρχεται στον Πόλεμο στο πλευρό του Άξονα και στις 22 του ίδιου μήνα εισβάλλει στη νότια Γαλλία. Τον ίδιο μήνα η Σοβιετική Ένωση καταλαμβάνει τα κράτη της Βαλτικής, σχεδιάζοντας κομμουνιστικά πραξικοπήματα σε κάθε ένα από αυτά ενώ στις 3-6 Αυγούστου, τα προσαρτά ως Σοβιετικές Δημοκρατίες. Το χρονικό διάστημα 10 Ιουλίου με 31 Οκτωβρίου εξελίσσεται η Μάχη της Αγγλίας. Οι γερμανικές αεροπορικές επιθέσεις για εξαναγκασμό της Βρετανίας να μη συνεχίσει την αντίστασή της κατά του Άξονα, λήγουν με την αποτυχία των Γερμανών. Παράλληλα στη Ρουμανία, κατόπιν πολιτικών αναταραχών υποκινούμενων από τη Γερμανία και Ιταλία, εγκαθιδρύεται δικτατορικό καθεστώς που πρόσκεινται σε αυτές τις δύο χώρες. Η Γερμανία ουσιαστικά θέτει υπό τον έλεγχο της τα πετρελαιοφόρα κοιτάσματα της χώρας, με τις ανάγκες της, 4 έως 6

εκατομμύρια τόνους ετησίως, να καλύπτονται σε μεγάλο βαθμό από τις ρουμανικές πετρελαιοπηγές.²

Στις 13 Σεπτεμβρίου 1940 οι Ιταλοί εισβάλλουν στην υπό βρετανικό έλεγχο Αίγυπτο, μέσω της Λιβύης που βρισκόταν υπό τον έλεγχό τους.

Στις 27 Σεπτεμβρίου 1940, η Γερμανία, η Ιταλία και η Ιαπωνία υπογράφουν το Τριμερές Σύμφωνο του Άξονα.

Η αρχική επιθυμία του Hitler να ανακτήσει τα εδάφη που είχαν αποσπαστεί από τη Γερμανία μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, συνοδευόμενη από την επιτακτική ανάγκη της Γερμανίας για περισσότερο *Ζωτικό Χώρο* – (Lebensraum), διαμόρφωσαν την **υψηλή Στρατηγική της Γερμανίας** στην Ευρώπη. Για την επίτευξη αυτών των στόχων, η Γερμανία έναντι των χωρών που απειλούσε, υιοθέτησε στη στρατηγική της τον πειθαναγκασμό με απειλή χρήσης βίας. Η πειθαναγκαστική απειλή των Γερμανών συνοδεύονταν από υψηλό βαθμό αξιοπιστίας, τόσο ως προς τις προθέσεις, όσο και ως προς τα μέσα που διέθεταν με σκοπό την πραγματοποίησή της. Σε ότι αφορά τις μεθόδους, η Γερμανία είχε αναπτύξει και εξελίξει, μία πρωτοποριακή για την εποχή μορφή πολέμου, με συνδυαστική χρήση αεροπορίας και ταχυκίνητων τεθωρακισμένων μονάδων, γνωστή ως «Κεραυνοβόλος Πόλεμος», που της επέτρεπε την εξουδετέρωση του αντιπάλου, ο οποίος μάχονταν με παραδοσιακό τρόπο, σε σύντομο χρονικό διάστημα. Το αποτέλεσμα αυτής της στρατηγικής ήταν για τον Άξονα, η κατάκτηση πρώτιστα με στρατιωτικά και δευτερευόντως με πολιτικά μέσα, του μεγαλύτερου μέρους της ευρωπαϊκής ηπείρου, μέχρι τα μέσα του 1940.

ε. **Η Ελλάδα πριν την Ελληνοϊταλική Σύρραξη**

Η εξωτερική πολιτική κατάσταση από τα μέσα της δεκαετίας του '30, υπαγόρευε το ελληνικό στρατιωτικό δόγμα της εποχής. Σε στρατιωτικό επίπεδο από το 1935 αρχίζει μια συστηματική προπαρασκευή προσανατολισμένη κατά βάση στην αντιμετώπιση βαλκανικών αντιπάλων, λαμβάνοντας πάντα υπόψη τις οικονομικές δυνατότητες της Χώρας αλλά και της στάσεως των δυνάμεων του διεθνούς συστήματος. Οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις έπρεπε να προπαρασκευάζονται για μία πιθανή βουλγαρική επίθεση κατά των κρατών του Βαλκανικού Συμφώνου, συνολικώς ή και μόνο κατά της Ελλάδας. Πρωταρχικό μέλημα του Ελληνικού Στρατού ήταν η θωράκιση

² Martin Van Creveld: Η Στρατηγική του Hitler 1940-41

των ελληνοβουλγαρικών συνόρων. Με δεδομένο ότι η περιοχή δεν είχε στρατηγικό βάθος που θα επέτρεπε ευελιξία κινήσεων, αποφασίστηκε μία μάλλον άκαμπτη άμυνα στη γραμμή των συνόρων. Για το σκοπό αυτό κατασκευάστηκε μία οχυρωματική γραμμή, που άρχιζε από το Τριεθνές (Βουλγαρία-Ελλάδα-Γιουγκοσλαβία), επεκτείνονταν κατά μήκος των ελληνοβουλγαρικών συνόρων και ονομάστηκε προς τιμή του εμπνευστή της, «Γραμμή Μεταξά».

Η «Γραμμή Μεταξά» ακολουθούσε τα ελληνοβουλγαρικά σύνορα επί των κορυφογραμμών μέχρι τον ποταμό Νέστο, αποτελούμενη από 19 μόνιμα οχυρά καθώς και πλήθος άλλων μικρότερων μεμονωμένων αλληλοϋποστηρισμένων μεταξύ τους. Το σύνολο των αμυντικών οχυρωματικών έργων ήταν κατασκευασμένα με σύγχρονες για την εποχή προδιαγραφές αμυντικής τεχνικής και χαρακτηρίζονταν από καινοτόμες κατασκευές ικανές να ανταποκριθούν στο σκοπό για τον οποίο κατασκευάστηκαν. Κύριος σκοπός της κατασκευής της οχυρωματικής αυτής γραμμής δεν ήταν η συνεχής παθητική άμυνα, αλλά η απόκρουση μιας αιφνίδιας εχθρικής προσβολής με παράλληλη εξασφάλιση προκάλυψης τμημάτων στρατού εκστρατείας, μέχρι την ανάκτηση της επιθετικής πρωτοβουλίας, με εκτέλεση αντεπίθεσης από τις εφεδρικές προς τον σκοπό αυτό δυνάμεις. Ωστόσο όλη η τοποθεσία διέτρεχε κίνδυνο υπερκέρρασης από τη Γιουγκοσλαβία, μέσω της κοιλάδας του Αξιού. Η προγραμματισμένη οχύρωση εκεί δεν είχε γίνει, εκτός από μικρότερα οχυρωματικά έργα, μειωμένης σχετικά ισχύος. Η ελληνική αμυντική γραμμή ήταν, για τον σκοπό για τον οποίο κατασκευάστηκε, ένα σχεδόν ανυπέρβλητο εμπόδιο, παρέχοντας ικανή προστασία τουλάχιστον για την Μακεδονία και την Θεσσαλονίκη, σε περίπτωση πολέμου με την Βουλγαρία. Ανάλογη ήταν και η προπαρασκευή των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων, με προμήθεια εξοπλισμού, οργάνωση των μονάδων και εκπόνηση σχεδίων σε τακτικό, επιχειρησιακό και στρατηγικό επίπεδο με σκοπό την θωράκιση της χώρας. Η προσάρτηση της Αλβανίας από την Ιταλία το 1939, οδήγησε την Ελλάδα να εκπονήσει σχέδια με σκοπό την οργάνωση της άμυνας στα ελληνοαλβανικά σύνορα. Η επεκτατική στρατηγική του Άξονα στην Ευρώπη σε συνδυασμό με τις ιταλικές προκλήσεις κατά της Ελλάδας, κλιμάκωσαν την στρατιωτική προετοιμασία της χώρας με επίκεντρο την ελληνοαλβανική μεθόριο.

Εκτός της στρατιωτικής προπαρασκευής, τον Οκτώβριο 1939 μετά την έκρηξη του Β'ΠΠ, υπεγράφη ελληνοβρετανική εμπορική συμφωνία για την περίοδο του πολέμου με την οποία αναλήφθηκε από τη Βρετανία η διευκόλυνση μεταφοράς προϊόντων, κυρίως δημητριακών γαιάνθρακα και πετρελαίου στην Ελλάδα κατά παρέκκλιση των

απαγορεύσεων στις μεταφορές στη Μεσόγειο που είχαν επιβληθεί από το Βρετανικό ναυτικό. Φυσικά η Ελλάδα ανέλαβε να διακόψει ουσιαστικά τις εξαγωγές προς τη Γερμανία. Επίσης με τη μεσολάβηση της ελληνικής κυβέρνησεως υπεγράφη τον Ιανουάριο 1940 συμφωνία μεταξύ της βρετανικής κυβέρνησεως και των Ελλήνων εφοπλιστών, μίσθωσης πάνω από το μισό του ελληνικού εμπορικού στόλου για το διάστημα του πολέμου με ευνοϊκό μίσθωμα και συμφέροντες ασφαλιστικούς όρους για τη χώρα. Παράλληλα, σε επίπεδο επίσημης πολιτικής ηγεσίας, η Ελλάδα μέσω του πρωθυπουργού, Ιωάννη Μεταξά, διακήρυττε σε κάθε ευκαιρία τις προθέσεις της για πολιτική αυστηρής ουδετερότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

α. Η Ελλάδα στον Πόλεμο

Η επεκτατική πολιτική του Άξονα εκδηλώθηκε στα Βαλκάνια από την Ιταλία, η οποία μετά την είσοδό της στον πόλεμο, είχε εμπλακεί από τα μέσα Σεπτεμβρίου 1940 στη Β. Αφρική κατά της Μ. Βρετανίας, απειλώντας τις κτήσεις της εκεί και ιδιαίτερα την Αίγυπτο και τη διώρυγα του Σουέζ. Ο Μουσολίνι γρήγορα αντελήφθη ότι στη Β. Αφρική δεν επρόκειτο, μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα να δρέψει δάφνες και οι ενέργειες του Hitler, στην πλούσια σε πετρέλαιο Ρουμανία, κατέστρεφαν τα βαλκανικά όνειρα του, που είχαν τις ρίζες τους στη δεκαετία του '20. Συνέπεια αυτών, έστρεψε τη συσσωρευμένη επιθετικότητα του προς τα εκεί όπου, με πιθανές στρατιωτικές επιτυχίες, θα μπορούσε να την εκτονώσει, προς τον τελευταίο διαθέσιμο επεκτατικό στόχο του βαλκανικού ονείρου, την Ελλάδα. Η ερμηνεία αυτή οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η επίθεση κατά της Ελλάδας μπορεί να χαρακτηριστεί ως απόφαση που ελήφθη υπό το κράτος μιας τυφλής ανάγκης για δράση, γεγονός που δικαιολογεί την προχειρότητα σχεδίασης των επιχειρήσεων στα αρχικά στάδια από τους Ιταλούς.³ Η Ελλάδα αποτελούσε για την περιφερειακή στρατηγική του Άξονα στην Ευρώπη ένα στόχο, η κατάκτηση του οποίου εδραίωνε την παρουσία του στην Αν. Μεσόγειο και κυρίως απωθούσε τους Βρετανούς από την περιοχή, εξασφαλίζοντας παράλληλα τις πολύτιμες πετρελαιοπηγές της Ρουμανίας από τον κίνδυνο αεροπορικής προσβολής της RAF μέσω ελληνικών αεροδρομίων. Εάν ολοκληρώνονταν η κατάκτηση

³ Heintz A. Richter: Η ιταλογερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδας

του ελλαδικού χώρου, τότε αξιοποιούνταν η στρατηγικής σημασίας νήσος της Κρήτης και ενοποιούνταν η περιοχή του Αιγαίου με τις ιταλικές κτήσεις στα Δωδεκάνησα, καθιστώντας τον Άξονα κυρίαρχο σε ένα στρατηγικής σημασίας χώρο στην περιφέρεια της Ευρώπης, σε βάρος της παραδοσιακής υπερδύναμης Βρετανία.

Την 28^η Οκτωβρίου 1940 η Ιταλία μετά από μία σειρά κατασκευασμένων προκλήσεων κηρύττει τον πόλεμο στην Ελλάδα, εκδηλώνοντας ταυτόχρονα επίθεση κατά μήκος των ελληνοαλβανικών συνόρων. Στην πρώτη φάση της επίθεσης σχεδιάστηκε η κατάληψη της Ηπείρου, των νησιών του Ιονίου και της Θεσσαλονίκης, ενώ σε δεύτερη φάση ολόκληρης της χώρας με σκοπό να τεθεί η Ελλάδα εκτός πολεμικής σύρραξης και στη σφαίρα της πολιτικής και οικονομικής επιρροής της Ρώμης. Επιπλέον οι Βρετανοί θα έχαναν τις αεροναυτικές βάσεις τους στην Ελλάδα που αποτελούσαν απειλή για την Ιταλία, δεδομένης της κλιμακούμενης σύγκρουσης των ιταλικών δυνάμεων στο μέτωπο της Β. Αφρικής κατά των Βρετανών. Η Ελλάδα στο στρατιωτικό επίπεδο, αφού απορρόφησε την αρχική ιταλική επίθεση, ανέλαβε την πρωτοβουλία και τους επόμενους δύο μήνες έχοντας ανακτήσει το εθνικό έδαφος, περνά στην αντεπίθεση καταλαμβάνοντας σημαντικά εδάφη της Β. Ηπείρου, απωθώντας τους Ιταλούς στο αλβανικό έδαφος και απειλώντας τους με καταστροφή. Οι επιθετικές επιχειρήσεις του Ελληνικού Στρατού κατά των ιταλικών δυνάμεων στη Β. Ήπειρο, στέφθηκαν στο σύνολό τους με επιτυχία. Ο Ελληνικός Στρατός κατόρθωσε με κατάλληλη συγκέντρωση και αξιοποίηση του πολεμικού δυναμικού καθώς και με εφαρμογή μίας πετυχημένης στρατιωτικής στρατηγικής που βασίζονταν στις επιθετικές ενέργειες και στη διατήρηση του εδάφους, να επιβληθεί ενός ανώτερου στρατιωτικά αντιπάλου. Δεν έγινε δυνατή η ευρεία εκμετάλλευσή των επιτυχιών παρ' όλο που παρουσιασθήκαν ευκαιρίες που θα μπορούσαν να αποφέρουν σημαντικά οφέλη, κυρίως λόγω έλλειψης δυνατοτήτων στον τομέα των μέσων και κυρίως των εφοδίων.

Η ιταλική στρατηγική αποδείχτηκε ανεπαρκής, καθώς πέραν της ελλιπής προετοιμασίας και της υποτίμησης του αντιπάλου, στερούνταν στρατηγικού στόχου, αφού ο ρεαλιστικός αρχικός αντικειμενικός σκοπός κατάληψης της Θεσσαλονίκης, υποκαταστάθηκε από την προσπάθεια προέλασης των χερσαίων δυνάμεων προς τον Αμβρακικό κόλπο με σκοπό να στραφούν σε δεύτερο χρόνο προς την Αθήνα.⁴ Η θεωρία νίκης των Ιταλών ουσιαστικά εξανεμίστηκε μετά τις πρώτες εβδομάδες της επίθεσης τους στην Ελλάδα, ενώ η αντίστοιχη ελληνική δημιουργήθηκε μετά τις πρώτες επιτυχίες στο

⁴ Martin Van Creveld: Η Στρατηγική του Hitler 1940-41

μέτωπο, χωρίς ποτέ να βρει τη τελική της μορφή με την πλήρη εξουδετέρωση του αντιπάλου.

β. Γεωπολιτική Κατάσταση στα Βαλκάνια (Οκτ 1940-Απρ 1941)

Ενώ η ελληνοιταλική σύγκρουση ήταν σε εξέλιξη, η γεωπολιτική κατάσταση των χωρών στη Βαλκανική παρουσίαζε αλλαγές οι οποίες καθορίζονταν κυρίως από την διαφαινόμενη εμπλοκή του συνόλου των χωρών της περιοχής στο Β' ΠΠ και την προσπάθεια άσκησης επιρροής της Μ. Βρετανίας και της Γερμανίας σε αυτές.

(1) **Βουλγαρία.** Από οικονομικής άποψης η Βουλγαρία εξαρτιόνταν από την Γερμανία. Στόχος της εξωτερικής της πολιτικής από την εποχή των Βαλκανικών Πολέμων και της συνθήκης του Νεϊγύ, ήταν η έξοδος στο Αιγαίο, όμως υπήρχε το εμπόδιο του Βαλκανικού Συμφώνου. Ο βασιλιάς Βόρις ήταν προσεκτικός και δεν είχε διάθεση να διακινδυνεύσει. Επιπλέον φοβόταν και τη συγκέντρωση των τουρκικών δυνάμεων στην Θράκη καθώς και τυχόν επέμβαση των Βρετανών. Η απειλή αυτή τον συγκρατούσε από την αποδοχή της προσφοράς του Μουσολίνι για κοινή επίθεση κατά της Ελλάδας και αργότερα ο ίδιος λόγος αιτιολογούσε τη διστακτική προσκόλληση του στον Άξονα. Σε όλα αυτά πρέπει να προστεθεί και ο φόβος των Βουλγάρων μπροστά στην Σοβιετική Ένωση που θεωρούσε ότι η Βουλγαρία ανήκε στη δική της σφαίρα επιρροής και εν δυνάμει μπορούσε να επέμβει. Η γεωγραφική θέση της χώρας είχε μετατρέψει τη Βουλγαρία σε πεδίο αντιπαράθεσης μεταξύ Hitler και Στάλιν, με τη Σόφια να τείνει να συνταχθεί με τον πρώτο. Στα πλαίσια αυτά η Βουλγαρία, παρόλο που διαπνέονταν από ρεβιζιονιστικές διαθέσεις για την ηπειρωτική γραμμή του Αιγαίου που είχε περιέλθει στην Ελλάδα το 1913, αρνήθηκε στα τέλη Νοεμβρίου 1940 τις Σοβιετικές εγγυήσεις και ανέβαλε προσωρινά την ένταξη της στο Τριμερές Σύμφωνο, η οποία πραγματοποιήθηκε επίσημα την 01 Μαρτίου 1941. Η Βουλγαρία με την ενέργεια της αυτή ουσιαστικά δρομολόγησε τις εξελίξεις στην Ελλάδα, σε ότι είχε σχέση με την παροχή της βρετανικής βοήθειας, ικανοποιώντας παράλληλα τα αλυτρωτικά της όνειρα για έξοδο στο Αιγαίο.

(2) **Τουρκία.** Η Τουρκία επέλεξε την οδό της ευμενούς ουδετερότητας προς τις συμμαχούς της, προβάλλοντας την απειλή από τη Σοβιετική Ένωση μετά το Γερμανόσοβιετικό σύμφωνο του 1939. Η Ελλάδα σε καμία περίπτωση δεν επιθυμούσε την εμπλοκή της Τουρκίας στον ελληνοϊταλικό πόλεμο γιατί το μοναδικό σημείο που μπορούσε να προσβάλει η Τουρκία την Ιταλία ήταν τα Δωδεκάνησα, πράγμα ανεπιθύμητο για τα ελληνικά συμφέροντα. Επίσης η Ελλάδα καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου η Ελλάδα προσπάθησε να αποτρέψει την τουρκική εμπλοκή στα Δωδεκάνησα, ώστε αυτά να μην περιέλθουν στην κατοχή της Τουρκίας. Οι προσπάθειες της Μ. Βρετανίας να εμπλέξουν την Τουρκία στη δημιουργία ενός βαλκανικού μετώπου, αντίστοιχο του Α' ΠΠ, στα νοτιοανατολικά του Άξονα, προσέκρουσαν στις αξιώσεις του ηγέτη της Ισμέτ Ινονού για εδαφικές παραχωρήσεις στη βουλγαρική Θράκη, στα Δωδεκάνησα και την Κύπρο. Επιπλέον ζήτησε από τους Βρετανούς «Εντολή» για την Αλβανία, το Ιράκ και τη Συρία, καθώς και τον έλεγχο του λιμανιού της Θεσσαλονίκης. Παράλληλα μέσω του Γερμανού πρέσβη στην Άγκυρα, φον Πάπεν, η τουρκική πλευρά έθεσε θέμα συνολικής ανακατάταξης της Βαλκανικής Χερσονήσου, σε περίπτωση που η Γερμανία νικούσε στον πόλεμο.⁵ Η δημιουργία ενός γερμανοσοβιετικού άξονα καθιστούσε την Τουρκία ευάλωτη σε τυχόν παραχωρήσεις που θα γίνονταν σε βάρος της υπέρ της Σοβιετικής Ένωσης στα Στενά, εφόσον η Γερμανία είχε συμφέροντα στην περιοχή. Η αποτυχία των συνομιλιών στο Βερολίνο μεταξύ Γερμανίας και Σοβιετικής Ένωσης καθυσχάσε προσωρινά τους Τούρκους, που έβλεπαν τη χώρα τους να μένει εκτός προσωρινά των επεκτατικών βλέψεων των Μεγάλων Δυνάμεων. Η καιροσκοπική επιμονή της Άγκυρας να περιμένει τις ευνοϊκότερες για αυτήν εξελίξεις, ήταν ο λόγος που η Τουρκία παρέμεινε εκτός σύρραξης μέχρι το τέλος του πολέμου.

(3) **Γιουγκοσλαβία.** Η Γιουγκοσλαβία αποτελούσε για τον Άξονα μία πολύτιμη πηγή πρώτων υλών (ορυκτά), απαραίτητα για τις πολεμικές προετοιμασίες, ιδιαίτερα της Γερμανίας, η οποία από την κήρυξη του πολέμου αντιμετώπιζε προβλήματα στις εισαγωγές της, λόγω του ναυτικού αποκλεισμού των Βρετανών. Η χώρα βρίσκονταν γύρω από δυνάμεις του Άξονα (Γερμανία και Ιταλία) ή χώρες (Ουγγαρία και Βουλγαρία), φίλιες προς αυτόν με αλυτρωτικές βλέψεις σε βάρος της. Η Γιουγκοσλαβία αποτελούσε χώρα «κλειδί» για τον Άξονα στην εκστρατεία που

⁵ Άγγελος Συρίγος: Ελληνοτουρκικές Σχέσεις

σχεδίαζε στη Βαλκανική κατά της Ελλάδας. Εάν η Γιουγκοσλαβία έδινε τη συγκατάθεση της θα καθίστατο δυνατό να χρησιμοποιηθεί το σιδηροδρομικό της δίκτυο για τη μεταφορά των γερμανικών στρατευμάτων προς το νότο, μειώνοντας το χρόνο που απαιτούνταν μέσω Βουλγαρίας μετά τη διάβαση του Δούναβη. Επιπρόσθετα η Γερμανία θα ήταν σε θέση να εκμεταλλευτεί την κίνηση των δυνάμεων της διαμέσου της κοιλάδας του Αξιού και της διάβασης Μοναστηρίου, προς τα νότια, παρακάμπτοντας την οχυρωμένη ελληνοβουλγαρική μεθόριο καθιστώντας την επιχείρηση ευκολότερη και συντομότερη κατά τέσσερις εβδομάδες. Εάν οι Γερμανοί δεν κατόρθωναν να πείσουν τη γιουγκοσλαβική ηγεσία να συμπράξει με τον Άξονα κατά της Ελλάδας, τότε η ουδετερότητα της χώρας αρκούσε ώστε τα γερμανικά στρατεύματα που θα ενεργούσαν μέσω Βουλγαρίας να έχουν ασφαλισμένο το δυτικό πλευρό τους. Η γερμανική διπλωματία ανέλαβε να πραγματοποιήσει αυτό το έργο, καθιστώντας τη Γιουγκοσλαβία στο επίκεντρο της στρατηγικής διπλωματίας των Γερμανών με σκοπό να εξασφαλίσουν την επιχείρηση τους στη Βαλκανική. Στις αρχές Νοεμβρίου 1940 μέσω του στρατιωτικού ακόλουθου της στο Βερολίνο, απευθύνθηκε στην Ανώτατη Γερμανική Διοίκηση Ενόπλων Δυνάμεων, ανακοινώνοντας ότι η χώρα του δεν είχε ξεχάσει το όνειρο της Μεγάλης Σερβίας με έξοδο στο Αιγαίο μέσω της Θεσσαλονίκης, αποποιούμενη στην ουσία το Βαλκανικό Σύμφωνο και εποφθαλμιώντας να αποκομίσει το μεγαλύτερο δυνατό όφελος από την ελληνοϊταλική σύρραξη. Η ήττα των ιταλικών στρατευμάτων στην Αλβανία από τους Έλληνες αναβάθμισε το ρόλο της Γιουγκοσλαβίας στην περιοχή, αφού η χώρα δεν πιέζονταν από τα δυτικά από τον Άξονα (Ιταλία). Η γερμανική πρόταση προς την Γιουγκοσλαβία για ουδετερότητα, περιλάμβανε την εγγύηση της εδαφικής της ακεραιότητας, την παραχώρηση της Θεσσαλονίκης και την αποστρατικοποίηση της Αδριατικής.⁶ Οι Βρετανοί κατέβαλαν προσπάθειες να πείσουν την ηγεσία της χώρας να συμμαχήσει στο πλευρό της Βρετανίας εναντίον του Άξονα, κυρίως μέσω αξιωματικών του Στρατού και της Αεροπορίας που τάσσονταν σαφώς υπέρ των Συμμάχων. Όταν ευοδώθηκαν οι βρετανικές πιέσεις, ήταν αργά ώστε να έχουν ευνοϊκό αποτέλεσμα για τους δυτικούς Συμμάχους στην περιοχή.

⁶ Heintz A. Richter: Η ιταλογερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδας

(4) **Μεγάλη Βρετανία.** Όταν άρχισε η ιταλική επίθεση κατά της Ελλάδας, οι αντιδράσεις από βρετανικής πλευράς ήταν αμφίσημες. Οι Βρετανοί στρατιωτικοί αμφέβαλαν για τις δυνατότητες αντίστασης των Ελλήνων. Το υπουργείο εξωτερικών προβαίνοντας σε μία ρεαλιστική αποτίμηση των γεγονότων, δεν εισηγούνταν την αποστολή στρατιωτικής βοήθειας στην Ελλάδα. Το υπουργικό συμβούλιο υιοθέτησε την πρόταση, εξέδωσε όμως διαβεβαίωση μέσω Τύπου, ότι θα παρασχεθεί στην Ελλάδα κάθε δυνατή βοήθεια, που επισφραγίστηκε με ένα ενθαρρυντικό τηλεγράφημα του Churchill στον Μεταξά. Η εκτίμηση των Βρετανών ήταν ότι η Ελλάδα θα καταληφθεί και θεωρήθηκε ως στρατηγικής αξίας η διατήρηση της Κρήτης ως ναυτική βάση.

Η στάση των Βρετανών εκείνη την χρονική περίοδο υπαγορεύονταν από την αναγκαιότητα υποστήριξης της Ελλάδας, ώστε να μην υπαναχωρήσει και η Τουρκία υπέρ του Άξονα, θεωρώντας ότι η Βρετανία δεν ήταν συνεπής εγγυητής. Οι ελληνικές στρατιωτικές επιτυχίες στο μέτωπο της Αλβανίας που ακολούθησαν τις επόμενες εβδομάδες, εξυπηρετούσαν τους Βρετανούς, αφού η δέσμευση ικανών ιταλικών δυνάμεων στην Αλβανία απορροφούσε μεγάλο μέρος της ιταλικής δυναμικής στο μέτωπο της Β. Αφρικής, ενώ μία πιθανή επέμβαση των Γερμανών μείωνε σημαντικά την απειλή απόβασης γερμανικών δυνάμεων στην Αγγλία. Η απόφαση της ελληνικής ηγεσίας, όπως αυτή εκφράστηκε από τον Μεταξά στο Βρετανό πρέσβη, την 20 Δεκεμβρίου 1940, ότι η Ελλάδα μετά από νίκη επί της Ιταλίας θα συνέχιζε τον αγώνα στο πλευρό των Βρετανών, αποτελούσε θετική εξέλιξη για την στρατηγική της Βρετανίας στη νοτιοανατολική Μεσόγειο. Η πιθανότητα δημιουργίας ενός βαλκανικού μετώπου αντίστοιχο του Α' ΠΠ και η προσέλκυση - αγκίστρωση των Γερμανών σε αυτό, θα αποδυνάμωνε την ισχύ τους στην κεντρική Ευρώπη και την πίεση στα βρετανικά νησιά. Εάν η Ελλάδα χάνονταν χωρίς να έχει βοήθεια από την Βρετανία, αυτό θα σήμαινε αθέτηση της εγγύησης του 1939, με ολέθριες συνέπειες στο διεθνές κύρος της Βρετανίας. Σε αντίθεση η αποδοχή βρετανικής βοήθειας από την Ελλάδα εξυπηρετούσε τους πολιτικούς στόχους της Βρετανίας, καθώς εκείνη την εποχή (Ιανουάριος 1941) στο αμερικανικό Κογκρέσο γίνονταν συζήτηση για το Πρόγραμμα Εκμισθώσεως και Δανεισμού που είχε εισηγηθεί ο Πρόεδρος Ρούσβελτ. Η υπερψήφιση του (11 Μαρτίου 1941) έδινε τη δυνατότητα στον πρόεδρο των ΗΠΑ να ενισχύσει υλικά τους Βρετανούς, οι οποίοι διακήρυτταν τον παγκόσμιο χαρακτήρα του αγώνα τους ενάντια στον φασισμό και είχαν άμεση ανάγκη υποστήριξης σε υλικά μέσα και πρώτες ύλες. Τυχόν άρνηση των Βρετανών να

συνδράμουν την Ελλάδα τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, δυνατόν να είχε αρνητικό αντίκτυπο στη ψηφοφορία με ολέθριες συνέπειες για τη Βρετανία.⁷

(5) **Ιταλία.** Η Ιταλία στο τέλος του 1940 έβλεπε την επίθεση της στο ελληνοαλβανικό μέτωπο να εξελίσσεται αρνητικά και τα στρατεύματά της να έχουν αναγκαστεί σε διαρκή αμυντικό αγώνα εντός της Αλβανίας. Μετά τη σιωπηρή έγκριση του Hitler, όπως ερμηνεύτηκε από τον Μουσολίνι τον Οκτώβριο του 1941⁸, για επέμβαση της Ιταλίας στην Ελλάδα, με σκοπό να εκδιώξει τους Βρετανούς και να θέσει τη χώρα σε ιταλική κατοχή, ο ιταλικός στρατός απειλούνταν με καταστροφή με τις ελληνικές νίκες να είναι διαδοχικές. Η κατάσταση για τις ιταλικές δυνάμεις επιδεινώνονταν και στη Β. Αφρική, όπου οι Βρετανοί είχαν ανακτήσει την πρωτοβουλία και οι Ιταλοί βρίσκονταν σε άμυνα. Οι προσπάθειες της Ιταλίας να κυριαρχήσει στην Αν. Μεσόγειο, αμφισβητώντας την πρωτοκαθεδρία της Βρετανίας και αλλάζοντας την ισορροπία δυνάμεων στη περιοχή, είχαν τελματώσει και η ήττα στα μέτωπα ήταν επικείμενη. Η προσπάθεια του Μουσολίνι να ανατρέψει την σε βάρος του κατάσταση, τον οδήγησε να ζητήσει τη βοήθεια του Hitler, σε πρώτο χρόνο με υλικά και δυνάμεις, ώστε να αλλάξει τη κατάσταση στην Αλβανία. Με τη Γερμανία να έχει αποφασίσει να επέμβει η ίδια στρατιωτικά στη περιοχή και την κατάσταση στο ελληνοϊταλικό μέτωπο να παγιώνεται τους πρώτους μήνες του 1941, οι ιταλικές δυνάμεις προετοιμάζονταν για την αντεπίθεση τους την άνοιξη με σκοπό να ανατρέψουν την σε βάρος τους κατάσταση και να εξαναγκάσουν την Ελλάδα αρχικά σε σύμπτυξη και τελικά σε συνθηκολόγηση.

(6) **Ελλάδα.** Η Ελλάδα κινητοποιώντας το σύνολο σχεδόν του έμφυχου και άψυχου δυναμικού της, είχε κατορθώσει να επικρατήσει μίας μεγάλης ευρωπαϊκής δύναμης του Άξονα. Η αναζήτηση συμμαχιών αποτελούσε μονόδρομο προς την κατεύθυνση της Μ. Βρετανίας. Η πολιτική ηγεσία με εκφραστή της τον πρωθυπουργό Ιωάννη Μεταξά διακήρυττε την προσχώρηση της Ελλάδας στο πλευρό της Μ. Βρετανίας. Ο Μεταξάς απέρριψε το Δεκέμβριο 1940 την ανεπίσημη βολιδοσκόπηση των Γερμανών για μεσολάβηση τους προκειμένου να τερματισθεί ο ελληνοϊταλικός πόλεμος με ευνοϊκούς όρους για την Ελλάδα. Έσπευσε να διαβεβαιώσει τη βρετανική κυβέρνηση ότι η Ελλάδα θα παραμείνει πιστή στην ουσιαστική συμμαχία με τη Βρετανία καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου εναντίον του Άξονα, όχι μόνο εναντίον της Ιταλίας αλλά και της

⁷ Martin Van Creveld: Η Στρατηγική του Hitler 1940-41

⁸ Martin Van Creveld: Η Στρατηγική του Hitler 1940-41

Γερμανίας. Η απόφαση αυτή είχε ενδεχομένως κάποια συναισθηματικά στοιχεία όμως ήταν αποτέλεσμα ρεαλιστικής εκτίμησης και αξιολόγησης της κατάστασης. Ο Μεταξάς αποφάσισε η Ελλάδα να ακολουθήσει τις δυτικές δυνάμεις, σε αντίθεση με τις απόψεις του Α'ΤΠ όπου ο ίδιος ήταν από τους πρωταγωνιστές της αμφισβήτησης και αντίδρασης σε βάρος αυτού του προσανατολισμού. Η στρατηγική επιλογή της ελληνικής ηγεσίας να υποστηρίξει τη Μ. Βρετανία στον αγώνα κατά του Άξονα ήταν αυτή που θα καθόριζε σε σημαντικό βαθμό το μέλλον της χώρας στα επερχόμενα παγκόσμιου χαρακτήρα γεγονότα που θα ακολουθούσαν. Από τις αρχές του 1941 διαφαίνονταν οι προθέσεις της Γερμανίας για ενεργή στρατιωτική της εμπλοκή στα νότια Βαλκάνια. Η Ελλάδα επικαλούμενη τις βρετανικές εγγυήσεις του 1939 και κυρίως την ανάγκη της για ασφάλεια ζήτησε τη βοήθεια των Βρετανών σε στρατιωτικό επίπεδο.

Η αδυναμία της Βρετανίας να διαμορφώσει ένα ισχυρό μέτωπο στα Βαλκάνια θα επηρεάσει τις ελληνοβρετανικές συζητήσεις για αποστολή συμμαχικών στρατευμάτων στην Ελλάδα. Η ελληνική κυβέρνηση δεν ήταν πρόθυμη να δεχτεί συμβολική ή ανεπαρκή παρουσία βρετανικών δυνάμεων στο πεδίο της μάχης. Η βρετανική πρόταση στα μέσα Ιανουαρίου 1941, για βοήθεια δύο έως τριών μεραρχιών, απορρίφθηκε από την ελληνική πλευρά ως ανεπαρκής. Η εκτίμηση του Έλληνα Αρχιστράτηγου Παπάγου ήταν πως οι Γερμανοί είχαν το προβάδισμα στρατιωτικά λόγω μέσων, γεωγραφικής θέσης των στρατευμάτων τους στη Ρουμανία και προετοιμασίας. Η περιορισμένη βρετανική βοήθεια θα είχε αποτέλεσμα την ταχύτερη επέμβαση τους. Αν το περιορισμένο μέγεθος της βρετανικής δύναμης που θα αναπτύσσονταν στην Ελλάδα γίνονταν γνωστό, τότε θα ενισχύονταν η ουδετερόφιλη τάση της Γιουγκοσλαβίας και Τουρκίας, εάν δεν προσχωρούσαν στο Άξονα. Η ελληνική άποψη εκφράστηκε μέσω ενός μνημονίου που απέστειλε ο Μεταξάς την 18 Ιανουαρίου, σύμφωνα με το οποίο η βρετανική βοήθεια χαρακτηριζόταν ως περιορισμένη και η αποδοχή της από την Ελλάδα θα προκαλούσε την επιτάχυνση της γερμανικής επίθεσης κατά της χώρας. Έτσι άρχισαν να εμφανίζονται διαστάσεις απόψεων μεταξύ των ηγεσιών των δύο χωρών. Υπό αυτό το πρίσμα θεωρήθηκε προτιμότερο η μεταφορά βρετανικών δυνάμεων στην Ελλάδα να πραγματοποιηθεί μόνο μετά την είσοδο γερμανικών στρατευμάτων στη Βουλγαρία. Ωστόσο η ελληνική ηγεσία διαβεβαίωσε τη Βρετανική κυβέρνηση ότι η Ελλάδα θα παραμείνει σύμμαχος της Βρετανίας ως το τέλος του πολέμου, ανεξαρτήτως της έκβασης της πολεμικής προσπάθειας της χώρας στην παρούσα φάση.⁹ Οι πρώτοι μήνες του 1941

⁹ Heintz A. Richter: Η ιταλογερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδας

βρήκαν την Ελλάδα να εδραιώνει την κυριαρχία της στο μέτωπο της Β. Ηπείρου κατά των Ιταλών και την ελληνική ηγεσία να διαπραγματεύεται την παροχή της βρετανικής βοήθειας σε σχέση με το μέγεθος αυτής και το χρόνο διάθεσης της από τους Βρετανούς. Παράλληλα η γερμανική απειλή με την πάροδο του χρόνου, γίνονταν ευκρινέστερη με τις συγκεντρώσεις των γερμανικών στρατευμάτων στα σύνορα Βουλγαρίας-Ρουμανίας, να έχουν πρόθεση να εκδηλώσουν προέλαση προς τα νότια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

α. Στρατηγική της Γερμανίας στα Βαλκάνια (1940-41)

Η στρατηγική της Γερμανίας στα Βαλκάνια στα τέλη του 1940 αποτελεί μέρος της υιοθέτησης της «περιφερειακής» στρατηγικής κατά της Μ. Βρετανίας στην Ευρώπη. Έχοντας εξασφαλίσει σε επίπεδο συμμαχιών, σημαντικές χώρες όπως η Ιταλία, αλλά και μικρότερες που κινούνταν στη γερμανική σφαίρα επιρροής στην Αν. Ευρώπη, όπως η Ρουμανία και η Ουγγαρία, με το μεγαλύτερο μέρος της ευρωπαϊκής ηπείρου υπό τον έλεγχο της και με την Σοβιετική Ένωση να μην αποτελεί απειλή λόγω του Συμφώνου μη Επίθεσης, ο Hitler επιδιώκει την εξασφάλιση του ζωτικού χώρου (Lebensraum) σε βάρος των Βρετανών. Με την Αν. Ευρώπη να ανήκει στη γερμανική σφαίρα επιρροής και τη Μεσόγειο στην ιταλική, ο Άξονας σκόπευε την εδραίωση της κυριαρχίας του στις περιοχές αυτές και την εκδίωξη των Βρετανών όπου αυτοί υπάρχουν ή δύναται να επηρεάζουν. Τον Οκτώβριο του 1940 ο Hitler είχε εγκαταλείψει, αναβάλλοντας για το μέλλον, τα σχέδια του για άμεση προσβολή των Βρετανών με απόβαση στο νησί τους στο πλαίσιο του σχεδίου «Θαλάσσιος Λέων». Η επιδίωξη του Άξονα ήταν η αλλαγή της ισορροπίας στην Αν. Μεσόγειο και η εκδίωξη των Βρετανών από τη Β. Αφρική και το Σουέζ¹⁰. Η στρατηγική αυτή αιτιολόγησε την επιθετική ενέργεια των Ιταλών εναντίον της Ελλάδας, αλλά και τις επιθετικές τους ενέργειες στο μέτωπο της Β. Αφρικής κατά των Βρετανών. Στόχος αποτελούσε η εξουθένωση της Μ. Βρετανίας με επέκταση του πολέμου στην περιφέρεια και η απαγόρευση χρησιμοποίησης από αυτή του χώρου της Βαλκανικής. Το τελευταίο εξασφάλιζε το απρόσβλητο από αεροπορικές προσβολές των πολύτιμων πηγών πετρελαίου της Ρουμανίας και κυρίως απαγόρευε τις προσπάθειες των Βρετανών να δημιουργήσουν ένα βαλκανικό μέτωπο αντίστοιχο του Α' ΠΠ με

¹⁰ Martin Van Creveld: Η Στρατηγική του Hitler 1940-41

συνασπισμό κρατών, εναντίον του Άξονα. Επιπρόσθετα στο πλαίσιο αυτής της στρατηγικής η Ελλάδα αναβαθμιζόταν ως στρατηγικός στόχος λόγω της στρατηγικής αξίας της Κρήτης και της αξιοποίησης των υπό ιταλική κατοχή Δωδεκανήσων, που καθιστούσαν την περιοχή εξαιρετική αεροναυτική βάση ελέγχου της Αν. Μεσογείου. Η κατάληψη του ελλαδικού χώρου, των νησιών του Αιγαίου και ιδιαίτερα της Κρήτης ενίσχυε σε σημαντικό βαθμό τη θέση του Άξονα στη Μεσόγειο, περιορίζοντας αντίστοιχα τη βρετανική κυριαρχία στην Εγγύς Ανατολή. Η αποτυχία των Ιταλών στην Αλβανία δεν εξυπηρετούσε την περιφερειακή στρατηγική του Άξονα στην Ευρώπη και προοιωνίζε τη γερμανική επέμβαση στη Βαλκανική.

Η υπ' αριθμ. 18 Κατευθυντήρια Οδηγία της 12 Νοεμβρίου 1941, που εξέδωσε ο Hitler προς την Ανωτάτη Στρατιωτική Διοίκηση, καθόριζε την έναρξη του σχεδιασμού για πολεμικές επιχειρήσεις στη Μεσόγειο, μέσω της νότιας βαλκανικής. Η συγκεκριμένη επιχειρησιακή κατεύθυνση όχι μόνο εξυπηρετούσε την στρατηγική του Άξονα αλλά εξασφάλιζε και την αποτελμάτωση της ιταλικής αποτυχίας στο μέτωπο της Αλβανίας. Η περιφερειακή στρατηγική της Γερμανίας στη Μεσόγειο αποτελούσε μία επιθετική στρατηγική που είχε στόχο την εδραίωση του Άξονα στην περιοχή και τον περιορισμό του στρατηγικού αντιπάλου στον υπόψη χώρο. Η σχεδιασθείσα επιχείρηση κατά της Ελλάδας τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο αντιμετωπίζονταν από τους Γερμανούς ως πτυχή της στρατηγικής τους στην περιφέρεια κατά των Βρετανών με σκοπό να καταστήσουν τη Μεσόγειο ασφαλή για τον Άξονα εκτοπίζοντας τους Βρετανούς και λιγότερο σχετίζονταν ως υποβοηθητική της ιταλικής επίθεσης στην Ελλάδα ή της γενικότερης γεωπολιτικής κατάστασης στα Βαλκάνια.

Ο Νοέμβριος του 1940 αποτελεί χρονικό σημείο καμπής στην παγκόσμια πολεμική αναμέτρηση μετά την διπλωματική αποτυχία του Hitler να προσελκύσει τη Σοβιετική Ένωση στο Τριμερές Σύμφωνο. Την 13 Νοεμβρίου 1940 σε συνομιλίες μεταξύ του Hitler και του υπουργού εξωτερικών της Σοβιετικής Ένωσης Μολότοφ, με θέμα τις σφαίρες επιρροής, ο δεύτερος ανέφερε πως η γερμανική διακήρυξη εγγύησης είναι αντίθετη προς τα συμφέροντα της χώρας του, θέτοντας θέμα άρσης της, ενώ ανέδειξε θέμα αναθεώρησης της Σύμβασης του Μοντρέ για την ναυσιπλοΐα στα Στενά, του Βοσπόρου, η οποία έπρεπε να γίνει με ή χωρίς τη συγκατάθεση της Τουρκίας. Στην αναφορά του σχετικά με την διαφαινόμενη παρουσία γερμανικών στρατευμάτων στην Βουλγαρία, ο Hitler αντέτεινε την επιδίωξη του για παρεμπόδιση δημιουργίας εκ μέρους των Βρετανών ενός βαλκανικού μετώπου καθώς και την αναγκαιότητα ασφάλισης των πετρελαιοπηγών της Ρουμανίας από αεροπορικές προσβολές της RAF. Το θέμα της Βουλγαρίας

παρέμεινε αίολο αφού και οι δύο πλευρές απέφυγαν να πάρουν συγκεκριμένη θέση, εκδήλωσαν όμως τις προθέσεις τους για εμπλοκή τους στο μέλλον, αφού θεωρούσαν την εν λόγω χώρα, στην δική τους σφαίρα επιρροής.

Οι αξιώσεις των Σοβιετικών σχετικά με τη σοβιετική σφαίρα επιρροής στην Αν. Ευρώπη, χαρακτηρίστηκαν από το Hitler υπερβολικές και οδήγησαν την 15 Νοεμβρίου 1940 σε αποχώρηση του σοβιετικού υπουργού εξωτερικών Μολότοφ από το Βερολίνο. Η αποτυχία των δύο χωρών να καταλήξουν σε συμφωνία, θεωρείται ότι οδήγησε τον Hitler να στραφεί στην επιλογή του πολέμου κατά της Σοβιετικής Ένωσης το ταχύτερο δυνατό. Η απόφαση του αυτή ουσιαστικά θέτει τέλος στην περιφερειακή στρατηγική του Άξονα στην Ευρώπη όπως αυτή είχε τεθεί τους προηγούμενους μήνες, αφού τώρα το βασικό στόχο της στρατηγικής του αποτελεί η Σοβιετική Ένωση. Η επιθυμία του Hitler για ηγεμονία στην Ευρώπη γίνεται φανερό ότι περνούσε μέσα από την εξουδετέρωση και κατοχή της Σοβιετικής Ένωσης. Η κατάληψη της νότιας βαλκανικής αποτελεί τώρα τμήμα της ευρύτερης στρατηγικής κατά της Σοβιετικής Ένωσης και η επίθεση κατά της Ελλάδας γίνεται με σκοπό την εξασφάλιση των γερμανικών στρατευμάτων από νότια κατά την επιθετική ενέργεια εναντίον των Σοβιετικών.¹¹ Ενώ ο επιχειρησιακός σχεδιασμός βρίσκεται σε εξέλιξη με σκοπό να εξυπηρετήσει τη νέα στρατηγική απαίτηση, ο Hitler επιχειρεί μία άτυπη διπλωματική προσέγγιση με την Ελλάδα τον Δεκέμβριο του 1940, με σκοπό την ειρηνική διευθέτηση της ελληνοϊταλικής σύγκρουσης. Το ελληνικό ζήτημα από ουσιώδη παράγοντα της περιφερειακής στρατηγικής του Άξονα είχε μετατραπεί σε έναν αναγκαίο δυσάρεστο περισπασμό για τη Γερμανία. Η γερμανική πρόταση περιλάμβανε διατήρηση υπό την κατοχή της Ελλάδας των εδαφών που είχε κατακτήσει στη Β. Ήπειρο και εγγυήσεις για κατάπαυση του πυρός μεταξύ των αντιμαχόμενων με γερμανικά στρατεύματα να παρεμβάλλονται μεταξύ τους. Αντάλλαγμα από ελληνικής πλευράς θα αποτελούσε η ελληνική ουδετερότητα με την ταυτόχρονη απομάκρυνση των Βρετανών από την ελληνική επικράτεια. Αυτοί οι αδέξιοι διπλωματικοί χειρισμοί των Γερμανών, οι οποίοι αγνόησαν παντελώς την άποψη των Ιταλών συμμάχων τους, λειτούργησαν ως μέτρα ενός υπονομευτικού ψυχολογικού πολέμου, τα οποία απέτυχαν να φέρουν το επιθυμητό για αυτούς αποτέλεσμα. Η απόρριψη της γερμανικής πρότασης από πλευράς των Ελλήνων, οδήγησε τους Γερμανούς στην εντατικοποίηση του σχεδιασμού και της προετοιμασίας των στρατευμάτων που στάθμευαν στη Ρουμανία για την εκστρατεία κατά της Ελλάδας.

¹¹ Martin Van Creveld: Η Στρατηγική του Hitler 1940-41

Η επιχείρηση ΜΑΡΙΤΑ, όπως ονομάζονταν πλέον η επίθεση κατά της Ελλάδας, είχε για τη Γερμανία αμυντικό προσανατολισμό αφού σχετίζονταν άμεσα με τις επικείμενες εξελίξεις στην Αν. Ευρώπη (Σοβιετική Ένωση) και όχι με την Αν. Μεσόγειο. Η υπ' αριθμ. 21 Κατευθυντήρια Οδηγία της 18 Δεκεμβρίου 1940 προς την Ανώτατη Στρατιωτική Διοίκηση, ο Hitler συνέδεε την επιχείρηση ΜΑΡΙΤΑ κατά της Ελλάδας με την επιχείρηση ΜΠΑΡΜΠΑΡΟΣΑ κατά της Σοβιετικής Ένωσης, με την πρώτη να περιλαμβάνει κατάληψη του συνόλου της ελληνικής επικράτειας και απαίτηση να έχει ολοκληρωθεί πριν την έναρξη της δεύτερης. Χαρακτηριστικός της σύνδεσης των δύο επιχειρήσεων είναι ο χαρακτηρισμός στα απόρρητα έγγραφα της ΜΑΡΙΤΑ ως «επικουρικό έργο Μαρίτα».¹² Οι δύο επιχειρήσεις ήταν απόλυτα συνδεδεμένες λογικά, χρονικά, οργανωτικά, επιχειρησιακά και περισσότερο από όλα στρατηγικά. Η επιχείρηση «Μαρίτα» αποτελούσε απαραίτητη προϋπόθεση για την εξαπόλυση του «Μπαρμπαρόσα». Αποτυχία της πρώτης θα οδηγούσε σε ματαίωση του δεύτερου και καθυστέρηση της πρώτης σε καθυστέρηση του δεύτερου. Πόση, όμως, ήταν η σημασία της έγκαιρης έναρξης του «Μπαρμπαρόσα» για την έκβασή του; Στο ερώτημα αυτό απαντά η Κατευθυντήρια Διαταγή του Hitler, υπ' αριθμόν 21, «Επιχείρηση Μπαρμπαρόσα» της 18 Δεκ. 1940, στην οποία αναγράφεται: «Οι γερμανικές ένοπλες δυνάμεις πρέπει να προετοιμασθούν, ώστε ακόμη και πριν την περάτωση του πολέμου κατά της Αγγλίας, να συντρίψουν τη Σοβιετική Ρωσία με μια γρήγορη εκστρατεία. Η Αεροπορία θα πρέπει να διαθέσει γι' αυτή την ανατολική εκστρατεία δυνάμεις υποστηρίξεως τέτοιας ισχύος, ώστε ο στρατός να είναι σε θέση να φέρει τις επιχειρήσεις στην ξηρά σε σύντομο πέρας. Ο προετοιμασίες θα έχουν περατωθεί μέχρι την 15η Μαΐου 1941». Σκοπός της κατάληψης της Ελλάδας ήταν πλέον η κάλυψη του νότιου πλευρού της γιγαντιαίας από πλευράς συγκέντρωσης δυνάμεων επιχείρησης κατά της Σοβιετικής Ένωσης.

Παράλληλα η Γερμανία στο πλαίσιο ολοκλήρωσης του σχεδιασμού της στρατηγικής της επιδόθηκε σε βολιδοσκόπηση των προθέσεων της Γιουγκοσλαβίας και της Τουρκίας, δύο χωρών που επηρέαζαν άμεσα τα ανατολικά και δυτικά πλευρά της σχεδιαζόμενης προέλασης μέσω Βουλγαρίας και ακολούθως επίθεσης στα βόρεια σύνορα της Ελλάδας. Η Τουρκία η οποία δέχονταν πιέσεις από τους Βρετανούς για προσχώρηση στο πλευρό τους και δημιουργία βαλκανικού μετώπου κατά του Άξονα βρέθηκε στο επίκεντρο του γερμανικού ενδιαφέροντος σχετικά με τη στάση που θα τηρούσε ενόψει της γερμανικής

¹² Hitler's War Directives 1939-1945: Hugh Trevor Roper

εκστρατείας στα Βαλκάνια. Η απειλή χρήση βίας από πλευράς Γερμανών προς την Τουρκία, εάν η τελευταία προέβαινε σε ενέργειες κατά του Άξονα ή επέτρεπε την παρουσία βρετανικών στρατευμάτων στο έδαφος της, σε συνδυασμό με την απροθυμία της Άγκυρας να εμπλακεί σε μία πολεμική αναμέτρηση με αβέβαιο αποτέλεσμα, απέτρεψαν την Τουρκία από κάθε εμπλοκή στη σύρραξη, εξυπηρετώντας έτσι τα σχέδια του γερμανικού Επιτελείου, αφού εξασφαλιζόνταν από απειλές τα ανατολικά πλευρά της επιχείρησης ΜΑΡΙΤΑ.

Η Γιουγκοσλαβία αποτελούσε μία διαφορετική περίπτωση στη διεξαγωγή της υπόψη επιχείρησης για τους Γερμανούς. Η τήρηση του ουδέτερου χαρακτήρα της εξυπηρετούσε τη Γερμανία, αφού δεν επηρεάζονταν οι εισαγωγές της σε ορυκτά μεταλλεύματα από αυτή και κυρίως δεν έθετε σε κίνδυνο τα δυτικά πλευρά της σχεδιαζόμενης επιχείρησης στα νότια Βαλκάνια. Η υπόσχεση των Γερμανών για παραχώρηση του λιμένα της Θεσσαλονίκης στη Γιουγκοσλαβία, εάν αυτή προσχωρούσε στον Άξονα, φαίνονταν να λειτουργεί θετικά ως προς την αναμενόμενη στάση που θα τηρούσε η γιουγκοσλαβική ηγεσία και κατά συνέπεια η χώρα. Με τη Γιουγκοσλαβία να παραμένει αμείρωτη εξαιτίας του φόβου εισβολής του Άξονα στο έδαφος της, το Βελιγράδι βρισκόταν ανάμεσα στις γερμανικές πιέσεις και της εσωτερικής δυναμικής που υποκινούνταν από τους Βρετανούς μέσω εθνικιστικών τάσεων, να αντισταθεί ενεργά η χώρα στο πλευρό των δυτικών Συμμάχων. Ο Hitler παρά τις διπλωματικές προσπάθειες που κατέβαλε, ώστε η στρατιωτική επέμβαση που σχεδίαζε για την Ελλάδα να έχει και τη συνεργασία της Γιουγκοσλαβίας και της Βουλγαρίας, έχοντας ρεαλιστική προσέγγιση στην κατάσταση, προετοίμασε τις στρατιωτικές του δυνάμεις χωρίς να γνωρίζει την αντίστοιχη επιρροή της Αγγλίας και της Σοβιετικής Ένωσης σε αυτές. Η επιχείρηση που σχεδιάστηκε κατά της Ελλάδας περιλάμβανε 12 γερμανικές Μεραρχίες που θα έφταναν μέχρι την νότια Πελοπόννησο, σύμφωνα με το σκεπτικό του γερμανικού σχεδιασμού. Η επιχείρηση σύμφωνα με την Ανώτατη Στρατιωτική Διοίκηση (OKW) δεν ήταν δυνατόν να ξεκινήσει πριν λιώσουν τα χιόνια, τον Μάρτιο και θα διαρκούσε μαζί με την επιστροφή των μονάδων στη Ρουμανία 10 εβδομάδες. Μεγάλο μέρος τους θα χρησιμοποιούνταν και εναντίον της Ρωσίας, δεδομένης της απόφασης για επιθετική επιχείρηση εναντίον της. Συνεπώς η διαταγή κινητοποίησης για την επιχείρηση «Μαρίτα» θα έπρεπε να δοθεί στα μέσα Δεκεμβρίου. Η ανωτέρω στρατηγική έθετε ως

προϋπόθεση την συνεργασία της Γιουγκοσλαβίας με τον Άξονα ή να μείνει η τελευταία εκτός σύρραξης.¹³

Η Γερμανία στο πλαίσιο εφαρμογής της διπλωματίας καταναγκασμού, χρησιμοποιώντας διαπραγματεύσεις πειθούς, κατόρθωσε μέσω πειθαναγκασμού με απειλή χρήσης βίας να καταστήσει πρακτικά ανενεργές τις δύο χώρες, Τουρκία και Γιουγκοσλαβία, εξυπηρετώντας το στρατηγικό σχεδιασμό της επιχείρησης εναντίον της Ελλάδας. Η ίδια πρακτική δεν είχε αντίστοιχο αποτέλεσμα στην Ελλάδα, η οποία έχοντας ταχθεί ως σύμμαχος στο πλευρό των Βρετανών, απορρίπτοντας τις γερμανικές προτάσεις, έδειχνε αποφασισμένη να αντισταθεί. Η στρατηγική επικοινωνιακή προσέγγιση της εποχής, ως διαδικασία επιρροής λειτούργησε αρνητικά για την Ελλάδα, επιδρώντας στο σχεδιασμό της άμυνας, μιας και η επικείμενη γερμανική επέμβαση από μόνη της προοιωνίζε τις δυσκολίες που θα είχε για τον αμυνόμενο, κυρίως λόγω της διαφοράς σε στρατιωτική δυναμικότητα αλλά και του αήττητου της γερμανικής υπερδύναμης.

β. Γεγονότα που Διαμόρφωσαν τη Στρατηγική της Ελλάδας (1940-41)

Η Ελλάδα στο τέλος του 1940 είχε διαθέσει μεγάλο μέρος του δυναμικού της στην ελληνοϊταλική σύγκρουση και έβλεπε τον αγώνα της να δικαιώνεται μέσα από τις επιτυχίες των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων. Παράλληλα η Ελλάδα προσπαθούσε να τηρήσει ιδιαίτερα προσεκτική στάση, αποφεύγοντας να προκαλέσει τη γερμανική πλευρά. Ήδη, κατά τις συνομιλίες της με τους Βρετανούς, η Αθήνα είχε αρνηθεί να δεχθεί βρετανικές δυνάμεις στο έδαφός της, αφού η βρετανική ενίσχυση εκτιμώνταν ως ανεπαρκής για την απώθηση γερμανικής εισβολής αλλά επαρκής για να προκαλέσει το Βερολίνο. Η αναποφασιστικότητα της ελληνικής ηγεσίας, η οποία ήλπιζε ότι η αποφυγή προκλήσεων θα οδηγούσε τους Γερμανούς να μην στραφούν κατά της Ελλάδας την καθιστούσε μη ικανή να αναγνωρίσει την λογική των πραγμάτων που επέβαλε είτε την υποταγή στο Hitler, είτε την απόφαση για αγώνα εναντίον του. Η επιλογή για υποστήριξη των Βρετανών, απαιτούσε την εξασφάλιση το ταχύτερο δυνατόν της μέγιστης δυνατής βρετανικής υποστήριξης. Ενώ οι προπαρασκευές για την επιχείρηση «Μαρίτα» συνεχίζονταν, η Γερμανία από την κατάσταση αυτή επωφελούνταν, αφού οι ρουμανικές πετρελαιοπηγές δεν απειλούνταν από την αγγλική αεροπορία. Επιπλέον όσο η βρετανική επέμβαση στην Ελλάδα δεν πραγματοποιούνταν, η αμυντική θωράκιση της τελευταίας

¹³ Heintz A. Richter: Η ιταλογερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδας

από βορά εξαρτιόνταν μόνο από τις ανεπαρκείς για το μέγεθος της απειλής ελληνικές δυνάμεις και τη «Γραμμή Μεταξά».

Ο θάνατος του Ιωάννη Μεταξά, στις 28 Ιανουαρίου του 1941, βρήκε το μέτωπο στην Αλβανία καθηλωμένο και τον πλούσιο σε θριάμβους πόλεμο του φθινοπώρου να έχει μεταβληθεί σε αιματηρό αδιέξοδο που θύμιζε καταστάσεις Α' ΠΠ. Οι καιρικές συνθήκες του χειμώνα στα ορεινά υψόμετρα της Αλβανίας, προσέθεταν στους πίνακες απωλειών μεγάλους αριθμούς κρυοπαγημάτων. Οι αντίπαλοι εξαντλούσαν τις δυνατότητες των στρατευμάτων τους στην αναζήτηση μιας νίκης, της οποίας κανένας δεν είχε το «κλειδί». Το επίκεντρο της σύγκρουσης μεταφέρθηκε γύρω από τη στενωπό της Κλεισούρας, που άνοιγε το δρόμο προς τις πεδιάδες της κεντρικής Αλβανίας. Το Ελληνικό Γενικό Επιτελείο είχε αποκτήσει την αίσθηση του κέντρου βάρους στις προσπάθειες του, αλλά μόνο για να διαπιστώσει ότι η πυκνότητα της εχθρικής διάταξης απαγόρευε πλέον την επανάληψη των θριάμβων των προηγούμενων μηνών. Στα μέσα του Φεβρουαρίου, μόλις οι καιρικές συνθήκες το επέτρεψαν, ο Ελληνικός Στρατός επιτέθηκε προς το Τεπελένι, διαθέτοντας τις τελευταίες στρατηγικές του εφεδρείες στη μάχη. Οι επιθέσεις διακόπηκαν, χωρίς σημαντικό αποτέλεσμα, και η επανάληψη τους στις αρχές Μαρτίου, παρά τις τοπικές επιτυχίες, δεν κατάφερε να μεταβάλει την κατάσταση. Ήταν η σειρά των Ιταλών να αναλάβουν τις δικές τους επιθετικές πρωτοβουλίες. Στις 9 Μαρτίου άρχισε η μεγάλη **«εαρινή επίθεση»** του ιταλικού στρατού. Βασικός της στόχος ήταν η διάσπαση του ελληνικού μετώπου και η κατάληψη της Ελλάδας πριν ολοκληρωθούν οι προετοιμασίες των Γερμανών για επέμβαση στην περιοχή. Το ζητούμενο ήταν οι ισορροπίες στον Άξονα μέσα από μία ιταλική επιτυχία. Η αποτυχία της επιθετικής ενέργειας των Ιταλών συνοδεύτηκε από μεγάλες απώλειες, πιστοποιώντας το αδιέξοδο στο οποίο είχαν περιέλθει στην αναμέτρηση τους με τους Έλληνες, αναγκάζοντας τους να περιμένουν τη γερμανική επέμβαση. Η ανάγκη γερμανικής επέμβασης είχε πιστοποιηθεί από τον Ιανουάριο του 1941, όταν έγινε πλέον σαφές ότι ο ιταλικός στρατός πολύ δύσκολα θα κατέβαλε την ελληνική αντίσταση. Οι Ιταλοί επιθυμούσαν να έχει η επέμβαση αυτή το χαρακτήρα στήριξης των προσπαθειών τους στην Αλβανία με πολεμικά μέσα, μεταγωγικά και βομβαρδιστικά αεροπλάνα και ειδικά στρατεύματα κατάλληλα εκπαιδευμένα για διεξαγωγή ορεινού πολέμου. Για τη Γερμανία όμως, το ζητούμενο ήταν το γρήγορο και αποφασιστικό κλείσιμο των εκκρεμοτήτων στα Βαλκάνια, καθώς δεν ήθελαν να δουν τη δημιουργία ενός νέου μετώπου εκεί, όπως συνέβη στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και κυρίως διότι έτσι εξυπηρετούνταν ο στρατηγικός στόχος που είχαν θέσει στην Αν. Ευρώπη.

Στο επίπεδο λήψης απόφασης η Ελλάδα, με το θάνατο του Μεταξά, στερήθηκε μία ηγετική μορφή η οποία μέχρι τότε είχε κατορθώσει να συσπειρώσει γύρω της τόσο το βασιλέα Γεώργιο Β', όσο και την ηγεσία του Στρατεύματος μέσω του Αρχιστράτηγου Παπάγου. Επιπλέον είχε κατορθώσει να διαπραγματευτεί με τους Βρετανούς σχετικά με την υποσχόμενη συνδρομή τους και κυρίως να εμπνεύσει το αίσθημα του δίκαιου αγώνα της χώρας στον ελληνικό λαό, πετυχαίνοντας την απαραίτητη εσωτερική νομιμοποίηση της πολεμικής αναμέτρησης. Το τέλος της διαρχίας Μεταξά – βασιλέα Γεώργιου Β', σήμαινε πως ο δεύτερος θα καθόριζε τη ροή των γεγονότων. Ο Αλέξανδρος Κορυζής, νομικός και οικονομολόγος, που διαδέχτηκε τον Μεταξά στην πρωθυπουργία, χαρακτηρίζονταν από έλλειψη πρωτοβουλίας και αποφασιστικότητας, έχαιρε όμως της εμπιστοσύνης του βασιλιά. Με το θάνατο του Μεταξά και την ουσιαστική ανάληψη των τυχών του πολέμου από το φιλοβρετανό βασιλιά Γεώργιο Β', η προσεκτική πολιτική απέναντι στην αγγλική βοήθεια εγκαταλείφθηκε, καθώς μάλιστα αυξάνονταν οι δυσκολίες στην Αλβανία και παράλληλα ξεκαθάρizαν οι γερμανικές προθέσεις. Η μεταβολή όμως αυτή δεν σήμαινε ότι οι αγγλικές δυνατότητες είχαν ανάλογα βελτιωθεί.¹⁴

Η νότα που εκδόθηκε την 08 Φεβρουαρίου 1941 από τον Κορυζή με υπόδειξη του βασιλιά, επαναλάμβανε την αντίστοιχη δήλωση του Μεταξά της 18 Ιανουαρίου, επιβεβαιώνοντας την πρόθεση της Ελλάδας να πολεμήσει στο πλευρό της Μ. Βρετανίας. Επιπλέον μνημονεύονταν πως οι βρετανικές δυνάμεις έπρεπε να αποσταλούν προς βοήθεια της χώρας μόνο μετά την εισβολή των Γερμανών στη Βουλγαρία, καθώς μία αποστολή πρόωρης και ανεπαρκούς βρετανική δύναμης θα προκαλούσε την άμεση γερμανική επίθεση. Οι ελληνικοί δισταγμοί καταγράφονταν με ξεκάθαρο τρόπο μέσω της διπλωματίας και αποτύπωναν το πλαίσιο των ελληνικών συμφερόντων, καθώς απορρίπτονταν η ανεπαρκής βρετανική βοήθεια με το αιτιολογικό ότι θα ήταν ασύμφορη και η όποια ανάπτυξη βρετανικής δύναμης θα γίνονταν αποδεκτή μετά την γερμανική εισβολή στη Βουλγαρία. Η συλλογιστική της Ελλάδας πως μπορούσε να τερματίσει νικηφόρα τον πόλεμο στην Αλβανία πριν την έλευση των Γερμανών στα σύνορα της, αποτελεί ένδειξη στενής πολιτικής σκέψης και μη ρεαλιστικής προσέγγισης της κατάστασης, αφού η ιταλικές αποτυχίες στην Αλβανία επιτάχυναν την γερμανική επέμβαση. Η ελληνική επιχειρησιακή οργάνωση για αντιμετώπιση της γερμανικής απειλής μέσω της Βουλγαρίας, περιλάμβανε την διάθεση μόνο τριών Μεραρχιών. Η κατάσταση μεταβάλλονταν ριζικά, εάν η Γιουγκοσλαβία συντάσσονταν με την Ελλάδα.

¹⁴ Heintz A. Richter: Η ιταλογερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδας

Στις 22 Φεβρουαρίου 1941, ο Βρετανός υπουργός Εξωτερικών Antony Eden, επικεφαλής βρετανικής αντιπροσωπείας αξιωματούχων, ήρθε στην Ελλάδα για να διαπραγματευθεί τις λεπτομέρειες της συνεργασίας των δύο πλευρών. Το κύριο ζήτημα που προέκυψε ήταν ο προσδιορισμός της γραμμής άμυνας απέναντι στους Γερμανούς. Οι Βρετανοί, γνωρίζοντας τις περιορισμένες δυνατότητες του στρατού τους, πρότειναν τη συγκέντρωση των δυνάμεων στην περιοχή του Αλιάκμονα, ενώ οι Έλληνες δίσταζαν να εγκαταλείψουν στον εχθρό τόσο μεγάλα τμήματα της ελληνικής επικράτειας, όπως η Μακεδονία και η Θράκη. Όταν τελικά, προς το τέλος Φεβρουαρίου, η Αθήνα θα δεχόταν τη βρετανική ενίσχυση ήταν περίπου βέβαιο ότι οι γερμανικές δυνάμεις θα επενέβαιναν υπέρ των Ιταλών. Η είσοδος του γερμανικού στρατού στη Βουλγαρία ήταν η από μακρού αναμενόμενη επιβεβαίωση των γερμανικών προθέσεων. Στις αρχές Μαρτίου η Βουλγαρία προσχώρησε στο Τριμερές Σύμφωνο του Άξονα, ενώ παράλληλα άρχισε η είσοδος των γερμανικών δυνάμεων στο έδαφος της. Η στάση της Γιουγκοσλαβίας εξακολουθούσε να παραμένει αμφίροπη, εξαιτίας του φόβου της γερμανικής εισβολής στο έδαφος της. Οι προσπάθειες των Βρετανών μέσω του υπουργού εξωτερικών Eden να προσχωρήσει η Γιουγκοσλαβία στο πλευρό των Βρετανών δεν απέφερε καρπούς.

γ. Στρατιωτικός Στρατηγικός και Επιχειρησιακός Σχεδιασμός κατά της Γερμανικής Απειλής (Φεβ-Απρ 1941)

Η εκτίμηση του Ελληνικού Γενικού Επιτελείου στα μέσα Φεβρουαρίου 1941, όπως εκφράζονταν μέσω του Αρχιστράτηγου Παπάγου, ήταν ότι οι Γερμανοί διέθεταν στη νότια Ρουμανία 20 μεραρχίες και 400 αεροσκάφη. Οι δυνάμεις αυτές είχαν δυνατότητα μετά την διάβαση του Δούναβη να συγκεντρωθούν βόρεια των ελληνικών συνόρων σε 12 ημέρες. Οι Ελλάδα είχε δυνατότητα να αντιπαραθέσει περίπου 10000 άντρες της προκάλυψης στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα και επιπλέον 3 μεραρχίες. Εάν οι Γερμανοί παρέκαμπαν τις ελληνικές οχυρώσεις της Γραμμής Μεταξά, μέσω της νότιας Γιουγκοσλαβίας, είχαν τη δυνατότητα να βρεθούν στη Θεσσαλονίκη εντός 48 ωρών. Η ελληνική σχεδίαση κατέληγε σε δύο γραμμές άμυνας, η πρώτη πίσω από τον ποταμό Αζίο και η δεύτερη από τις εκβολές του Αλιάκμονα, κατά μήκος του ποταμού και μέσω Βέροιας και Έδεσσας, μέχρι το όρος Καιμάκτσαλαν (Γραμμή Αλιάκμονα). Και στις δύο περιπτώσεις η Θεσσαλονίκη έπρεπε να εγκαταλειφθεί. Συμπερασματικά ο Παπάγος έπρεπε να υπερασπιστεί τα σύνορα και ταυτόχρονα να οργανώσει άμυνα στην γραμμή του Αλιάκμονα. Αυτή η αμυντική γραμμή έπρεπε να κρατηθεί 20 έως 25 ημέρες μέχρι να

δοθεί χρόνος στη Στρατιά της Αλβανίας να συμπτυχθεί. Ο σχεδιασμός έθετε προϋπόθεση την άφιξη των Γερμανών στον Αλιάκμονα 30 ημέρες μετά την διάβαση του Δούναβη στα βόρεια της Βουλγαρίας.

Ο Παπάγος είχε εντοπίσει το ασθενές σημείο της ελληνικής άμυνας στα Ε-Γ σύνορα, όπου η προέλαση των Γερμανών μέσω της κοιλάδας του Αξιού θα οδηγούσε στην κατάληψη της Θεσσαλονίκης και θα απέκοπτε τις ελληνικές δυνάμεις στην Αν. Μακεδονία. Η στάση της Γιουγκοσλαβίας στον ελληνικό σχεδιασμό ήταν αποφασιστικής σημασίας, ενώ οι βρετανικές δυνάμεις έπρεπε να είναι επαρκείς και να βρίσκονταν στη γραμμή του Αλιάκμονα εγκαίρως. Συνεχίζοντας ο Παπάγος θεωρούσε πως σε περίπτωση εισόδου της Γιουγκοσλαβίας στον πόλεμο, έπρεπε οπωσδήποτε να κρατηθεί η Θεσσαλονίκη. Τα τμήματα του Ελληνικού Στρατού στην Αν. Μακεδονία θα παρέμεναν εκεί, υποστηρίζοντας τους Τούρκους, εάν αυτοί επιτίθονταν κατά της Βουλγαρίας. Αν η Τουρκία παρέμενε ουδέτερη τότε αυτά θα έπρεπε να μετακινηθούν δυτικά. Η ουδετερότητα Τουρκίας και Γιουγκοσλαβίας ταυτόχρονα, θα μετέθετε την γραμμή άμυνας στον Αλιάκμονα. Η εκτίμηση της κατάστασης από τον Παπάγο ήταν ρεαλιστική και η ανάλυση της, όπως ερμηνεύονταν από τους Βρετανούς, άγγιζε τα όρια της άρνησης αποδοχής της όποιας βρετανικής βοήθειας.¹⁵ Είναι φανερό ότι η Ελλάδα δεν ήταν σε θέση να σχεδιάσει ανεξάρτητα την άμυνα της έναντι της γερμανικής απειλής, αφού εξαρτιόνταν από την στάση δύο γειτονικών χωρών και τη βοήθεια της Βρετανίας.

Την ίδια εποχή το αντίστοιχο Βρετανικό Γενικό Επιτελείο σε συνεργασία με το Υπουργείο Εξωτερικών, δεν είχε αποφασίσει την αποστολή βρετανικών δυνάμεων στην Ελλάδα. Υπήρχαν σκέψεις ως προς την σκοπιμότητα εμπλοκής των Βρετανών στην Ελλάδα, υπό το φόβο μίας αποτυχίας αντίστοιχη της Δουνκέρκης. Οι βρετανικές απώλειες εκτιμούνταν ότι θα ήταν μεγάλες και θα επηρέαζαν αρνητικά τις επιχειρήσεις τους στη Μέση Ανατολή. Οι πολιτικές επιπτώσεις σε διεθνές επίπεδο, της αποχής των Βρετανών από τις επικείμενες εξελίξεις στην Ελλάδα, ιδιαίτερα μετά τις δεσμεύσεις του παρελθόντος και οι πιθανότητες μίας επιτυχημένης εκστρατείας εναντίον του Άξονα, που θα κατέληγε στη δημιουργία ενός βαλκανικού μετώπου, με την προσχώρηση Γιουγκοσλαβίας και Τουρκίας, τους οδήγησαν να αποφασίσουν την αποστολή εκστρατευτικού σώματος στην Ελλάδα. Η γραμμή της άμυνας θα αποφασίζονταν σε συνεργασία με τους Έλληνες. Η συνεργασία αυτή κατέληξε ότι η άποψη του Παπάγου για άμυνα στην γραμμή του Αλιάκμονα ήταν η βέλτιστη στρατιωτικά. Στο πολιτικό πεδίο

¹⁵ Heintz A. Richter: Η ιταλογερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδας

η στάση της Γιουγκοσλαβίας ήταν αυτή που θα καθόριζε τον τελικό τρόπο ενεργείας. Οι Βρετανοί ίσως να μην πίστευαν στην επιτυχία της εκστρατείας τους στην Ελλάδα, αφού οι στόχοι τους ήταν υπερβολικά αισιόδοξοι σε συνάρτηση με τις δυνάμεις που διέθεταν. Η παρουσία τους στη Ελλάδα είχε πολιτικές και ψυχολογικές επιδράσεις στη διεθνή κοινή γνώμη και ιδιαίτερα στις ΗΠΑ, όπου εκείνη την εποχή διεξάγονταν η ψηφοφορία στο Κογκρέσο για το Πρόγραμμα Εκμισθώσεως και Δανεισμού, το οποίο θα επέτρεπε την απρόσκοπτη υλική βοήθεια της Αμερικής προς την Βρετανία, απαραίτητη για την συνέχιση του πολέμου. Η ενδεχόμενη βρετανική αποχώρηση από την Ελλάδα, σε περίπτωση αρνητικής εξέλιξης των επιχειρήσεων, θα αποδίδονταν ως δικαιολογία από τους Βρετανούς στην στρατηγική ανικανότητα των Ελλήνων.¹⁶

Στην Ελλάδα υπήρχε διχογνωμία μεταξύ του Παπάγου και των Βρετανών σχετικά με την προσφορότερη γραμμή άμυνας εναντίον της γερμανικής απειλής. Τελικά με δεδομένη τη στάση της Γιουγκοσλαβίας, αποφασίστηκε την 04 Μαρτίου 1941, η κατάτμηση των ελληνικών δυνάμεων στην τοποθεσία της Γραμμής Μεταξά και της Γραμμής του Αλιάκμονα. Στην τελευταία θα αναπτύσσονταν το βρετανικό εκστρατευτικό σώμα με την κωδική ονομασία W. Στη συμβιβαστική λύση που επιλέχθηκε, οι Βρετανοί, μαζί με τρεις ελληνικές μεραρχίες, θα προάσπιζαν τη Δυτική Μακεδονία, ενώ οι περιοχές που κάλυπτε η Γραμμή Μεταξά θα καλύπτονταν αποκλειστικά από ελληνικές δυνάμεις. Τα διατιθέμενα μέσα ήταν πενιχρά. Η «Γραμμή Μεταξά» ανήκε ήδη σε άλλη εποχή και είχε απογυμνωθεί από πλήθος υλικών για την ενίσχυση του αλβανικού μετώπου. Επιπλέον η οχύρωση της δεν περιλάμβανε την κοιλάδα του Αξιού. Η απόφαση της αποστολής βρετανικών δυνάμεων, πήρε χαρακτήρα διακρατικής συμφωνίας με υπογραφή πρωτοκόλλου στο οποίο από πλευράς Βρετανών υπέγραψε ο Eden και από πλευράς Ελλήνων ο Παπάγος.

Στις 08 Μαρτίου 1941 εγκρίθηκε στις ΗΠΑ από το Κογκρέσο το Πρόγραμμα Εκμισθώσεως και Δανεισμού, εκλείποντας έτσι μια από τις σοβαρότερες αιτίες για τη βρετανική βοήθεια στην Ελλάδα. Ο Churchill παρά την δυνατότητα που είχε να ματαιώσει την αποστολή βρετανικών στρατευμάτων στην Ελλάδα, δεν το έπραξε για λόγους γοήτρου της Μ. Βρετανίας και ίσως διότι πίστευε πως ήταν δυνατή υπό προϋποθέσεις η επιτυχία.¹⁷ Στις 07 Μαρτίου 1941, πέντε ημέρες μετά την είσοδο των γερμανικών στρατευμάτων στη Βουλγαρία από βορά, αποβιβάστηκαν στον Πειραιά οι πρώτες βρετανικές μονάδες, μίας δύναμης τριών συνολικά μεραρχιών, επαληθεύοντας

¹⁶ Heintz A. Richter: Η ιταλογερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδας

¹⁷ Heintz A. Richter: Η ιταλογερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδας

αυτό που ο Hitler θεωρούσε εξ αρχής πιθανό, πως μόνο μία γερμανική δύναμη θα μπορούσε να εκδιώξει τους Βρετανούς από την Ελλάδα. Επιπλέον έγινε φανερό στους Γερμανούς ότι η κατάληψη μέρους των ελληνικών εδαφών στη Β. Ελλάδα και της παρακείμενης σε αυτή ακτογραμμής του Αιγαίου δεν ήταν αρκετή και απαιτούνταν η κατάληψη του συνόλου της Ελλάδας συμπεριλαμβανομένων των νησιών του Αιγαίου και της Κρήτης. Το τελευταίο έγινε ξεκάθαρο μέσω των επόμενων Οδηγιών του Hitler, όπου αποσαφηνίζονταν πλήρως η απαίτηση κατάληψης του συνόλου του ελλαδικού χώρου, συμπεριλαμβανομένης και της Κρήτης.

δ. Γερμανική Επίθεση κατά της Ελλάδας

(1) **Τα γεγονότα στη Γιουγκοσλαβία.** Στις 17 Μαρτίου 1941 η Γιουγκοσλαβία προσχώρησε στο Τριμερές Σύμφωνο του Άξονα, αφού προηγουμένως έγιναν δεκτές οι απαιτήσεις της να μην χρησιμοποιηθεί το έδαφος της για διέλευση γερμανικών στρατευμάτων και πετυχαίνοντας την εξαίρεση της χώρας από συνδρομή στρατιωτικών δυνάμεων σε επιχειρήσεις του Άξονα. Παράλληλα η Γιουγκοσλαβία θα αποκτούσε έξοδο στο Αιγαίο μέσω της παραχώρησης από τη Γερμανία σε αυτή του λιμανιού της Θεσσαλονίκης. Σε διπλωματικό επίπεδο η συμφωνία αποτελούσε νίκη των Σέρβων οι οποίοι μετά από μήνες παρελκυστικής τακτικής υπέκυπταν στις γερμανικές πιέσεις, εξασφαλίζοντας το μέγιστο δυνατό όφελος. Με τους Γερμανούς να συνεχίζουν την προέλαση τους στο έδαφος της Βουλγαρίας κινούμενοι νότια, στην Ελλάδα συνεχίζονταν η προώθηση των βρετανικών στρατευμάτων προς την τοποθεσία άμυνας, ενώ η προαναγγεληθείσα εαρινή επίθεση των Ιταλών στην Αλβανία είχε αποκρουσθεί με επιτυχία από τους Έλληνες.

Την 27 Μαρτίου 1941 ανατράπηκε η κυβέρνηση στη Γιουγκοσλαβία και η νέα κυβέρνηση υπό τον Στρατηγό Σίμοβιτς που ανέλαβε την εξουσία απέσυρε τη χώρα από το Τριμερές Σύμφωνο και διακήρυξε την υποστήριξη του στις Συμμαχικές Δυνάμεις. Μολονότι η Γιουγκοσλαβία προσχώρησε στους Συμμάχους, δεν έδειξε κανένα ενδιαφέρον για το συντονισμό της κοινής άμυνας κατά των Γερμανών. Τελικά και ύστερα από επίμονες ελληνικές πιέσεις, ο αρχηγός του Βρετανικού Αυτοκρατορικού Επιτελείου στρατάρχης Ντηλ επισκέφθηκε το Βελιγράδι όπου διαπίστωσε ότι υπήρχε μια κατάσταση πραγματικής αναρχίας και δυσκολίας στο να ληφθούν σοβαρές αποφάσεις. Τελικά πέτυχε να γίνει μια συνάντηση του Παπάγου με αξιωματικούς του Γιουγκοσλαβικού Επιτελείου. Η συνάντηση έγινε στις 3 Απριλίου 1941 στο Κέναλι

(Κρεμενίτσα) στα Ε-Γ σύνορα, και παραβρέθηκαν ως παρατηρητές ο υπουργός εξωτερικών της Βρετανίας Άντονι Eden, ο στρατάρχης Ντηλ και ο στρατηγός Ουίλσον. Κατά τη σύσκεψη κρίθηκε απαραίτητη η συνένωση του γιουγκοσλαβικού μετώπου με την ελληνική τοποθεσία των συνόρων. Οι Γιουγκοσλάβοι θα διέθεταν 4 μεραρχίες για τη κάλυψη της νότιας Γιουγκοσλαβίας. Σε περίπτωση γερμανικής επίθεσης στην περιοχή θα αποφράσσονταν με γιουγκοσλαβικές δυνάμεις η κοιλάδα του ποταμού Στρούμνιτσα, ενώ συμφωνήθηκε να εκδηλωθούν κοινές επιθέσεις για την εκδίωξη των Ιταλών από την Αλβανία.

Το πραξικόπημα στη Γιουγκοσλαβία εξόργισε το Hitler καθώς τον ανάγκασε να τροποποιήσει το σχέδιο «Μαρίτα», προκειμένου να συμπεριλάβει σε αυτό την κατάληψη της. Με την υπ' αριθμό 25 Οδηγία του, η Ανώτατη Στρατιωτική Διοίκηση των Γερμανών αναδιατάσσοντας τις δυνάμεις, με δύναμη 12 Μεραρχιών, εκτελώντας άμεσες επιθετικές ενέργειες προβαίνει στην εισβολή στη Γιουγκοσλαβία με τη μέθοδο της «διαδοχικής εξόρμησης»¹⁸. Την 06 Απριλίου οι γερμανικές δυνάμεις επιτίθενται ταυτόχρονα στο νότο κατά της Ελλάδας και της Γιουγκοσλαβίας με κατεύθυνση τη Θεσσαλονίκη και τα Σκόπια αντίστοιχα. Δύο ημέρες αργότερα οι γερμανικές τεθωρακισμένες δυνάμεις από τη Σόφια κινούνται επιθετικά προς Νύσσα και Βελιγράδι και τέλος την 10 Απριλίου δυνάμεις από Ουγγαρία, Ρουμανία και Αυστρία καταλαμβάνουν το Ζάγκρεμπ και το Βελιγράδι. Με τον τρόπο αυτό η Γερμανία εξασφαλίζει τα νότια πλευρά από έναν απρόβλεπτο κίνδυνο ενόψει της επιχείρησης Μπαρμπαρόσα και διευκολύνει την επιθετική της ενέργεια κατά της Ελλάδας, αφού καταβάλλοντας τους Γιουγκοσλάβους, δύναται να χρησιμοποιήσει τις οδεύσεις της κοιλάδας του Αξιού και τη διάβαση από Μοναστήρι προς Φλώρινα εκμεταλλευόμενη το τακτικό πλεονέκτημα που παρέχουν κατά της ελληνικής και βρετανικής διάταξης.

(2) Στρατιωτικός Στρατηγικός και Επιχειρησιακός Σχεδιασμός της Ελλάδας

Στην Ελλάδα οι αντιπαραθέσεις μεταξύ ελληνικής στρατιωτικής ηγεσίας και Βρετανών, σε συνάρτηση με τα γεγονότα της Γιουγκοσλαβίας έχουν διαμορφώσει δυο χωριστές τοποθεσίες αμύνης. Μια οχυρωμένη παραμεθόριος ζώνη Μπέλες – Νέστος (Γραμμή Μεταξά), υπό το Τμήμα Στρατιάς Ανατολικής Μακεδονίας (ΤΣΑΜ) με 3

¹⁸ Θέματα Ελληνικής Στρατιωτικής Ιστορίας, ΓΕΣ.

ελληνικές Μεραρχίες και δυο Ταξιαρχίες και η άλλη επί της γραμμής Βόρας (Καιμάκσαλαν) - Βέρμιο – Όλυμπος υπό του βρετανικού Συγκροτήματος W, με μέτωπο προς την πεδιάδα Γιαννιτσών – Θεσσαλονίκης.

Οι προσδοκίες της ελληνικής πλευράς ότι οι Γιουγκοσλάβοι θα εκδήλωναν επίθεση κατά των Ιταλών στην Αλβανία ή θα συγκέντρωναν δυνάμεις κατά των Γερμανών στη νότια Γιουγκοσλαβία, εξασφαλίζοντας την απειλή υπερφαλάγγισης της Γραμμής Μεταξά από τα δυτικά, εξανεμίστηκαν καθώς οι Σέρβοι δεν ήταν διατεθειμένοι να εγκαταλείψουν το μεγαλύτερο μέρος της επικράτειας τους. Η διάθεση δυνάμεων στα νότια περιορίστηκε σε μία Στρατιά, ενώ οι υπόλοιπες οχτώ Στρατιές του γιουγκοσλαβικού Στρατού που αριθμούσε ένα εκατομμύριο άνδρες παρέμειναν διάσπαρτες σε όλο το μήκος της συνοριακής γραμμής της χώρας. Η συνακόλουθη διάταξη μάχης των Συμμάχων στην Ελλάδα υπήρξε διαιρετική. Ο Παπάγος διατήρησε τον κύριο όγκο των δυνάμεων του, περί τις 14 μεραρχίες, στο αλβανικό μέτωπο. Οι εναπομείναντες δυνάμεις διεσπάρησαν σε δύο διαφορετικές γραμμές άμυνας. Τρεισήμισι μεραρχίες κλήθηκαν να υπερασπιστούν τη Γραμμή Μεταξά και άλλες τρεις, ενισχυμένες από αντίστοιχες τρεις βρετανικές, εξοπλισμένες από ορισμένες μονάδες πυροβολικού και τεθωρακισμένα, ανέλαβαν την υπεράσπιση της γραμμής Βόρας - Βέρμιο – Όλυμπος (Γραμμή Αλιάκμονα). Για την υπεράσπιση του αδύνατου σημείου της αμυντικής διάταξης, που ήταν η κοιλάδα του Αξιού και η διάβαση του Μοναστηρίου προς Φλώρινα δυτικότερα, ο σχεδιασμός στηρίζονταν σε ένα γιουγκοσλαβικό Σώμα που υπερασπίζονταν τη νότια Γιουγκοσλαβία. Η εξουδετέρωση του από τις γερμανικές δυνάμεις, ουσιαστικά θα οδηγούσε σε κατάρρευση της αμυντικής διάταξης των Συμμάχων στην Ελλάδα, αφού η εκμετάλλευση των δύο οδεύσεων προς τα νότια παρείχε σημαντικό πλεονέκτημα στις επιτιθέμενες γερμανικές δυνάμεις οι οποίες μπορούσαν να απειλήσουν με προσβολή από τα νότια και καταστροφή τόσο τις δυνάμεις στην Αλβανία, όσο και αυτές στην Αν. Μακεδονία.

(3) Γερμανική Επίθεση κατά της Ελλάδας – Αμυντικές Συμμαχικές Επιχειρήσεις

Την 6 Απριλίου 1941, πρώτες πρωινές ώρες, οι γερμανικές δυνάμεις επιτεθήκαν εναντίον της Γιουγκοσλαβίας και της Ελλάδας. Τα XVIII και XXX γερμανικά Σώματα Στρατού προσέβαλαν την Γραμμή Μεταξά βόρεια της πόλης των Σερρών και της Ξάνθης. Οι ελληνικές δυνάμεις εκμεταλλευόμενες το ανάγλυφο του εδάφους και κυρίως την αποτελεσματικότητα των οχυρών, κατόρθωσαν να αποκρούσουν

τη γερμανική επίθεση παρά τις εχθρικές διεισδύσεις τοπικού χαρακτήρα. Με τον αγώνα να συνεχίζεται, η γραμμή των οχυρών είχε αντέξει τη γερμανική πίεση μέχρι και τις απογευματινές ώρες της 07 Απριλίου. Ενώ οι Έλληνες αντιστέκονταν στα βόρεια σύνορα, η έκβαση της γερμανικής επιχείρησης κρίνονταν στη νότια Γιουγκοσλαβία. Τρεις γερμανικές μεραρχίες του XXXX Σώματος προελαύνοντας δυτικά μέσω της κοιλάδας του Στρούμνιτσα, κατόρθωσαν τις πρωινές ώρες της 07 Απριλίου να διασπάσουν την αμυντική διάταξη της 3^{ης} Γιουγκοσλαβικής Στρατιάς και να κινηθούν προς τα Σκόπια. Δύο ημέρες αργότερα οι γερμανικές δυνάμεις είχαν καταλάβει το Μοναστήρι, θέτοντας σε κίνδυνο το δυτικό πλευρό της κοινής ελληνοβρετανικής γραμμής άμυνας (Γραμμή Αλιάκμονα). Ανατολικότερα η 2^α Τεθωρακισμένη γερμανική Μεραρχία, έχοντας απωθήσει τις γιουγκοσλαβικές αντεπιθέσεις, κινήθηκε προς νότο, μέσω της κοιλάδας του Αξιού. Παράλληλα η 5^η Ορεινή Μεραρχία, έχοντας διασπάσει την αμυντική διάταξη των Ελλήνων στην κοιλάδα του Στρυμόνα, προέλασε και αυτή, τη νύχτα 08 προς 09 Απριλίου, νότια προς Θεσσαλονίκη. Το πρωί της 09 Απριλίου τα γερμανικά στρατεύματα εισήλθαν στην πόλη αποκόπτοντας τις ελληνικές δυνάμεις που αντιστέκονταν στη γραμμή των οχυρών. Ο Διοικητής του Τμήματος Στρατιάς Ανατολικής Μακεδονίας (ΤΣΑΜ) Στρατηγός Μπακόπουλος, ανέφερε την κατάσταση στο Γενικό Στρατηγείο, ζήτησε και έλαβε άδεια συνθηκολόγησης, η οποία υπεγράφη την 14:00 της 09 Απριλίου 1941 στη Θεσσαλονίκη, σηματοδοτώντας την παράδοση των οχυρών της Γραμμής Μεταξά και των εκεί ελληνικών δυνάμεων.

Τρεις ημέρες μετά την έναρξη των επιχειρήσεων κατά της Ελλάδας, οι γερμανικές δυνάμεις είχαν καταφέρει να διασπάσουν τη γραμμή άμυνας των οχυρών υπερφαλαγγίζοντας τη και να καταλάβουν τη Θεσσαλονίκη. Παράλληλα είχαν διαχωρίσει τις δυνάμεις των Συμμάχων που βρίσκονταν στην Ελλάδα από το Γιουγκοσλαβικό Στρατό και είχαν καταλάβει την όδευση που οδηγούσε από το Μοναστήρι νότια προς τη Φλώρινα, απειλώντας το δυτικό της γραμμής άμυνας του Αλιάκμονα. Στις 10 Απριλίου οι γερμανικές δυνάμεις της 9^{ης} Τεθωρακισμένης Μεραρχίας ενώθηκαν με τα ιταλικά στρατεύματα βόρεια της Οχρίδας, ενώ οι υπόλοιπες δυνάμεις του XXXX Σώματος κινήθηκαν προς Φλώρινα απειλώντας το δυτικό πλευρό της αμυντικής διάταξης των Συμμάχων, Γραμμή Καιμάκτσαλαν- Βέρμιο – Όλυμπος, καθώς και τα ελληνικά στρατεύματα στη Δ. Μακεδονία και στην Ήπειρο. Η ασθενής αντίδραση των Βρετανών στη στενωπό του Κλειδίου την 11 Απριλίου και η καθυστερημένη σύμπτυξη των ελληνικών δυνάμεων της Αλβανίας νοτιότερα στη Γραμμή Αλιάκμονα, σε συνδυασμό με τις υπέρτερες γερμανικές δυνάμεις, προδιέγραψαν

το αποτέλεσμα σε βάρος των Συμμάχων. Οι γερμανικές επιθετικές επιχειρήσεις συνεχίσθηκαν προς νότο ανατρέποντας τις ελληνικές και βρετανικές δυνάμεις και απομονώνοντας τις δυνάμεις του Θεάτρου επιχειρήσεων της Ηπείρου.

Ταυτόχρονα το πρωί της 12 Απριλίου 1941 δύο γερμανικές μεραρχίες έχοντας διαβεί τον Αξιό, βρίσκονταν στις εκβολές του Αλιάκμονα με κατεύθυνση κατά του ανατολικού πλευρού της αμυντικής γραμμής των Συμμάχων. Εκεί αναχαιτίστηκαν από Νεοζηλανδικές δυνάμεις οι οποίες κατόρθωσαν να διατηρήσουν τις θέσεις τους μέχρι την 15 Απριλίου. Στα δυτικά οι Γερμανοί κινούμενοι προς Κορυτσά, απείλησαν και πέτυχαν κατάρρευση του μετώπου στην Αλβανία, δίνοντας τη δυνατότητα στους Ιταλούς να προωθηθούν στην Κορυτσά. Εξαιτίας της δυσμενούς εξέλιξης του αγώνα στη Μακεδονία ο στρατός που μάχονταν στη Β. Ήπειρο διατάχθηκε να συμπτυχθεί προς τις παραμεθόριες αμυντικές τοποθεσίες. Το Τμήμα Στρατιάς Δυτικής Μακεδονίας (ΤΣΔΜ) άρχισε τη σύμπτυξη στις 12 Απριλίου και το Τμήμα Στρατιάς Ηπείρου (ΤΣΗ) το επόμενο βράδυ. Η αναγκαστική υποχώρηση του Ελληνικού Στρατού υπό την ισχυρή πίεση των χερσαίων ιταλικών δυνάμεων σε συνδυασμό με την ταχεία προώθηση των γερμανικών δυνάμεων στην περιοχή Ιωαννίνων δημιούργησε σοβαρότατο κίνδυνο αποκοπής των συμπτυσσόμενων ελληνικών μονάδων από τη Β. Ήπειρο.

Την επόμενη ημέρα γερμανικές δυνάμεις προελαύνοντας μέσω Σερβίων, απείλησαν με κύκλωση το σύνολο των βρετανικών δυνάμεων που βρίσκονταν στον Όλυμπο. Μπροστά σε αυτή την κατάσταση οι Βρετανοί αποφάσισαν κατόπιν συνεννόησης με τον Παπάγο να συμπτύξουν τις δυνάμεις τους νοτιότερα προς Θερμοπύλες, εγκαταλείποντας ουσιαστικά κάθε πιθανότητα αντίστασης κατά του εχθρού. Επιπλέον έθεσαν το θέμα αποχώρησης τους από την Ελλάδα με την κυβέρνηση να μην είναι σε θέση ουσιαστικά να συναινέσει σε αυτό. Ενώ ο Παπάγος και ο Ουίλσον εξέταζαν τη διαμορφωθείσα κατάσταση σχετικά με τις δυνατότητες αντίστασης στην περιοχή των Θερμοπυλών, ο Ελληνικός Στρατός στην Ήπειρο και Δ. Μακεδονία, βρίσκονταν σε κατάσταση διάλυσης. Στις 18 Απριλίου αυτοκτονεί στην Αθήνα ο πρωθυπουργός Κορυζής και την ίδια ημέρα ο Διοικητής του ΤΣΔΜ, Αντιστράτηγος Τσολάκογλου, βλέποντας τα νώτα των δυνάμεων του να απειλούνται, το ηθικό του Στρατεύματος καταρρακωμένο και θέλοντας να αποφύγει μία ταπεινωτική παράδοση στους Ιταλούς, ζήτησε από τον Παπάγο να τον εξουσιοδοτήσει να διαπραγματευτεί τους όρους παράδοσης του Ελληνικού Στρατού στους Γερμανούς. Η αποπομπή του από τον Παπάγο, δεν εμπόδισε τον Τσολάκογλου να προβεί σε συνθηκολόγηση την 20 Απριλίου με τους Γερμανούς, με ευνοϊκούς όρους για την ελληνική πλευρά. Την επόμενη ημέρα και τελικά στις 23

Απριλίου στη Θεσσαλονίκη, ο Τσολάκογλου θα αναγκαστεί κατόπιν ιταλικών πιέσεων να υπογράψει δύο νέα πρωτόκολλα παράδοσης, λιγότερο ευνοϊκά και κυρίως με συμβαλλόμενο μέλος και τους Ιταλούς, σύμφωνα με τα οποία καθορίζονταν η άνευ όρων παράδοση και ο Ελληνικός Στρατός θεωρούνταν αιχμάλωτος πολέμου. Ο Στρατηγός Παπάγος παραιτήθηκε την 23 Απριλίου 1941. Την ίδια ημέρα ο βασιλιάς Γεώργιος και η Κυβέρνηση με νέο πρωθυπουργό τον Τσουδερό, κατέφυγαν στην Κρήτη με σκοπό τη συνέχιση της πολεμικής προσπάθειας. Η κατάληψη της ηπειρωτικής Ελλάδας επισφραγίστηκε στις 27 Απριλίου με την είσοδο των γερμανικών στρατευμάτων στην Αθήνα και τη συγκρότηση της πρώτης κατοχικής κυβέρνησης από τον Τσολάκογλου.

Οι βρετανικές δυνάμεις συμπύχθηκαν σε ελληνικά λιμάνια και διοχετεύθηκαν στην Κρήτη και στη Μ. Ανατολή. Μέχρι και την 29^η Απριλίου αποχώρησαν και οι τελευταίοι Βρετανοί από τη νότια Πελοπόννησο, σηματοδοτώντας την κατάληψη του χερσαίου ελλαδικού χώρου με τριπλή κατοχή από τον Άξονα. Η περιοχή δυτικά της Πίνδου παραχωρήθηκε στους Ιταλούς και η Θράκη με την Αν. Μακεδονία στους Βούλγαρους. Οι Γερμανοί αφού επέλεξαν συγκεκριμένες ζώνες κατοχής, παρέδωσαν τα υπόλοιπα εδάφη στους Ιταλούς.

Η γερμανική επιχείρηση «Ερμής» για την κατάληψη της Κρήτης που ακολούθησε την 20 Μαΐου, ολοκληρώθηκε την 01 Ιουνίου με την κατάληψη του νησιού και την αποχώρηση των τελευταίων βρετανικών και ελληνικών στρατευμάτων που αμύνονταν εκεί με προορισμό τη Μέση Ανατολή. Η επιχείρηση «Ερμής» παρά την επιτυχή κατάληψη της Κρήτης, παρουσίασε υψηλό αριθμό απωλειών στους επιτιθέμενους από αέρα Γερμανούς αλεξιπτωτιστές, με αποτέλεσμα να χαρακτηριστεί άσκοπη από το Hitler η χρησιμοποίησή τους μέχρι το τέλος του Πολέμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

α. Το Ελληνικό Αμυντικό Στρατηγικό Δίλλημα κατά τη Γερμανική Επίθεση

Η ελληνική στρατιωτική ηγεσία εκφράζονταν μέσα από τον Αρχιστράτηγο Παπάγο. Η εμπιστοσύνη που απολάμβανε από την πολιτική ηγεσία της χώρας ως βασιλόφρων και επιλογή του πρωθυπουργού Ι. Μεταξά, σε συνδυασμό με τις ελληνικές επιτυχίες του Στρατού στο μέτωπο της Αλβανίας, του έδιναν μεγάλη εξουσία, τόσο ονομαστική όσο και πραγματική. Η άφιξη της βρετανικής αντιπροσωπείας στην Αθήνα

την 12 Φεβρουαρίου 1941 με σκοπό να συντονιστεί η κοινή αμυντική προσπάθεια ενόψει της γερμανικής επίθεσης, έφερε στο προσκήνιο τη διάσταση απόψεων μεταξύ της ελληνικής και της βρετανικής στρατιωτικής ηγεσίας σχετικά με την προσφορότερη αμυντική διάταξη των συμμαχικών δυνάμεων στον ελλαδικό χώρο. Ο Παπάγος υποστήριζε τη διεξαγωγή του αμυντικού αγώνα για την αντιμετώπιση της γερμανικής επίθεσης σε δύο τοποθεσίες. Η μία τοποθεσία θα εκτίνονταν επί των ελληνοβουλγαρικών συνόρων, όρος Μπέλες μέχρι τον ποταμό Νέστο, στοιχημένη στη Γραμμή Μεταξά και η δεύτερη, γνωστή ως Γραμμή Αλιάκμονα, θα στοιχίζονταν επί του όρους Καϊμακτσαλάν – όρος Βέρμιο- ποτ. Αλιάκμονας. Η βρετανική προσέγγιση στο θέμα της άμυνας είχε ως πρόταση την υιοθέτηση μίας αμυντικής διάταξης στην τοποθεσία Βέρμιο-Όλυμπος, όπου έπρεπε να μεταφερθούν όλες οι ελληνικές δυνάμεις του ΤΣΑΜ, με ταυτόχρονη εγκατάλειψη της Αν. Μακεδονίας και της Θράκης, συμπεριλαμβανομένων της Θεσσαλονίκης και των πόλεων βορειοανατολικά της αμυντικής τοποθεσίας. Οι Βρετανοί δεν δέχονταν την ανάπτυξη δικών τους δυνάμεων στην τοποθεσία Μπέλες-Νέστος, την οποία θεωρούσαν χωρίς «βάθος» και «ασθενή» από άποψη αποτελεσματικής αντιμετώπισης του από βορά επιτιθέμενου εχθρού. Στο αδιέξοδο που δημιουργήθηκε μεταξύ των δύο ηγεσιών σχετικά με το ζήτημα επιλογής της τοποθεσίας αμυντικής διάταξης, με τον παράγοντα χρόνο να πιέζει δραματικά λόγω της επικείμενης γερμανικής επίθεσης, η συμβιβαστική λύση που προκρίθηκε ήταν η επιλογή των δύο αμυντικών διατάξεων. Η πρώτη θα επανδρώνονταν από το ΤΣΑΜ αποτελούμενο από τέσσερις ελληνικές μεραρχίες και τη φρουρά των οχυρών. Η Γραμμή του Αλιάκμονα θα επανδρώνονταν από τις βρετανικές δυνάμεις αποτελούμενες από το 1^ο Αυστραλιανό Σώμα Στρατού, τη 2^η Νεοζηλανδική Μεραρχία, την 6^η Αυστραλιανή Μεραρχία, την 1^η Βρετανική Τεθωρακισμένη Ταξιαρχία καθώς και τις XII και XX Ελληνικές Μεραρχίες. Οι δυνάμεις αυτές πήραν την κωδική ονομασία «Ελληνοβρετανικό Συγκρότημα W».

Οι λόγοι που οδήγησαν την ελληνική ηγεσία στην εμμονή για τις δύο αμυντικές τοποθεσίες σχετίζονταν κυρίως με την δυσκολία αποδοχής της ιδέας να εγκαταλειφθεί στον εχθρό ένα μεγάλο μέρος της ελληνικής επικράτειας το οποίο είχε ενσωματωθεί στην Ελλάδα μόλις πριν λίγα χρόνια. Με τις μνήμες νωπές από τον Α΄ ΠΠ και τον Εθνικό Διχασμό της χώρας, με την δημιουργία δύο κυβερνήσεων, η σκέψη για εγκατάλειψη του εθνικού εδάφους υπό την απειλή εξωτερικού κινδύνου και με τις γειτονικές χώρες να έχουν απολυτρωτικές διαθέσεις εναντίον της Ελλάδας, η απόφαση για εκκένωση μεγάλων εδαφικών διαμερισμάτων και αστικών κέντρων αποτελούσε ευθύνη που δεν ήταν δυνατό να αναληφθεί μόνο από τη στρατιωτική ηγεσία. Η απόφαση έπρεπε να

ληφθεί στο υψηλότερο πολιτικό επίπεδο και εκείνη τη χρονική περίοδο το τελευταίο ήταν εξαιρετικά ανεπαρκές για να αναλάβει την ευθύνη. Ο πρωθυπουργός Κορυζής χαρακτηρίζονταν από αναποφασιστικότητα και απειρία ενώ ο φιλοβρετανός βασιλέας Γεώργιος Β΄, αδυνατούσε να αντιληφθεί την κρισιμότητα της κατάστασης και προτιμούσε να τηρεί στάση αναμονής σχετικά με την εξέλιξη των γεγονότων χωρίς να αναλαμβάνει την ευθύνη που αναλογεί στον ηγέτη. Οι επιπτώσεις της εκκένωσης εθνικού εδάφους θεωρήθηκαν από την ελληνική στρατιωτική ηγεσία ότι θα ήταν ολέθριες στο ηθικό του Στρατού αλλά και του πληθυσμού. Επιπρόσθετα η μετακίνηση του ΤΣΑΜ και της φρουράς των οχυρών νοτιότερα θα απαιτούσε ένα ικανό χρονικό διάστημα, με αποτέλεσμα να εκτεθούν οι υπόψη δυνάμεις σε κίνδυνο από γερμανικές αεροπορικές επιθέσεις, πριν ολοκληρωθεί η εγκατάσταση τους στην περιοχή του Αλιάκμονα. Τέλος υπήρχε η πεποίθηση στην ελληνική ηγεσία ότι η τοποθεσία Μπέλες – Νέστος βασιζόμενη στην οχύρωση της Γραμμής Μεταξά είχε υπό προϋποθέσεις την δυνατότητα να αποκρούσει με επιτυχία τη γερμανική επίθεση.

Η τοποθεσία Μπέλες – Νέστος παρουσίαζε αριθμό χαρακτηριστικών τα οποία επηρέαζαν δυσμενώς τη διεξαγωγή αμυντικού αγώνα. Η αμυντική γραμμή δεν επεκτείνονταν δυτικά του όρους Μπέλες (Κερκίνη) επί της ελληνογιουγκ-κοσλαβικής με μεθορίου προς Αξιό και Δοϊράνη. Είχε περιορισμένο βάθος και η κατασκευή της οχυρωματικής γραμμής Μεταξά είχε σχεδιασθεί για αντιμετώπιση του βουλγαρικού Στρατού. Βασιζόνταν στην πρόσκαιρη ανάσχεση του από βορά επιτιθέμενου εχθρού μέχρι να ολοκληρωθεί η επιστράτευση και να αναληφθούν επιθετικές επιχειρήσεις από τις ελληνικές εφεδρικές δυνάμεις. Τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο ο εχθρός ήταν ισχυρότερος του βουλγαρικού κινδύνου και οι ελληνικές εφεδρείες δεν υφίσταντο αφού το μέγιστο του Ελληνικού Στρατού βρίσκονταν εντεπλεγμένο στο αλβανικό μέτωπο. Το κυριότερο μειονέκτημα της τοποθεσίας αποτελούσε η δυνατότητα υπερκέρασης της από δυτικά μέσω της κοιλάδας του Αξιού. Αυτή ήταν και η προϋπόθεση στην οποία στήριζε η ελληνική πλευρά τη ρητορική της σχετικά με την επιλογή της να επανδρώσει αμυντικά τη συγκεκριμένη τοποθεσία. Η Ελλάδα υπολόγιζε τη σύμπραξη της Γιουγκοσλαβίας κατά του Άξονα ή τουλάχιστον την απαγόρευση χρησιμοποίησης του εδάφους της από τα γερμανικά στρατεύματα. Με αυτό τον τρόπο οι ελληνικές δυνάμεις εξάλειφαν μειονέκτημα του ακάλυπτου δυτικού πλευρού τους διοχετεύοντας τους επιτιθέμενους Γερμανούς σε αγώνα επί της Γραμμής Μεταξά.

Η τελική απόφαση για κατάτμηση των Συμμαχικών Δυνάμεων σε δύο αμυντικές τοποθεσίες εντός της ελληνικής επικράτειας σε συνδυασμό με τις ασθενείς ελληνικές

δυνάμεις που μπορούσαν να διατεθούν στη Μακεδονία και τη συντριπτική ισχύ της 12^{ης} Γερμανικής Στρατιάς που θα ενεργούσε την επίθεση εναντίον της Ελλάδας, καταδίκασε εκ προοιμίου τον αγώνα που επρόκειτο να αναληφθεί εναντίον των Γερμανών σε αποτυχία. Η αναφερόμενη όμως απόφαση και η εξ αυτής κατάτμηση των διατιθέμενων ισχνών δυνάμεων σε δύο τοποθεσίες, είχε ευρύτερες στρατηγικές συνέπειες για το Ελληνικό Θέατρο Πολέμου αφού επηρέασε άμεσα τις επιχειρήσεις στο μέτωπο της Αλβανίας. Η κατάρρευση στο θέατρο επιχειρήσεων της Μακεδονίας, οδήγησε τις γερμανικές δυνάμεις στο πλευρό του Ελληνικού Στρατού που αγωνιζόταν στην Αλβανία με αποτέλεσμα τη συνολικά κατάρρευση του αμυντικού αγώνα που διεξάγονταν κατά των Γερμανών αλλά και των Ιταλών σε ολόκληρη την Ελλάδα.

β. Το Στρατηγικό Διακύβευμα της Ελλάδας και η «Θεωρία Νίκης» των Αντιπάλων

Ο Hitler εν όψει της επιχείρησης «Μπαρμπαρόσα» που προετοίμαζε κατά της Σοβιετικής Ένωσης δεν θα δεχόταν τίποτε λιγότερο από την κατάληψη της Ελλάδας. Δεν ήταν διατεθειμένος να θεωρεί, ούτε ως «πιθανότητα» την ανάπτυξη ενός νέου «Μακεδονικού Μετώπου» στο πλευρό του Γερμανικού Στρατού που θα επιχειρούσε στη Σοβιετική Ένωση. Η Ελλάδα μόλις πριν 27 χρόνια από το Πόλεμο που άρχισε στις 28 Οκτωβρίου 1940, είχε προσαρτήσει στον εθνικό κορμό την Ήπειρο και τη Μακεδονία, με την Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη να έχουν προσαρτηθεί πριν 22 χρόνια. Η Βουλγαρία και η Γιουγκοσλαβία που τις διεκδίκησαν και η Τουρκία που τις έχασε δεν το είχαν διαγράψει από την εθνική τους μνήμη. Στη σύρραξη στα Βαλκάνια, αυτό ήταν το μεγάλο ζητούμενο για τις όλες τις εμπλεκόμενες χώρες: «Αν στο τέλος του πολέμου και της επαναχάραξης των συνόρων (που έπεται πάντα των πολέμων), οι περιοχές της Ηπείρου, της Μακεδονίας και της Θράκης θα παρέμεναν Ελληνικές». Αυτό ήταν το μεγάλο **διακύβευμα** για την Ελλάδα και αυτή ήταν η «Τελική Επιθυμητή Κατάσταση» του πολέμου που διεξαγόταν στην βαλκανική χερσόνησο. Η συντριβή του ιταλικού Στρατού στην Αλβανία και η απόκρουση της γερμανικής επίθεσης αποτέλεσαν για την Ελλάδα συνεπακόλουθα αναγκαστικών επιλογών στρατιωτικής στρατηγικής. Η επίτευξη και των δύο ήταν αδύνατη σύμφωνα με την εξέλιξη των γεγονότων στην περιοχή. Ο στρατηγικός αντικειμενικός σκοπός του διεξαγόμενου πολέμου, σε επίπεδο **υψηλής στρατηγικής** για την Ελλάδα, ήταν να μην «ακρωτηριαστεί» η χώρα όταν θα τελειωνε ο πόλεμος και θα άρχιζαν οι διαπραγματεύσεις της ειρήνης. Για να συμβεί αυτό

έπρεπε με το τέλος του πολέμου, η Ελλάδα να βρίσκεται με την πλευρά των νικητών. Η εδαφική ακεραιότητα της Ελλάδας δεν εξαρτιόταν από το αποτέλεσμα της μάχης που έδινε το Έθνος εκείνη τη χρονική στιγμή, αλλά από τη συμμετοχή της Ελλάδας στον πόλεμο ως συμμάχου (του μόνου εκείνη τη χρονική στιγμή), της Μεγάλης Βρετανίας. Η βρετανική Υπερδύναμη είχε εγγυηθεί την ακεραιότητα της Ελλάδας και τα βρετανικά στρατεύματα έφθασαν στο ελληνικό έδαφος το Μάρτιο του 1941 για να πολεμήσουν στο πλευρό του Ελληνικού Στρατού. Η στρατηγική επιλογή της χώρας, όπως είχε εκφραστεί μέσω του πολιτικού της ηγέτη πρωθυπουργού Ιωάννη Μεταξά, να ταχθεί στο πλευρό των Βρετανών και κατά του Άξονα στην παγκόσμια σύρραξη που απειλούσε την Ευρώπη, σηματοδοτούσε μέσα από επώδυνη πολεμική αναμέτρηση, το «ιστορικό στίγμα» της Ελλάδας στον παγκόσμιο χάρτη. Αυτή ήταν η εθνική στρατηγική που είχε χαραχθεί στο ανώτατο επίπεδο, με σκοπό τη διασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας και της ανεξαρτησίας της χώρας. Επομένως το εθνικό συμφέρον επέβαλε η χώρα να σταθεί αλληλέγγυη στη Μεγάλη Βρετανία στο διεξαγόμενο πόλεμο, να εκπληρώσει ως σύμμαχος μέχρι τέλους τις υποχρεώσεις της, οποιοδήποτε και αν ήταν το κόστος και να ελπίζει ότι και η Μεγάλη Βρετανία θα έκανε το ίδιο. Η ιστορική πραγματικότητα δικαίωσε απόλυτα τη στρατηγική επιλογή της Ελλάδας με το τέλος του Πολέμου.

Στο ιστορικό ζητούμενο της ελληνικής «**θεωρίας νίκης**» στο συγκεκριμένο πόλεμο, η καταφατική απάντηση πρέπει να αναζητηθεί αρχικά στις ελληνικές επιτυχίες των Ελλήνων στην Αλβανία εναντίον ενός υπέρτερου αντιπάλου. Η επιτυχημένη αντιμετώπιση του Ελληνικού Στρατού αιτιολογείται μέσα από μία σειρά ορθών στρατιωτικά ενεργειών, προσαρμοσμένων στις αρχές του πολέμου, που βρίσκουν εφαρμογή μέσα από την κατάλληλη ψυχολογική, υλική και επιχειρησιακή προετοιμασία των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων. Η αρμονική συνύπαρξη των τριών «κορυφών» του τριγώνου Clausewitz, ελληνικού λαού, πολιτικής εξουσίας και ενόπλων δυνάμεων της χώρας, αποτέλεσε «κλειδί» της επιτυχίας της Ελλάδας εναντίον της Ιταλίας. Η επακόλουθη γερμανική επέμβαση διαμόρφωσε τη ζητούμενη ελληνική «θεωρία νίκης», μέσα από την αναζήτηση συμμαχιών και την αποδοχή της υποστήριξης με προσωπικό, υλικά και μέσα από τη βρετανική Υπερδύναμη.

Οι πιθανότητες μίας ανάλογης επιτυχίας εναντίον της Γερμανίας ήταν περιορισμένες, δεδομένης της διαφοράς δυναμικότητας και κυρίως της μικρότερης του αναμενομένου βρετανικής συνδρομής. Η Ελλάδα γρήγορα συνειδητοποίησε το γνωστό από το παρελθόν «αξίωμα», ότι οι διακρατικές σχέσεις δεν καθοδηγούνται από τα συναισθήματα, αλλά κυριαρχούνται από τα συμφέροντα. Η Μ. Βρετανία έστειλε τα στρατεύματά της στην

Ελλάδα να πολεμήσουν εναντίον των Γερμανών, όχι επειδή αγαπούσε την Ελλάδα, αλλά επειδή αυτό υπαγόρευαν τα παγκόσμια συμφέροντά της. Η περιορισμένη διάθεση δυνάμεων από τους Βρετανούς για το μέγεθος της επερχόμενης απειλής υπαγορεύει τη συγκεκριμένη λογική. Οι Βρετανοί είχαν κάθε λόγο η μάχη της Ελλάδας κατά του Άξονα, να έχει διάρκεια, επειδή το μέτωπο της Αλβανίας απορροφούσε ιταλικές δυνάμεις που διαφορετικά θα κατευθύνονταν στην Λιβύη εναντίον τους. Επιπρόσθετα η πρόθεση συνδρομής της Ελλάδας με βρετανικά στρατεύματα, διαμόρφωνε τη διεθνή εικόνα της Βρετανίας, ενώπιον κυρίως των ΗΠΑ, δεδομένης της απαίτησης ικανοποίησης των αιτήσεων της για υλική βοήθεια που ανέμενε να της παρασχεθεί. Η προσπάθειά της Βρετανίας για τη δημιουργία ενός νέου Μακεδονικού μετώπου απέτυχε, επειδή δεν είχε τις δυνατότητες να διαθέσει μέσα και δυνάμεις για να το επιτύχει και κυρίως διότι η αντίπαλη Υπερδύναμη Γερμανία είχε ενεργήσει έγκαιρα σε διπλωματικό και στρατιωτικό επίπεδο, ώστε να το αποτρέψει.

Το αντίστοιχο ζητούμενο της «**θεωρίας νίκης**» για τη Γερμανία βρίσκει την απάντηση του μέσα από τις επιδιώξεις της αναθεωρητικής ανερχόμενης Υπερδύναμης στην Ευρώπη, η οποία ξεκινά έναν ηγεμονικό πόλεμο, γνωρίζοντας τι θέλει να πετύχει και έχοντας οικοδομήσει τον τρόπο ώστε να το πραγματοποιήσει. Συνεπώς η γερμανική «θεωρία νίκης» είναι αυταπόδεικτη μέσα από τη γενικότερη υψηλή στρατηγική της Γερμανίας στην παγκόσμια σύρραξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

α. Ανάλυση Υψηλής και Στρατιωτικής Στρατηγικής της Ελλάδας και της Γερμανίας

(1) **Υψηλή Στρατηγική Γερμανίας.** Η στρατηγική σύμφωνα με το γενικό ορισμό της είναι η επίτευξη των στόχων με την αποτελεσματικότερη χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων. Η στρατηγική ενός κράτους είναι ο τρόπος της χρήσης-σύζευξης όλων των υπαρχόντων μέσων για την επίτευξη των εθνικών-κρατικών-πολιτικών στόχων από τους οποίους πηγάζουν οι αντικειμενικοί στόχοι της εθνικής-κρατικής πολιτικής για την υποστήριξη των εθνικών συμφερόντων εν όψει υπάρχουσας ή δυνητικής σύγκρουσης υπαρκτών ή δυνητικών αντιπάλων.

Σύμφωνα με τον ορισμό, η στρατηγική της Γερμανίας πριν και κατά την επίθεση της εναντίον της Ελλάδας, επεδίωξε και πέτυχε το συγκερασμό των πολιτικών επιδιώξεων,

αρχικά και στη συνέχεια των απαραίτητων στρατιωτικών μέσων, προς την επίτευξη των στόχων της στα νότια της βαλκανικής χερσονήσου όπως αυτοί καθορίστηκαν από την πολιτική της ηγεσία. Η Ελλάδα αποτελούσε για τη Γερμανία ένα γεωγραφικό πεδίο στρατηγικής σημασίας, αρχικά για την εξυπηρέτηση της στρατηγικής της στην Αν. Μεσόγειο και στη συνέχεια για την εξασφάλιση από νότια της στρατηγικής της εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης.

Η αρχική προσέγγιση της Γερμανίας μέσω του πειθαναγκασμού, αρχικά σε διπλωματικό επίπεδο και στη συνέχεια με απειλή χρήσης βίας, αποσκοπούσε στην αλλαγή του *status quo* στη περιοχή των Βαλκανίων και ιδιαίτερα στην Ελλάδα. Η αποτυχία του πειθαναγκασμού από πλευράς Γερμανίας, κυρίως λόγω της στρατηγικής επιλογής της Ελλάδας να ταχθεί στο πλευρό των Δυτικών Συμμάχων, την οδήγησε στην υιοθέτηση της στρατηγικής της εκμηδένισης εναντίον της, με σκοπό να επιβάλει τη θέληση της στην περιοχή εξυπηρετώντας την ευρύτερη στρατηγική της στο Β' ΠΠ.

Οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, ακόμα και μετά τη συμμαχία τους με τη Μ. Βρετανία, δεν αποτελούσαν σοβαρή απειλή για τον Άξονα. Η πιθανότητα όμως δημιουργίας συνασπισμού κρατών υπό τη Μ. Βρετανία εναντίον του Άξονα στο χώρο των Βαλκανίων, σε συνδυασμό με τη στρατηγική γεωγραφική θέση της Ελλάδας, αποτέλεσαν τα κριτήρια που την ανέδειξαν αντικειμενικό στόχο της στρατηγικής της Γερμανίας στη συγκεκριμένη φάση του πολέμου.

Η στρατηγική που εφάρμοσε η Γερμανία εναντίον της Ελλάδας, αναλύεται μέσα από τη θεωρητική υποδομή του έργου του Clausewitz¹⁹ σχετικά με τον πόλεμο. Η Γερμανία αποτελεί την επιτιθέμενη Υπερδύναμη που διεξάγει τον πόλεμο με σκοπό να υποχρεώσει την Ελλάδα να υποταχθεί στη θέληση της. Ο πόλεμος αποτελεί για τη Γερμανία τη συνέχιση της πολιτικής της με άλλα μέσα, μετά την αποτυχία των διπλωματικών προσπαθειών που έκανε με σκοπό να πείσει την Ελλάδα για αποχώρηση των Βρετανών από το έδαφος της. Η πολιτική πράξη που αποτελεί ο πόλεμος σύμφωνα με τον Clausewitz, αποδεικνύεται μέσα από τους πολιτικούς στόχους που είχε θέσει η Γερμανία στην υψηλή στρατηγική της στην ευρωπαϊκή ήπειρο, σχετικά με την κυριαρχία της στην Αν. Μεσόγειο και τον εκτοπισμό των Βρετανών από την περιοχή, αλλά και στη συνέχεια με την επιδίωξη της να εξασφαλίσει τη βαλκανική χερσόνησο στο πλαίσιο της επιχείρησης στην Αν. Ευρώπη εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης.

¹⁹ Clausewitz "On War", Βιβλίο I και V

Η χρήση των μέσων και το μέτρο των αναγκαίων προσπαθειών, συνδυασμένα με την οριοθέτηση του πολέμου διαμόρφωσαν το πεδίο στο οποίο ασκήθηκε η επιθετική της στρατηγική. Ο καθορισμός του σκοπού του πολέμου έγινε μετά από την παροχή της πολιτικής καθοδήγησης από την πολιτική ηγεσία της χώρας διαμέσου των έγγραφων Οδηγιών του Hitler, οι οποίες οριοθετούσαν αναλυτικά το πλαίσιο που απαιτούνταν να δραστηριοποιηθεί η στρατιωτική ηγεσία.

Η τριάδα του Clausewitz λειτούργησε απόλυτα κατά την υλοποίηση της στρατηγικής της Γερμανίας, μέσω της απόλυτης ευθυγράμμισης των ενόπλων δυνάμεων στην πολιτική βούληση και με δεδομένη την συναίνεση του γερμανικού λαού ο οποίος είχε νομιμοποιήσει τα προηγούμενα χρόνια την άνοδο του ναζιστικού κόμματος στην εξουσία.

Για τη συνολική επισκόπηση της γερμανικής στρατηγικής στον Β΄ ΠΠ, η νικηφόρα εκστρατεία κατά της Ελλάδας, δύναται να θεωρηθεί ως το «σημείο κορύφωσης της επιτυχίας» (*culminating point of success*) στην παγκόσμια πολεμική αναμέτρηση, πέραν του οποίου τα προσδοκώμενα κέρδη από τυχόν μελλοντική επιτυχία δεν αντισταθμίζουν το κόστος πρόσκτησης. Αυτό αποδεικνύεται από τη θεωρία που αναπτύχθηκε μεταπολεμικά σχετικά με τη χρονική καθυστέρηση των πέντε επιπλέον εβδομάδων που απαιτήθηκαν, πέρα του σχεδιασθέντος χρονικού διαστήματος, για την κατάκτηση της Ελλάδας και τις αρνητικές επιπτώσεις που επέφερε για τη Γερμανία στην ακολουθούσα επιχείρηση εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης. Επιπρόσθετα αναφέρονται από ιστορικούς η εμπλοκή ικανών γερμανικών δυνάμεων στην εκστρατεία εναντίον της Ελλάδας και η αναγκαιότητα παραμονής μεγάλου μέρους αυτών στη χώρα ως στρατός κατοχής με αποτέλεσμα να υπολείπονται των συμμετεχόντων στην επιχείρηση Μπαρμπαρόσα.²⁰ Επιπρόσθετα η γερμανική εκστρατεία εναντίον της Ελλάδας, εξεταζόμενη μέσα από τη στρατηγική προσέγγιση που ελλοχεύει ο κίνδυνος της υπερεξάπλωσης μιας δύναμης, με αποτέλεσμα να θεωρείται αίτιο της κατάρρευσης της, βρίσκει την επαλήθευση της σύμφωνα με τη συγκεκριμένη λογική.

Η πέραν ορισμένων ορίων επίτευξη των στόχων μίας στρατηγικής δύναται να προκαλέσει εναντίον αυτού που την ασκεί μια συσπείρωση των ανησυχούντων τρίτων δυνάμεων. Η επαλήθευση της συγκεκριμένης αρχής καταδεικνύεται μετά από την παρελκυστική πολιτική της Βρετανίας σχετικά με την αποτελεσματική στρατιωτική συνδρομή της Ελλάδας, η οποία λειτούργησε ως πολιτικό «εργαλείο» στην προσπάθεια

²⁰ G Stockings & El. Hancock “Swastika over the Acropolis”

της να προσελκύσει την υλική βοήθεια των ΗΠΑ στη συγκεκριμένη φάση του πολέμου, επισπεύδοντας παράλληλα τη γερμανική εμπλοκή. Η τελευταία λειτούργησε αρνητικά για τη Γερμανία στη σχέση ισχύος της με τη Μ. Βρετανία αφού η τελευταία επωφελήθηκε της υλικής συνδρομής των ΗΠΑ στη συγκεκριμένη φάση του πολέμου. Ο αντίλογος για τη Γερμανία αυτής της θεώρησης έχει να κάνει με την αναγκαιότητα ανάληψης της εκστρατείας εναντίον της Ελλάδας, όπως αυτή αιτιολογήθηκε μέσα από τις Οδηγίες του Hitler και την ταυτόχρονη ανεπάρκεια που επέδειξε η σύμμαχος Ιταλία εναντίον της Ελλάδας. Τα ιστορικά γεγονότα που ακολούθησαν επικύρωσαν τις ανωτέρω θεωρίες αφού η Γερμανία μετά τη νίκη της στα Βαλκάνια δεν παρουσίασε άλλη επιτυχημένη εκστρατεία μέχρι το τέλος του πολέμου.

(2) Στρατιωτική Στρατηγική Γερμανίας. Η στρατηγική της Γερμανίας στο στρατιωτικό τομέα ανταποκρίνονταν στις θεωρίες του Clausewitz για την επίθεση και τις αρχές που καλείται να εφαρμόσει αυτός που την ακολουθεί.²¹

Ο καθορισμός του κέντρου βάρους του εχθρού, όπως καθορίστηκε στις Οδηγίες του Hitler, ήταν η καταστολή της θέλησης του αντιπάλου για αντίσταση, η εξουδετέρωση των εχθρικών στρατιωτικών δυνάμεων και η κατάληψη της Ελλάδας. Οι Ελληνικές Στρατιωτικές Δυνάμεις αποτέλεσαν το κατά Clausewitz «κλειδί της χώρας» το οποίο ταυτίζεται με τις εχθρικές για τον επιτιθέμενο στρατιωτικές δυνάμεις. Η γερμανική άμεση προσέγγιση εναντίον του ελληνικού κέντρου βάρους ήταν ξεκάθαρη μέσα από τις Οδηγίες του πολιτικού ηγέτη της Γερμανίας, εξυπηρετώντας απόλυτα τη στρατιωτική ηγεσία αφού δεν άφηνε περιθώρια παρερμηνείας.

Η επιθετική στρατιωτική στρατηγική εναντίον της Ελλάδας ικανοποίησε απόλυτα τις θεωρήσεις του Clausewitz, αφού η Γερμανία επέλεξε να εκδηλώσει επιθετικές ενέργειες από πολλές κατευθύνσεις (Γραμμή Μεταξά, κοιλάδα Αξιού, Διάβαση Φλώρινας), εκμεταλλευόμενη κατά περίπτωση τα πλεονεκτήματα του εδάφους, σε χρόνο της επιλογής της, πετυχαίνοντας τον αιφνιδιασμό των αμυνόμενων Συμμαχικών Δυνάμεων. Η αρχή της «ενίσχυσης από φίλιο έδαφος» βρήκε εφαρμογή στην διέλευση των γερμανικών στρατευμάτων μέσω Βουλγαρίας, αλλά και αργότερα στη χρησιμοποίηση της γιουγκοσλαβικής επικράτειας για την ενίσχυση – υπερκέραση της αμυντικής τοποθεσίας της Γραμμή Μεταξά. Τέλος η συγκλίνουσα ενέργεια κατά την επίθεση υλοποιήθηκε από άποψη στρατιωτικής στρατηγικής αλλά και στο επιχειρησιακό επίπεδο,

²¹ Clausewitz "On War", Βιβλίο I και VII

με την εισβολή από διαφορετικές κατευθύνσεις στην ελληνική γραμμή των συνόρων και σε δεύτερο χρόνο με την προσβολή και υπερκέραση από δυτικά της Γραμμής Αλιάκμονα.

Η εφαρμογή των **αρχών του πολέμου**, όπως αυτές αποδίδονται διαχρονικά από τους θεωρητικούς, βρήκαν την εφαρμογή τους κατά τη γερμανική επίθεση στην Ελλάδα. Αρχικά η *«επιλογή του σκοπού και η εμμονή σε αυτόν»* αποτέλεσε για τη Γερμανία ο στρατηγικός στρατιωτικός σκοπός που απορρέει από τον αντίστοιχο πολιτικό και είναι η καταστροφή των ενόπλων δυνάμεων του εχθρού και η συντριβή της θέλησής του να συνεχίσει την αντίσταση. Η εμμονή στον σκοπό υλοποιήθηκε με την καθοδήγηση κάθε ενέργειας προς την επίτευξή του, από την πολιτική ηγεσία, μέσω των Οδηγιών του Hitler και σε χαμηλότερο επίπεδο από τους διοικητές των επιτιθέμενων τμημάτων. Η *«συγκέντρωση και οικονομία δυνάμεων»* ως αλληλένδετες αρχές που αφορούν την ποσοτική κατανομή των δυνάμεων στο θέατρο επιχειρήσεων, εφαρμόστηκαν κατά την προετοιμασία των δυνάμεων εισβολής και κυρίως κατά την διάρκεια των επιθετικών ενεργειών, με αποτέλεσμα να επιτυγχάνεται η επιθυμητή τοπικά και χρονικά γερμανική δύναμη που απαιτούνταν για την επίτευξη της νίκης. Ο *«ελιγμός»* σε συνδυασμό με τον *«αιφνιδιασμό»* λειτούργησαν με επιτυχία από τα γερμανικά στρατεύματα με αποτέλεσμα την υπερκέραση των συμμαχικών αμυντικών γραμμών τόσο της Γραμμής Μεταξά, όσο και της Γραμμής Αλιάκμονα σε μικρό χρονικό διάστημα, με συνέπεια την πλήρη αποδιοργάνωση της άμυνας.

Τέλος η *«απλότητα»* στη γερμανική σχεδίαση, η *«ενότητα διοίκησης»* με τη στρατιωτική ηγεσία να ευθυγραμμίζεται πλήρως στις Οδηγίες του Hitler και η *«ασφάλεια»* των στρατευμάτων που εξασφάλισε η συμμαχία της Γερμανίας με τη Βουλγαρία, σε συνδυασμό με την τουρκική ουδετερότητα, ολοκλήρωσαν τις αρχές που απαιτείται να ικανοποιηθούν σε μία πολεμική αναμέτρηση.

Γενικότερα βασικός συντελεστής επιτυχίας της επιθετικής στρατηγικής των Γερμανών εναντίον της Ελλάδας, αποτέλεσε η αρμονική σύζευξη των δύο διαστάσεων-επιπέδων της (υψηλή στρατηγική και στρατιωτική στρατηγική), δηλαδή η επιτυχημένη αλληλοϋποστήριξη, η συμπλήρωση, η καταλληλότητα, η συνέπεια και η συνέχεια τους. Για να επιτευχθεί αυτή η αρμονική σύζευξη απαιτούνταν η από τους σχεδιαστές ορθή γνώση των δυνατοτήτων και περιορισμών όλων των συντελεστών ισχύος σε συνάρτηση πάντοτε με τις πραγματικές δυνατότητες του αντιπάλου. Το τρίπτυχο της στρατηγικής *«μέσα-στόχοι-αντίπαλος/αντίπαλοι»* λειτούργησε ορθά στην επίθεση εναντίον της Ελλάδας, ενώ θα πρέπει να προσμετρηθεί και η στρατιωτική υπεροπλία των γερμανικών στρατευμάτων σε σύγκριση με τα αντίστοιχα των Συμμάχων (Ελλήνων και Γερμανών).

Ο παράγοντας «αντοχή σε σφάλματα» εφαρμόστηκε με επιτυχία από τη γερμανική ηγεσία όταν μετά το πραξικόπημα στη Γιουγκοσλαβία που συνοδεύτηκε από αλλαγή της στάσης της έναντι του Άξονα, οι γερμανικές δυνάμεις αντέδρασαν γρήγορα και σε διάστημα λίγων ημερών τροποποιώντας το σχεδιασμό τους, εισέβαλαν στη Γιουγκοσλαβία και ταυτόχρονα στην Ελλάδα από μη αναμενόμενη κατεύθυνση, μέσω Ε-Γ μεθορίου.

(3) **Υψηλή Στρατηγική της Ελλάδας.** Η στρατηγική της Ελλάδας ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με αυτή των Βρετανών συμμάχων της, ιδιαίτερα μετά την άφιξη των βρετανικών στρατευμάτων στη χώρα, αλλά και αλληλένδετη με την αντίστοιχη των υπόλοιπων χωρών που εμπλέκονταν στην περιοχή. Η Ελλάδα βρέθηκε αμυνόμενη έναντι υπέρτερου αντιπάλου, συνεπώς ήταν αναγκαία η στρατηγική επιλογή των συμμαχιών. Η δυνατότητα η Ελλάδα να αποφύγει τη στρατιωτική αντιπαράθεση, όσο και αν το επεδίωξε από την έναρξη του πολέμου, δεν ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί, αρχικά λόγω της ιταλικής επίθεσης και κυρίως λόγω της ευρύτερης στρατηγικής της Γερμανίας στην Ευρώπη. Συνεπώς η Ελλάδα βρέθηκε να αποτελεί το επίκεντρο του πολέμου στην Ευρώπη, το φθινόπωρο του 1940 και ιδιαίτερα τους πρώτους μήνες της άνοιξης του 1941.

Η όποια προσπάθεια για διατήρηση του *status quo* και της ισορροπίας ισχύος των χωρών στην περιοχή των Βαλκανίων υποχώρησε μπροστά στη ρεαλιστική προσέγγιση των κρατών της βαλκανικής να κατοχυρώσουν τα εθνικά τους συμφέροντα ενώπιον της επερχόμενης απειλής από την επιτιθέμενη γερμανική Υπερδύναμη. Η Ελλάδα έχοντας προσδιορίσει τα εθνικά της συμφέροντα τα οποία ήταν αλληλένδετα και αλληλοτροφοδοτούμενα με την ύπαρξη συμμάχων, αντιπάλου-αντιπάλων και με την κουλτούρα του ελληνικού λαού, προσδιόρισε την εθνική στρατηγική της. Ο προσδιορισμός των εθνικών συμφερόντων ήταν για την Ελλάδα μια συνεχής διαδικασία που επηρεαζόμενη από τις ιστορικές καταβολές του λαού της, την ιδιοσυγκρασία του, τις δημογραφικές ιδιαιτερότητες, τους διαθέσιμους πόρους (συγκρινόμενους πάντα με αυτούς των δυνητικών αντιπάλων), τις αντίστοιχες επιδιώξεις τους, τα συμφέροντα των γειτονικών λαών και το ευρύτερο διεθνές περιβάλλον με τις συμμαχίες και ισορροπίες ισχύος. Τα εθνικά συμφέροντα, αποτέλεσαν τη βάση πάνω στην οποία στηρίχτηκε η υψηλή στρατηγική του Ελληνικού Κράτους, τα οποία αποδείχθηκαν παραπλήσια και συχνά αλληλοσυγκρουόμενα άλλων κρατικών οντοτήτων των Βαλκανίων αλλά και των Υπερδυνάμεων που εμπλέκονταν στην περιοχή. Το συμφέρον της εθνικής επιβίωσης

συνδεδεμένο με την εθνική ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα κατείχε πρωτεύουσα θέση για τις βαλκανικές χώρες. Αντίθετα για τις Υπερδυνάμεις, Βρετανία και Γερμανία καθώς και για την Ιταλία, τα Βαλκάνια και ιδιαίτερα η Ελλάδα, αποτελούσαν τμήμα της ευρύτερης στρατηγικής τους στο Β΄ ΠΠ. Η κατάληψη της ή η αντίσταση που θα παρουσίαζε στη σύρραξη, ήταν ένα αναγκαίο συνθετικό ώστε να προωθήσουν τις ευρύτερες επιδιώξεις τους στην περιοχή αλλά και να ευοδωθούν οι στρατηγικές τους στο ευρύτερο διεθνές πεδίο δράσης και επιρροής τους.

Η τριάδα του Clausewitz ενώ λειτούργησε υποδειγματικά κατά τη νικηφόρα για την Ελλάδα αντιμετώπιση της Ιταλίας το φθινόπωρο του 1940 στο μέτωπο της Αλβανίας, παρουσίασε δυσλειτουργίες κατά την γερμανική επίθεση τον Απρίλιο του 1941. Η πολιτική ηγεσία αποδείχθηκε ανεπαρκής στη λήψη αποφάσεων που είχαν σχέση με την επιλογή της προσφορότερης αμυντικής τοποθεσίας και την εγκατάλειψη εθνικού εδάφους, ενώ η αντίστοιχη στρατιωτική, έχοντας επίγνωση της υπεροχής του αντιπάλου αδυνατούσε να αναλάβει την ίδια ευθύνη και επεδίωξε κυρίως την διατήρηση των κερκτημένων στο μέτωπο της Αλβανίας και την αποφυγή του καταλογισμού σε βάρος της ιστορικής ήττας. Η παράμετρος του ελληνικού λαού είναι η μόνη που δεν φέρει αντίστοιχη ευθύνη και αυτή που κυρίως υπέστη τα δεινά της τριπλής κατοχής που περιήλθε η χώρα.

Η εσωτερική νομιμοποίηση ήταν δεδομένη και αναβαθμίστηκε μετά τις επιτυχίες στο μέτωπο της Αλβανίας. Η γερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδας βρήκε τον ελληνικό λαό έτοιμο να υπερασπιστεί το «αίσθημα περί δικαίου» που είχε καλλιεργηθεί από την κυβέρνηση Μεταξά στη λαϊκή συνείδηση.

Η εξωτερική κρατική νομιμοποίηση της χώρας τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο δεν ήταν δυνατό να αναδειχθεί, αφού το μοναδικό διεθνή θεσμικό όργανο της Κοινωνίας των Εθνών ήταν πρακτικά ανενεργό και η ευρωπαϊκή ήπειρος ήταν διαιρεμένη σε «σφαίρες» επιρροής. Η στρατηγική επιλογή να αντισταθεί η Ελλάδα στον Άξονα, νομιμοποιήθηκε διεθνώς και δικαιώθηκε ιστορικά, με τη λήξη του πολέμου και την παρουσία της χώρας στο μέρος των νικητών.

Η διάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος αποδείχτηκε στρατηγικής σημασίας και αποτελεσματικότητας για την Ελλάδα τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, όπου το μεγαλύτερο μέρος των ευρωπαϊκών χωρών υποτάσσονταν στη θέληση του Άξονα χωρίς αντίσταση. Η στρατηγική επιλογή του Ελληνικού Κράτους να προβάλει αντίσταση στην παντοδυναμία της Ιταλίας αλλά και της Γερμανίας αργότερα, τασσόμενη στο πλευρό των Συμμάχων, βρήκε την δικαίωση της μέσα από την ιστορική εξέλιξη των γεγονότων του

πολέμου και την τελική επικράτηση των Συμμαχικών Δυνάμεων. Η αδυναμία της πολιτικής ηγεσίας της Ελλάδας να διαγνώσει τις πραγματικές βρετανικές προθέσεις σχετικά με την ανεπαρκή όπως αποδείχθηκε στρατιωτική συνδρομή, εκφεύγει των ικανοτήτων της αφού δεν ήταν σε θέση να γνωρίζει τις βρετανικές δυνατότητες, τις προτεραιότητες που είχαν τεθεί από την βρετανική πολιτική ηγεσία και κυρίως τη βρετανική στρατηγική.

Η εκτίμηση της Ελλάδας σχετικά με τη στάση που τήρησαν οι βαλκανικές χώρες αποδείχθηκε ορθή, ακόμα και αυτή που αφορούσε τη Γιουγκοσλαβία, παρά τη χρονική στιγμή που εκδηλώθηκε και την ανικανότητα της τελευταίας να ανταποκριθεί στις ελληνικές προσδοκίες. Η συγκεκριμένη ελληνική εκτίμηση αιτιολογεί και τον υπεραισιόδοξο στρατιωτικό σχεδιασμό σχετικά με την επιλογή της αμυντικής τοποθεσίας και γενικά με την έκβαση της αναμέτρησης. Εάν σε αυτά προστεθεί και η έλλειψη εναλλακτικού σχεδιασμού από πλευράς Ελλάδας συνάγεται ότι η ελληνική προσέγγιση στην επερχόμενη σύρραξη με τη Γερμανία στερούνταν ρεαλισμού.

Η αξιολόγηση του χειρότερου δυνατού σεναρίου (*worst case scenario*) δεν έλαβε ποτέ χώρα από την Ελλάδα, καθώς η στρατηγική της δεν εξέτασε ποτέ αυτή την εκδοχή. Η απόδειξη του ελλειμματικού στον τομέα αυτό ελληνικού σχεδιασμού, έγινε εμφανή μετά την κατάρρευση του μετώπου και με την ανυπαρξία σε πολιτικό επίπεδο σχεδίου για την διαχείριση της κατάστασης. Το κενό εξουσίας που ακολούθησε με την εσπευσμένη αποχώρηση της πολιτικής ηγεσίας από τη χώρα με τους Βρετανούς προς τη Μ. Ανατολή, καλύφθηκε από στρατιωτικούς και πρόσωπα που δεν είχαν την απαραίτητη εσωτερική νομιμοποίηση (Κυβέρνηση Τσολάκογλου), με δυσάρεστες συνέπειες για τον ελληνικό πληθυσμό στη διάρκεια της κατοχής. Η απουσία του Παπάγου από οποιαδήποτε υπογραφή συνθηκολόγησης και η ανάληψη της ευθύνης από τους επιχειρησιακούς διοικητές, διαφύλαξε το κύρος του ιστορικά, δημιούργησε όμως ένα στρατηγικό κενό ηγεσίας σε μία δύσκολη χρονικά στιγμή για την Ελλάδα.

Γενικότερα η στρατηγική της Ελλάδας απέναντι στη γερμανική απειλή, απέτυχε ως προς τη μονομερή αποτροπή από μέρους της, εξαιτίας της σαφούς ανισορροπίας στην ικανότητα της να προκαλέσει σοβαρή απειλή για την επιτιθέμενη Γερμανία, ακόμα και μετά την προσθήκη των βρετανικών δυνάμεων. Πριν την εισβολή των γερμανικών στρατευμάτων, η Ελλάδα ακολούθησε τις αρχές τήρησης ισορροπιών μεταξύ αποφάσεων πολιτικής σκοπιμότητας και ανάγκης διατήρησης της εθνικής κρατικής οντότητας. Στη συνέχεια απέτυχε στην απόκρουση της γερμανικής επίθεσης και συνολικά στην αμυντική στρατηγική που ακολούθησε. Η επιτυχία της υψηλής στρατηγικής της Ελλάδας έγκειται

στη στρατηγική επιλογή της ένταξης της στην Δυτική Συμμαχία με επακόλουθο την παρουσία της με τους νικητές μετά το τέλος του πολέμου.

(4) **Στρατιωτική Στρατηγική της Ελλάδας.** Η στρατιωτική στρατηγική της Ελλάδας εξεταζόμενη μέσα από τη θεωρία του Clausewitz²² ανταποκρίνεται στα χαρακτηριστικά του αμυνόμενου που η αντίδραση του συνοψίζεται στην αναμονή του εχθρού, την απόκρουση του εχθρικού πλήγματος και την αντίσταση. Στη συνέχεια αυτό που θέτει ο Clausewitz ως αυτονόητη ενέργεια από πλευράς αμυνομένου, την ανάκτηση της πρωτοβουλίας και την εκδήλωση αντεπίθεσης, χαρακτηρίζοντας την άμυνα όχι ως απλή «ασπίδα», αλλά ως «όπλο κατάλληλα φτιαγμένο για άμυνα και επίθεση», δεν αποτελούσε συνέχεια της αμυντικής στρατηγικής της Ελλάδας.

Ο ελληνικός και αντίστοιχα συμμαχικός σχεδιασμός δεν περιελάμβανε το στοιχείο της αντεπίθεσης, κυρίως λόγω έλλειψης μέσων, καταδικάζοντας την πιθανότητα επιτυχημένης άμυνας στην υπόψη σύρραξη. Για το στρατιωτικό σχεδιασμό της άμυνας έγινε η εκμετάλλευση του εδάφους με τα πλεονεκτήματα που αυτό παρέχει στον αμυνόμενο, όμως η κατάτμηση των διαθέσιμων δυνάμεων σε δύο αμυντικές τοποθεσίες (Γραμμή Μεταξά και Γραμμή Αλιάκμονα), ανεξάρτητα από τους λόγους που προκρίθηκε, εξανέμισε τα όποια πλεονεκτήματα ήταν δυνατόν να υπάρξουν από την εδαφική διαμόρφωση των αμυντικών τοποθεσιών. Η θεώρηση του Clausewitz, ότι η άμυνα είναι οικονομική σε σχέση με την επίθεση αφού στην τελευταία απαιτούνται περισσότερη προσπάθεια, μέσα και πόροι και ότι η πρώτη έχει τον αρνητικό στόχο της διατήρησης εδάφους και υιοθετείται από την ασθενέστερη πλευρά είναι δύο πραγματικοί παράγοντες που προσδιόρισαν την υιοθέτηση της αμυντικής στρατιωτικής στρατηγικής της Ελλάδας.

Ο παράγοντας του αιφνιδιασμού σε τόπο και χρόνο, η επίθεση από πολλές κατευθύνσεις και οι ενίσχυση από φίλιο έδαφος είναι παράγοντες που λειτούργησαν ολοκληρωτικά υπέρ των επιτιθέμενων Γερμανών. Η εκμετάλλευση των ηθικών δυνάμεων του Έθνους, οι οποίες σχετίζονται με το αίσθημα «περί δικαίου του αγώνα» για την υπεράσπιση πατρίου εδάφους, και έχει άμεση θετική συνέπεια στο ανθρώπινο πολεμικό δυναμικό του αμυνόμενου, παρά την έντονη υπόσταση τους στις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, επισκιάστηκαν από την υπέρτερη στρατιωτική ισχύ των Γερμανών.

²² Clausewitz "On War", Βιβλίο I και VI

Η θεώρηση του Clausewitz σχετικά με το μεγαλύτερο βαθμό στήριξης από τους συμμάχους που μπορεί κανείς να αναμένει όταν τηρεί αμυντική στάση, αποτέλεσε ζητούμενο για την ελληνική πλευρά το οποίο δεν ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες που οι Σύμμαχοι καλλιεργήσαν, αφού η προσπάθεια των Βρετανών για δημιουργία βαλκανικού μετώπου εναντίον του Άξονα δεν τελεσφόρησε, η βρετανική συνδρομή αποδείχθηκε κατώτερη των περιστάσεων και η στάση της Γιουγκοσλαβίας ακόμα και όταν προσχώρησε στους Συμμάχους ήταν αναποτελεσματική.

Ο παράγοντας της «αντοχής σε σφάλματα» δεν επιδέχεται κριτικής για την ελληνική πλευρά, διότι η αρχικά εσφαλμένη από στρατιωτικής άποψης επιλογή των δύο αμυντικών τοποθεσιών σε συνδυασμό με την υπεροχή σε στρατιωτική ισχύ των Γερμανών, καθιστούσε απαγορευτική την όποια διορθωτική παρέμβαση κατά την εξέλιξη των επιχειρήσεων.

Η αρχή του Clausewitz ότι ο αγώνας του αμυνόμενου δεν σταματά ακόμα και εάν αυτός ηττηθεί, βρήκε την εφαρμογή της στην ελληνική περίπτωση με την δημιουργία μεγάλου αριθμού ανταρτικών ομάδων που συνέχισαν την αντίσταση εναντίον των κατακτητών μετά την κατάληψη της Ελλάδας.

Η εφαρμογή των **αρχών του πολέμου** δεν έγινε πράξη σε επίπεδο στρατηγικού σχεδιασμού και κατά συνέπεια κατά την εξέλιξη των επιχειρήσεων. Απουσίαζε ο σχεδιασμός «*επιθετικής ενέργειας*» υπό τη μορφή αντεπίθεσης, ενώ η αρχή της «*συγκέντρωση και οικονομίας δυνάμεων*» δεν εφαρμόστηκε μετά την επιλογή των δύο γραμμών άμυνας. Αντίστοιχα ο «*ελιγμός*» και η «*απλότητα*» δεν υλοποιήθηκαν, όπως στην αναγκαιότητα ευθυγράμμισης του μετώπου της Αλβανίας με τη Γραμμή του Αλιάκμονα, η οποία πρακτικά δεν έγινε ποτέ. Η «*ασφάλεια*» αποδείχθηκε πλασματική κυρίως λόγω της ανεπάρκειας της Γιουγκοσλαβίας, αλλά και της γενικότερης ελληνικής αμυντικής σχεδίασης, όπου τα πλευρά των αμυντικών γραμμών ήταν ακάλυπτα. Η «*επιλογή του σκοπού και η εμμονή σε αυτόν*» λειτούργησε ως προς το πρώτο σκέλος και καθόλου ως προς το δεύτερο, αφού τις γερμανικές επιτυχίες δεν ακολουθούσε συμμαχική αντίδραση. Τέλος το αρνητικό φαινόμενο των διαφορετικών προσεγγίσεων, απόψεων και προτάσεων των εμπλεκόμενων κρατικών - στρατιωτικών φορέων και συμμάχων, ένεκα διαφοροποιήσεων σχετικά με την ακολουθούμενη στρατιωτική στρατηγική αλλά και λόγω των προσωπικών αντιλήψεων και επιδιώξεων των επικεφαλής τους, αντικατοπτρίζεται πλήρως στην διάσταση απόψεων που αναδείχθηκε από την αναγκαιότητα επιλογής της βέλτιστης αμυντικής διάταξης για αντιμετώπιση της γερμανικής απειλής. Το συγκεκριμένο κατήγγησε πλήρως την αρχή του πολέμου

«ενότητα διοικήσεως». Τα αποτελέσματα ήταν εμφανή στη βρετανική απαίτηση για συντονισμό και ευθυγράμμιση της αμυντικής γραμμής του μετώπου της Αλβανίας με τη Γραμμή του Αλιάκμονα, με τις αντικειμενικές δυσκολίες που παρουσίαζε, η οποία δεν υλοποιήθηκε παρά το σχετικό σχεδιασμό που υπήρχε. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να διευκολυνθεί η γερμανική επίθεση στην περιοχή της Φλώρινας²³ και να ακολουθήσει η συνολική κατάρρευση του μετώπου.

β. Διαπιστώσεις και Συμπεράσματα

Η Ελλάδα κατά τη διάρκεια του Β΄ ΠΠ δεν ήταν ανεξάρτητη μεταβλητή στον ηγεμονικό πόλεμο του Άξονα στην Ευρώπη. Η χώρα επηρεάζονταν άμεσα από τα συμφέροντα των Υπερδυνάμεων με τον αγγλοσαξονικό άξονα να λειτουργεί εξισορροπητικά στην ευρωπαϊκή ήπειρο έναντι της ναζιστικής Γερμανίας.

Η Ελλάδα βρίσκεται στην ευρωπαϊκή περιφέρεια, διαθέτει μικρό στρατηγικό βάθος και ήταν ικανή να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά έναν ισχυρό αντίπαλο για περιορισμένο χρονικά διάστημα.

Ο αγώνας της για εθνική ασφάλεια και ο ρόλος της στον ανταγωνισμό για επικράτηση στην ευρωπαϊκή ήπειρο την ανέδειξε σε ρυθμιστικό παράγοντα, λόγω κυρίως της γεωγραφικής της θέσης, αλλά και της στρατηγικής της επιλογής να σταθεί στο πλευρό των Δυτικών Συμμάχων. Η θεσμική οργάνωση της Ελλάδας, κυρίως λόγω του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου 1936, προετοίμασε τη χώρα για την ένοπλη σύγκρουση που θα γίνονταν στον ευρωπαϊκό χώρο. Η περίοδος κρίσης ανέδειξε το ρόλο της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας της χώρας, οι οποίες κλήθηκαν να ανταποκριθούν στις ιστορικές απαιτήσεις. Οι δύο ηγεσίες κατόρθωσαν να θεμελιώσουν «θεωρία νίκης» για την Ελλάδα μέσα από τις στρατιωτικές επιτυχίες και κυρίως την επιλογή συμμάχων. Η ανάλυση του διεθνούς συστήματος της εποχής έγινε με γνώμονα τους διεθνείς κανόνες που ήταν σε ισχύ, το εθνικό συμφέρον και τις προσωπικές πεποιθήσεις των ηγετών. Η στρατιωτική υπεροχή του αντιπάλου με την είσοδο της Γερμανίας στη σύρραξη και ο θάνατος του πολιτικού ηγέτη της χώρας Ι. Μεταξά, δεν επέτρεψαν την ολοκλήρωση της εθνικής στρατηγικής την οποία διαμόρφωσαν. Γενικότερα σε εποχές κρίσης με τον παράγοντα «ηγέτης» να παίζει υψηλό ρόλο στη διαμόρφωση και κυρίως στην εφαρμογή της στρατηγικής, η Ελλάδα στερήθηκε το πολιτικό πρόσωπο που εφάρμοζε τη υψηλή

²³ Martin Van Creveld: Η Στρατηγική του Hitler 1940-41

στρατηγική της. Στον αντίποδα στη Γερμανία, με τη πολιτική ηγεσία να βρίσκεται στο απόγειο της, η στρατηγική συνθέτονταν και εφαρμόζονταν στην απόλυτη μορφή.

Η προσπάθεια της Ελλάδας να μεταβάλει το σε βάρος της συσχετισμό δυνάμεων που δημιουργούνταν από τη γερμανική απειλή, έγινε με επιλογή ως συμμάχου της Υπερδύναμης Βρετανίας που θεωρήθηκε ότι θα λειτουργούσε ως πολλαπλασιαστής ισχύος για την Ελλάδα. Η συγκεκριμένη επιλογή δεν δικαιώθηκε πρωτογενώς καθώς η στρατιωτική συνδρομή που έλαβε ήταν κατώτερη των προσδοκιών, αλλά αποδείχθηκε στρατηγικά ορθή καθώς μέσα από την εξέλιξη των γεγονότων η Δυτική Συμμαχία επικράτησε στον πόλεμο.

Η Γερμανία ως αναθεωρητική Υπερδύναμη της εποχής, διαμόρφωσε τη δική της «θεωρία νίκης», μέσα από δική της ανάλυση του διεθνούς συστήματος, υπό το πρίσμα των κανόνων που ήθελε να αλλάξει, το εθνικό της συμφέρον και κυρίως των πολιτικών και ιδεολογικών αντιλήψεων της ηγεσίας της. Η διαχρονική θεωρητική αρχή του Θουκυδίδη κατά την οποία ο ισχυρός επιβάλλει τη θέληση του (δίκαιο) και ο αδύνατος υποχωρεί όσο του επιτρέπει η αδυναμία του, στην περίπτωση της γερμανικής επίθεσης εναντίον της Ελλάδας δε βρίσκει την απόλυτη εφαρμογή. Ενώ «λειτουργεί» ως προς το πρώτο σκέλος του ισχυρού (Γερμανία), δεν ανταποκρίνεται στο δεύτερο που αφορά τον αδύνατο, καθώς ο τελευταίος (Ελλάδα) επιλέγει να μην υποχωρήσει παρά την επίγνωση της αδυναμίας του. Η διπλωματία του καταναγκασμού, μέσω της πειθαναγκαστικής προσέγγισης που επιλέγει η Γερμανία εξελίσσεται σε χρήση βίας με σκοπό την επιβολή της θέλησης της. Η διαφορά στο συσχετισμό ισχύος μεταξύ της Ελλάδας και της Γερμανίας, λειτουργεί καταλυτικά υπέρ της Υπερδύναμης, περιορίζοντας δραματικά τις στρατηγικές επιλογές του αδυνάτου.

Τα κίνητρα και η αιτιολόγηση των αποφάσεων που λαμβάνονταν από την ελληνική πλευρά μεταβάλλονταν ανάλογα με την εκάστοτε εξωτερική κατάσταση. Η τελευταία άλλαζε στο επίπεδο της βρετανικής συνδρομής, των φαινομενικών προθέσεων του Άξονα και της ευμετάβλητης πολιτικής και στρατιωτικής κατάστασης στη Βαλκανική. Με την κύρια στρατιωτική προσπάθεια της Ελλάδας στο μέτωπο της Αλβανίας, η αντιμετώπιση της γερμανικής απειλής απαιτούσε πόρους και μέσα τα οποία υπερέβαιναν τις ελληνικές δυνατότητες.

Σε επίπεδο συμμαχιών η Ελλάδα δεν κατόρθωσε να προσελκύσει χώρες όπως η Γιουγκοσλαβία και η Τουρκία με την ευθύνη να βαραίνει κυρίως τους Βρετανούς. Επιπρόσθετα δεν κατάφερε να πείσει τη Μ. Βρετανία να ενισχύσει αποτελεσματικά με στρατεύματα για την αντιμετώπιση της γερμανικής απειλής.

Στρατηγικά η άμυνα της Ελλάδας από άποψη στρατιωτικής λογικής ήταν εσφαλμένη λόγω του κατακερματισμού των δυνάμεων σε δύο αμυντικές τοποθεσίες και της αδυναμίας να ανακόψει τη γερμανική εισβολή και να διαφυλάξει το εθνικό έδαφος. Από πολιτικής άποψης χαρακτηρίζεται ορθή καθόσον ως επίσημη ηγεσία, δεν εγκατέλειψε εθνικό έδαφος χωρίς αντίσταση, δεν συνθηκολόγησε με τους Ιταλούς και τήρησε κοινή στάση στο πλευρό των Βρετανών. Αυτή ήταν η εθνική στρατηγική που είχε χαραχθεί στο ανώτατο επίπεδο, με σκοπό τη διασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας και της ανεξαρτησίας της χώρας. Το εθνικό συμφέρον επέβαλε η χώρα να σταθεί αλληλέγγυα στη Μεγάλη Βρετανία στο διεξαγόμενο πόλεμο, να εκπληρώσει ως σύμμαχος μέχρι τέλους τις υποχρεώσεις της, οποιοδήποτε και αν ήταν το κόστος, όσο βαρύ και αν ήταν αυτό και τέλος να ελπίζει και να πιστεύει ότι και η Μεγάλη Βρετανία θα έκανε το ίδιο. Η ιστορική μεταπολεμική πραγματικότητα δικαίωσε τη συγκεκριμένη εθνική στρατηγική κατατάσσοντας την Ελλάδα στο πλευρό των νικητών και αναδεικνύοντας το γεωπολιτικό της στίγμα στο δυτικό κόσμο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

«Α» Βιβλιογραφία

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

- ❖ Heintz A. Richter: Η ιταλογερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδας, Οκτώβριος 1998.
- ❖ Martin Van Creveld: Η Στρατηγική του Hitler 1940-41, Cambridge University Press 2008
- ❖ Graig Stockings & Eleanor Hancock “Swastika over the Acropolis”, Vol. 92, 2013
- ❖ Hitler’s War Directives 1939-1945: Hugh Trevor Roper, 1998
- ❖ Carl Von Clausewitz “On War”, Book I, IV,V, VII, Princeton University Press,1976
- ❖ Θέματα Ελληνικής Στρατιωτικής Ιστορίας, ΓΕΣ, 1999.
- ❖ Άγγελος Συρίγος, «Ελληνοτουρκικές Σχέσεις», 2^η εκτύπωση, Φεβρουάριος 2016.
- ❖ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, «Η Στρατηγική Σκέψη»,2008
- ❖ Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ,Ιπποκράτης Δασκαλάκης Νοέμβριος 2015
- ❖ Η Συμμετοχή της Ελλάδας στο Β’ Παγκόσμιο Πόλεμο, Στρατηγική Προσέγγιση, Διάλεξη Αγγου ε.α. Γκίνη Β. στη ΣΕΘΑ, Νοε 2016.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- <http://greekworldhistory.blogspot.gr/2013/08/1941.html/> Η γερμανική εισβολή στην Ελλάδα, Απρίλιος 1941.

- <http://historyreport.gr/index.php> Η γερμανική επίθεση σε Ελλάδα και Γιουγκοσλαβία.
- <http://thehistoryofgreece.blogspot.gr/2013/04/h.html> Η γερμανική επίθεση στην Ελλάδα.
- <http://www.cslab.ece.ntua.gr/~phib/hellas/barbarossa.htm> Πως η «Μαριτά» έπληξε τον «Μπαρμπαρόσα»

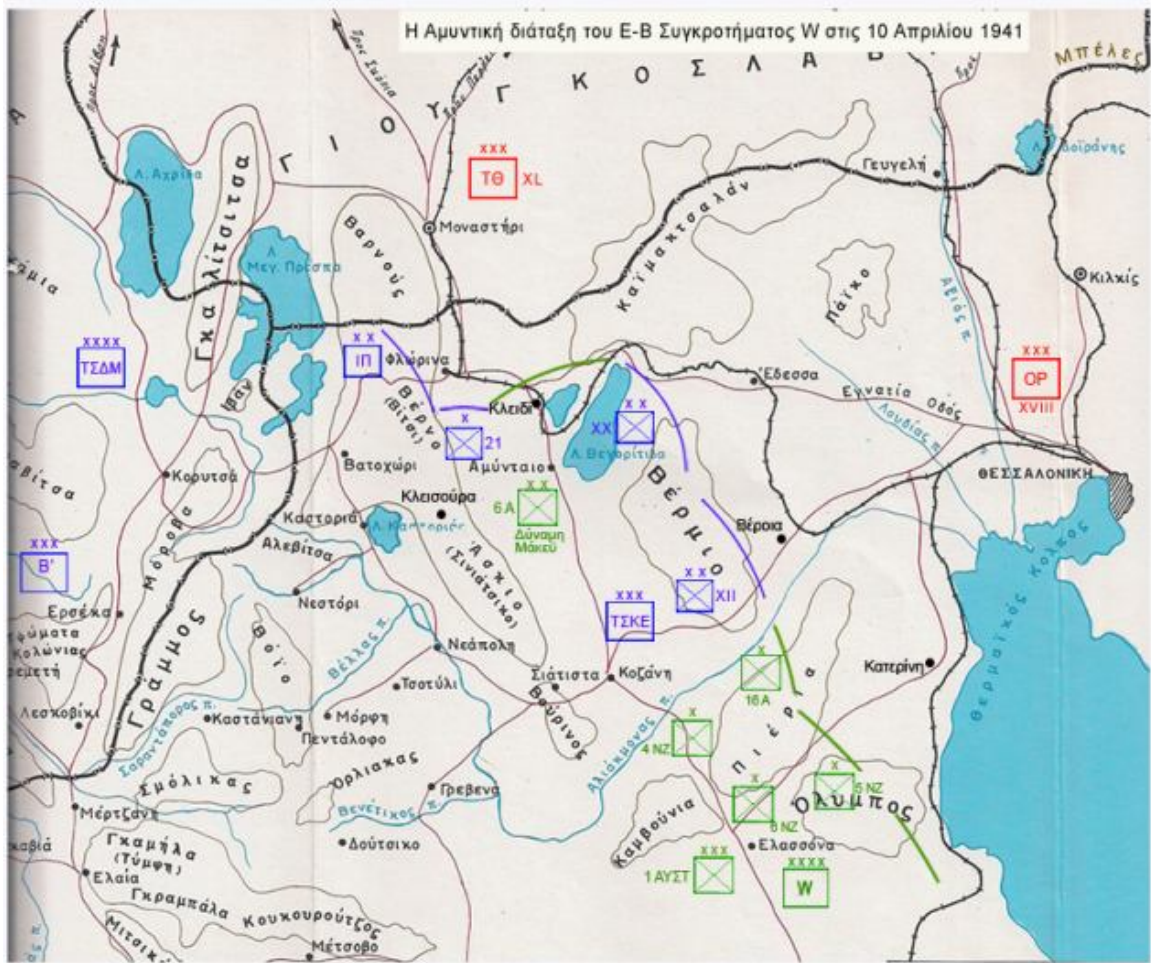
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β»

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

AMYNTIKH ΔΙΑΤΑΞΗ ΣΥΜΜΑΧΩΝ ΣΤΗΝ ΔΥΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΛΕΩΝΕΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΣΗΣ

ΖΩΝΕΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

